

**UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ**

Sociální a kulturní ekologie

Bc. Samuel Džoganík

Chápanie pojmov šťastie a životná spokojnosť vo vzťahu k výške príjmu a životnej úrovni u respondentov zo Slovenskej republiky

Diplomová práca

Vedúca diplomovej práce: doc. Ing. et Ing. Eliška Vejchodská, Ph.D.

Praha 2024

Pod'akovanie

Pod'akovať by som sa chcel predovšetkým vedúcej práce doc. Ing. et Ing. Eliške Vejchodskej, Ph.D. za jej trpezlivosť s vedením mojej diplomovej práce a taktiež za jej ochotu a cenné rady.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu s názvom „Chápanie pojmov šťastie a životná spokojnosť vo vzťahu k výške príjmu a životnej úrovni u respondentov zo Slovenskej republiky” vypracoval samostatne, že som riadne citoval všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa:

Samuel Džoganík

ABSTRAKT

Šťastie a peniaze predstavujú jedny z najdôležitejších aspektov kvalitného ľudského života a často sa im prikladá úzky súvis. Vzťah medzi šťastím a peniazmi je komplexný a vo veľkej miere sa o ňom vedú diskusie medzi vedcami, ekonómami, psychológmi ale aj laickou verejnosťou. Na jednej strane môžu peniaze poskytnúť určitú úroveň pohodlia a bezpečnosti, nakoľko môžu byť použité na nákup tovaru a služieb ktoré prispievajú k celkovému pocitu pohody. Na strane druhej výskumy ukázali, že po určitom dosiahnutom bode viac peňazí nemusí nevyhnutne viesť k vyššej úrovni šťastia a spokojnosti v ľudskom živote. Predložená práca sa zameriava práve na dve najvýznamnejšie predchádzajúce štúdie vzťahu medzi množstvom peňazí a úrovňou šťastia a spokojnosti, pričom vo svojej empirickej časti sleduje, ako výsledky týchto štúdií korelujú s názormi vzorky populácie zo Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: šťastie, životná spokojnosť, blahobyť, peniaze, príjem, hrubý domáci produkt, Easterlinov paradox

ABSTRACT

Both money and happiness belong to the most important aspects of individual's high-quality life, and they are often seen as being closely related. The relationship between happiness and money is complex, and it is widely debated by scholars, economists, psychologists but also general public. On one hand, money can provide a certain level of comfort and security, as it can be used to purchase goods and services that contribute to one's overall sense of well-being. On the other hand, research have shown that beyond a certain point, more money does not necessarily lead to more happiness and well-being. This work focuses especially on the two most notable previous studies of relationship between money and happiness with well-being, while its empirical part observes, how the outcomes of these studies correlate with opinions of the sample of population from Slovak republic.

Key words: happiness, life satisfaction, well-being, money, income, great domestic product, the Easterlin paradox

Obsah

ÚVOD DO TÉMY DIPLOMOVEJ PRÁCE.....	5
1. ŠŤASTIE, SPOKOJNOSŤ A PENIAZE.....	7
1.1 EASTERLINOV PARADOX.....	7
1.2 OPAČNÁ ZÁVISLOSŤ.....	11
1.3 ŠŤASTIE ALEBO SPOKOJNOSŤ?	14
2. EKONOMICKÁ SITUÁCIA V SLEDOVANOM PROSTREDÍ A JEJ VÝVOJ	17
2.1 ŽIVOTNÁ ÚROVEŇ.....	21
2.2 PRÍJMY A CENA PRÁCE	24
3. ŠŤASTIE A SPOKOJNOSŤ V KONZUMNEJ SPOLOČNOSTI.....	28
3.1 MATERIÁLOVÁ SPOTREBA A METABOLIZMUS SPOLOČNOSTI	29
3.2 VPLYV KONZUMU NA ŠŤASTIE A SPOKOJNOSŤ	30
4. PRÍRODA AKO ZDROJ ŠŤASTIA A SPOKOJNOSTI	33
5. METODOLÓGIA.....	36
5.1 ZBER DÁT	37
5.2 PREPIS DÁT.....	38
5.3 ANALÝZA DÁT	38
6. VÝSLEDKY VÝSKUMU	39
6.1 PRVÁ VERZIA DOTAZNÍKA	40
6.1.2 Faktory ovplyvňujúce výber odpovede respondentov.....	41
6.1.3 Význam šťastia pre respondentov	44
6.2 DRUHÁ VERZIA DOTAZNÍKA.....	45
6.2.2 Faktory ovplyvňujúce umiestnenie respondentov	46
6.2.3 Predstava najlepšieho možného života	49
6.2.4 Predstava najhoršieho možného života.....	50
6.3 SPOLOČNÉ OTÁZKY OBOCH VERZIÍ DOTAZNÍKOV.....	51
6.3.2 Rozdiel medzi šťastím a spokojnosťou u respondentov.....	52
6.3.3 Vplyv financií na odpovede respondentov	55
6.3.4 Vplyv spoločenského diania na odpovede respondentov.....	56
6.3.5 Zmena odpovedí respondentov v horizonte 5 rokov.....	58
6.3.6 Postoj respondentov ku konzumerizmu	60
7. DISKUSIA.....	62
7.1 POROVNANIE VÝSLEDKOV DVOCH VERZIÍ DOTAZNÍKOV.....	62
7.2 SKÚMANIE LIMITOV VÝSKUMU	64
8. ZÁVER.....	66
BIBLIOGRAFIA	67
PRÍLOHY.....	71
PRÍLOHA Č.1. PROJEKT DIPLOMOVEJ PRÁCE	71
PRÍLOHA Č.2. PRVÁ A DRUHÁ VERZIA DOTAZNÍKA.....	74

Úvod do témy diplomovej práce

Čo je to šťastie? Je to niečo merateľné, niečo hmotné, duchovné alebo dokonca niečo nedosiahnuteľné? Konkrétnu odpoveď na túto otázku, dá sa povedať, nevie nik a určite nie je jednoznačná, nakoľko pre každého znamená pojem šťastie niečo iné. Slogan kníhkupectva napríklad hovorí: „Jednotkou šťastia je počet prečítaných kníh“. Predajňa elektroniky zase láka na viac spokojnosti a ľahší život s novým smartfónom.

Aj keď v dnešnom svete je prevažná väčšina asociácií so šťastím a životnou spokojnosťou práve materiálnej povahy, v centre diskusií ohľadom snahy o naplnený život sa často spomína aj staré príslovie „Šťastie si za peniaze nekúpiš“. Ako to teda je? Hoci táto veta naznačuje, že k blahobytu patrí viac ako finančné bohatstvo, zároveň značí aj zložitý vzťah medzi príjmom a šťastím. Predložená práca sa púšťa do skúmania mnohostranného a často mäťúceho spojenia medzi peniazmi a šťastím. Práca zaručene neponúkne všetky odpovede na ťažké otázky o povahe šťastia, no pokúsi sa načrtnúť prepletené väzby ekonomického, psychologického a sociologického výskumu v tejto oblasti, aby poskytla komplexnejšie pochopenie toho, ako sa príjem a šťastie navzájom ovplyvňujú a zároveň ako tento vzťah, na základe rozhovorov, hlbšie vníma vzorka respondentov. V tejto úvodnej kapitole predstavím základné témy a kontext výskumu práce a zároveň zdôrazním význam tohto skúmania a zaujímavé otázky, ktoré vyvoláva.

Vzťah medzi príjmom a šťastím nie je zďaleka jednostranný a formuje určitý paradox. Na jednej strane množstvo empirických dôkazov naznačuje, že peniaze zohrávajú významnú úlohu pri formovaní individuálnej pohody. Vyššie príjmy môžu zabezpečiť prístup k lepším životným podmienkam, zdravotnej starostlivosti, vzdelaniu, voľnému času a mnohým ďalším pozitívam, čo môže prispieť k vyššej kvalite života. Na strane druhej štúdie a výskumy ukazujú, že vplyv zvýšeného príjmu na šťastie sa znižuje s postupným uspokojovaním základných potrieb jednotlivcov, čo vedie k paradoxu „klesajúceho medzného úžitku“. Týmto pojmom sa v ekonómii zjednodušene nazýva paradox, kedy so stúpajúcim množstvom určitej veci nám už ale priamy úžitok z danej veci úmerne klesá. Cieľom mojej práce je preskúmať tento paradox na základe už vykonaných štúdií a zároveň porovnať ich výsledky s mojím vlastným kvalitatívnym výskumom. Zámerom môjho empirického výskumu bude predovšetkým odhaliť faktory, aké vplývajú na osobné šťastie a spokojnosť účastníkov výskumu, vrátane ich osobných hodnôt, spoločenských noriem či ekonomických potrieb a samozrejme do akej miery sú respondenti ovplyvňovaní samotnými financiami.

Šťastie ako pojem je vo svojej podstate subjektívne. Vnímanie blahobytu každého jednotlivca je určované jedinečnou zmesou vnútorných a vonkajších faktorov, čo spôsobuje, že je náročné ho kvantifikovať a porovnávať v rôznych populáciách. V dôsledku toho bude môj výskum nastavený tak, aby ponúkol maximálny priestor respondentom vyjadriť ich vlastnú dimenziu a chápanie šťastia, či už pôjde o jeho hedonickú povahu (hľadanie potešenia), eudaimonickú formu (hľadanie morálneho cieľa a zmyslu), alebo čisto osobnú charakteristiku (spokojnosť so životom podľa vlastného vyjadrenia). Získaním tejto subjektívnej perspektívy práca porovná rozdielne spôsoby, akými ovplyvňuje, môže ovplyvniť alebo dokonca vôbec neovplyvňuje príjem individuálne šťastie a spokojnosť. Je nevyhnutné pochopiť, že rovnaká výška príjmu môže mať odlišné účinky na šťastie a spokojnosť rôznych jednotlivcov na základe ich individuálnych hodnôt a priorít.

Vzťah medzi peniazmi a šťastím formuje aj spoločenský a kultúrny kontext, v ktorom jednotlivci žijú. Prostredím môjho výskumu bolo zvolené mesto Prešov na východe Slovenskej republiky. Ekonomické rozdiely, sociálne normy a prístup k zdrojom môžu formovať spôsob, akým príjem ovplyvňuje šťastie. Širší pohľad na to, ako tieto a iné ekonomické a spoločenské rozdiely ovplyvňujú spokojnosť, šťastie a blahobyt jednotlivcov zaručene umožní porovnanie so sesterským výskumom mojej práce, ktorý bol vykonaný na podobnom základe Mgr. Veronikou Nováčkovou v jej diplomovej práci s názvom: „Faktory ovplyvňujúce životnú spokojnosť, ukazateľ HDP vo vzťahu ke štěstí a k životní spokojnosti“ z roku 2023 na Fakulte humanitních studií Univerzity Karlovej. Teórie prác a metodológie kvalitatívneho výskumu prác majú podobné zakotvenie práve pre lepšie porovnanie dvoch rozdielnych socio-ekonomických oblastí.

V priebehu tejto práce sa budem zaoberať aj sociálnym rozmerom a kritikou teórie konzumnej spoločnosti a environmentálnym dopadom tohto moderného spôsobu života, pričom sa pokúsim nadviazať túto teóriu taktiež na svoj teoretický aj empirický výskum a poskytnúť názory a pohľady respondentov na danú problematiku. Individuálne postrehy a názory môžu poskytnúť smerodajné informácie a zistenia napríklad aj pre verejnú politiku a verejnú debatu v tejto oblasti. Tvorcovia politik sa často zaoberajú otázkami súvisiacimi s rozdelením príjmov, zdaňovaním a programami sociálneho zabezpečenia, ktoré majú priamy a nepriamy vplyv na blahobyt jednotlivcov a spoločnosti. Pochopenie vzájomného pôsobenia medzi príjmom a šťastím aj v prostredí konzumerizmu môže poskytnúť cenné poznatky pre tvorbu účinnejších a spravodlivejších politik, ktoré podporujú skutočný blahobyt všetkých občanov.

1. Šťastie, spokojnosť a peniaze

Dva hlavné predchádzajúce výskumy, zaoberajúce sa vzťahom týchto premenných a na základe ktorých je postavená predložená práca, boli vykonané ekonómom a profesorom ekonómie Richardom Ainely Easterlinom a ekonómami Betsey Stevensonovou spolu s Justinom Wolfersom. Ústredné dielo prvého autora, z ktorého čerpá môj výskum, s názvom: „Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence“ z roku 1974 obsahuje formuláciu slávnej ekonomickej teórie nazývanej Easterlinov paradox. Naproti tomu stojí práca s názvom „Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox“ z roku 2008, v ktorej sa jej autori kriticky vymedzujú voči záverom Easterlina a ponúkajú novú a detailnejšiu perspektívu vzťahu peňazí a šťastia či spokojnosti.

1.1 Easterlinov paradox

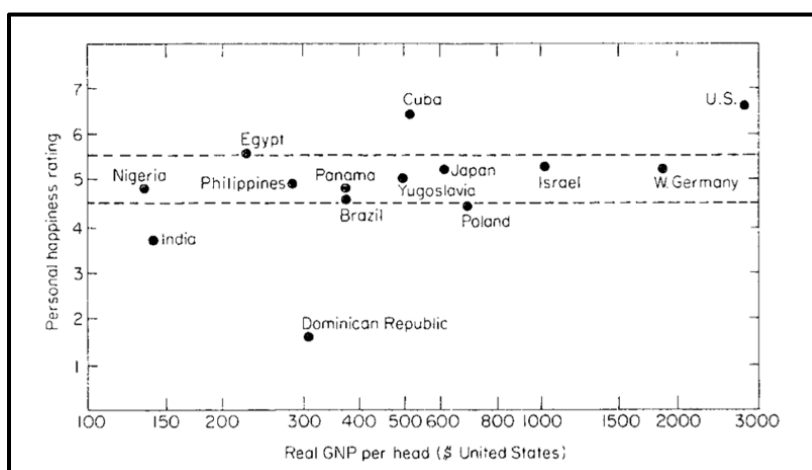
Easterlinov paradox je slovné spojenie, ktoré je známe nie len v ekonómii, ale aj sociológii, filozofii, psychológii a antropológii. „Co je potřeba k tomu, aby se člověk měl dobře, a proč nám není ještě lépe, než nám nyní je?“, pýta sa nórsky antropológ Eriksen (2008, s.7). Podľa neho máme ako moderní ľudia všetko čo len chceme, no aj tak sa sťažujeme. Podobne uvažuje aj samotný autor Easterlinovho paradoxu ekonóm R.A. Easterlin, ktorý ako prvý ekonóm spracovával dáta o spojení šťastia a ekonomického rastu, a vo svojej už spomínanej práci z roku 1974 formuloval spomínaný paradox (Easterlin, 1974).

Easterlin skúmal, či môžu vyššie príjmy, automaticky spájané s vyšším blahobytom a vyšším hrubým domácim produktom (ďalej len HDP), viesť v spoločnosti k vyššej úrovni šťastia. Záver jeho výskumov predstavuje tvrdenie, že viac nie je lepšie ako je zvykom tvrdiť. Ekonomický rast spolu so zvýšením príjmov a majetku podľa neho neprináša v spoločnosti trvalé zvýšenie pocitu šťastia, no len do určitej úrovne, od ktorej ďalej nestúpa. Závery svojho výskumu podkladá Easterlin tabuľkami vo svojej práci (vid' obrázok č.1 a obrázok č.2) zobrazujúcimi štatistické výsledky meraní ľudského šťastia v závislosti s GNP alebo hrubým národným produktom.

PERSONAL HAPPINESS RATING AND REAL GNP PER HEAD, FOURTEEN COUNTRIES, CA. 1960 ^{a, b}			
Country	Period of survey	(1) Rating of personal happiness (min: 0; max: 10)	(2) Real GNP per head 1961 (\$U.S.)
United States	Aug. 1959	6.6	2790
Cuba	Apr.–May 1960	6.4	516
Egypt	Fall 1960	5.5	225
Israel	Nov. 1961–June 1962	5.3	1027
West Germany	Sept. 1957	5.3	1860
Japan	Fall 1962	5.2	613
Yugoslavia	Spring 1962	5.0	489
Philippines	Spring 1959	4.9	282
Panama	Jan.–Mar. 1962	4.8	371
Nigeria	Sept. 1962–spring 1963	4.8	134
Brazil	Late 1960–early 1961	4.6	375
Poland	Spring 1962	4.4	702
India	Summer 1962	3.7	140
Dominican Republic	Apr. 1962	1.6	313
Average		5.0	

Obrázok č.1 – Tabuľka výsledných dát, z ktorých čerpá výskum R. Easterlina. (Easterlin, 1974, s. 105)

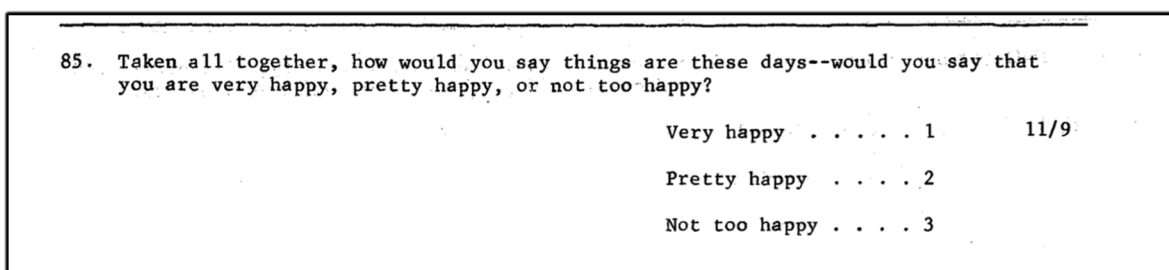
Obrázok č.2 – Tabuľka výsledných dát, z ktorých čerpá výskum R. Easterlina. (Easterlin, 1974, s. 106)

„Úroveň, podľa ktorej sa hodnotí a posudzuje výška blahobytu je deriváciou sociálnych podmienok. S tým, ako sa tieto sociálne podmienky zlepšujú má zároveň aj úroveň posudzovania tendenciu postupovať spoločným smerom, ako prežívané pocity a stav ľudí.“
(Easterlin, 1974, s.118, vlastný preklad autora)

Ak sa ale pozrieme na Easterlinov výskum detailnejšie, konkrétne na dáta ktoré stoja v základoch jeho úvah zistíme, že považuje termíny šťastie, prospech, blahobyt či životnú spokojnosť za univerzálne a bez rozdielu, pričom v priebehu výskumu ich častokrát aj zamieňa. To môže spôsobovať vo výskume značné nejasnosti a nepresné výsledky. Najhlavnejšie je ale to, že tieto komplexné termíny považuje Easterlin za merateľné odpoveďami na jednoduché, všeobecné a uzavreté otázky zisťované kvantitatívnymi

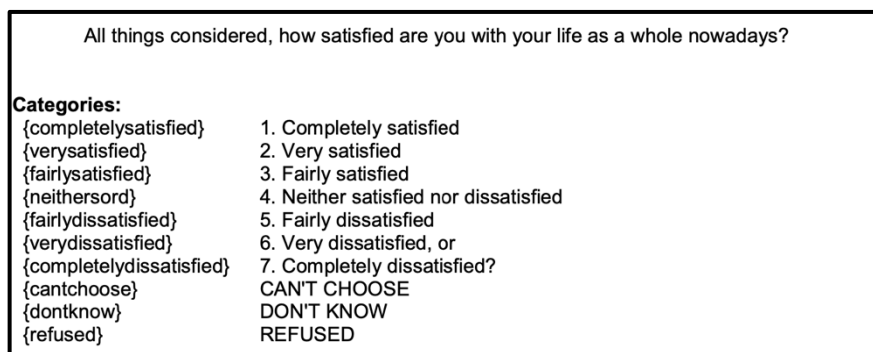
formami výskumu, a síce dotazníkmi. Dotazníkov, z ktorých jeho výskumy čerpajú dáta je niekoľko. AIPO Poll z rokov 1946 až 1970 skúma spoločnosť Spojených Štátov Amerických. V dotazníkoch sa nachádza otázka: Ako šťastný/á, by ste celkovo povedal/a že ste? Odpovede na danú otázku sú tri, a síce: Veľmi šťastný/á, celkom šťastný/á a nie veľmi šťastný. Prieskum s názvom World Survey III z roku 1965 už skúmal 9 Krajín, pričom otázka v dotazníku a odpovede na ňu boli rovnaké ako v AIPO Poll.

Ďalší z výskumov, s ktorých dátami Easterlin pracuje, sa nazýva General Social Survey a prebieha už od roku 1972 opäť v Spojených Štátoch Amerických. Otázka v dotazníku v preklade znie: Ako sa v týchto dňoch máte vo vašom živote? Odpovede sú tri: Veľmi šťastný/á, dost' šťastný/á a nie veľmi šťastný/á (viď. obrázok č.3).

Obrázok č.3 Ukážka otázky z fyzického dotazníka GSS z roku 1972. (GSS, 2023)

Dôležitým faktom je, že otázka tohto typu bola v dotazníku jediná a nezmenila svoju podobu. To sa zmenilo až v roku 2018. V elektronickom dotazníku z roku 2018 a následne aj v nasledujúcom prieskume z roku 2022 sa objavila v dotazníku už aj otázka ktorá pracovala aj so slovom spokojnosť: Ako by ste v týchto dňoch celkovo zhodnotili svoj život? Odpoveď na ňu tvoril zoznam siedmich odpovedí od najviac spokojný/á, až po úplne nespokojný/á so svojím životom (viď. obrázok č.4).

Obrázok č.4 – Ukážka otázky z elektronického dotazníka GSS z roku 2018. (GSS, 2023)

Túto druhú, stupnicovú alebo aj inak nazývanú rebríkovú formu odpovedí využíval aj Cantril (1965) vo svojom výskume s názvom *Patterns of Human Concerns* z ktorého opäť čerpá aj Easterlin. Ten prebiehal v 14 krajinách a na stupnici od 0 do 10 zisťoval, ktorý stupeň kvality by ľudia prisúdili svojmu životu, pričom stupeň 10 bol život najlepší. (Easterlin, 1974)

Samotný Easterlin (1974, s.92, vlastný preklad autora) hovorí, že „*aj keď sa postupy v týchto dvoch výskumných prístupoch líšia, koncept šťastia, ktorý je ich základom, ostáva v podstate rovnaký.*“ Možnosť skreslenia dát, spôsobenú rozdielne kladenými otázkami a rozdielnou formou odpovedí tak síce Easterlin nevylučuje, no podľa neho nie je takéto skreslenie natoľko významné, aby ovplyvnilo jeho závery popierajúce významnú súvislosť medzi výškou príjmu a úrovňou šťastia.

Otázkou po zmyslupnosti zbierania a účelnosti dát z dotazníkov o šťastí sa zaoberajú aj autori Di Tella a MacCulloch (2006, s.26, vlastný preklad autora) ktorí súhlasia s Easterlinom a uvádzajú, že „*skeptici môžu namietať, že jednoduchosť týchto otázok je ich slabinou, pretože získané údaje môžu byť príliš prosté, a neprinášať žiadne relevantné informácie. Skeptický postoj je, že neštruktúrované odpovede na uzatvorené otázky ako napríklad: Ste šťastný?, nemajú zmysel.*“ Podľa autorov je síce pravda, že získať skutočne cenné a účelné dáta o šťastí je obťažné, no pomer skreslenia takýchto dát k ich relevantnosti je opäť dostatočne nízky na to, aby mohol byť daný výskum prehlásený za prínosný. Autori sa tak prikláňajú k tvrdeniu Easterlina, že len peniaze nedokážu vyriešiť problém dosiahnutia šťastia. „*Ak sa ľudia zaujímajú aj o iné aspekty života ako napríklad zdravie, životné prostredie, voľný čas a tak ďalej, a ak niektoré z týchto premenných negatívne korelujú s HDP, potom by vyššie HDP mohlo byť sprevádzané nemennou mierou šťastia.*“ (Di Tella, MacCulloch, 2006, s.32, vlastný preklad autora)

Autori sa s Easterlinom zhodujú taktiež v teórii, že problém so šťastím nie je ani tak vo výške príjmu a množstve majetku, ako v schopnosti prispôbiť sa na určitý prežívaný štandard života a v porovnávaní sa s okolím. Ľudí podľa tejto teórie viac zaujíma ich relatívny príjem, ktorý sa odvodzuje od porovnávania sa s ostatnými, ako hodnota ich čistého individuálneho príjmu.

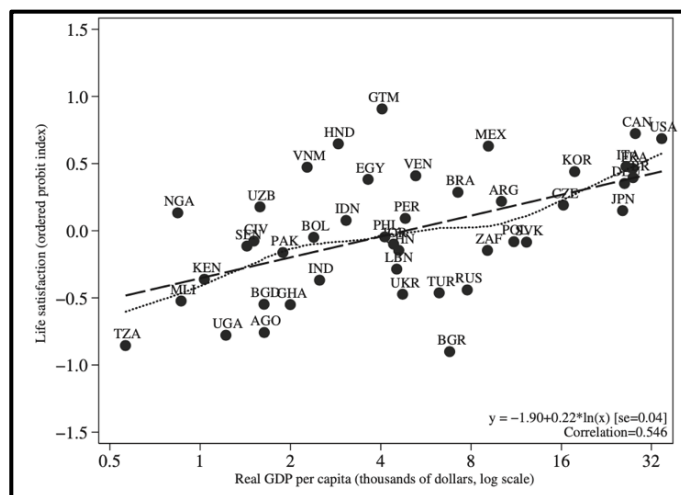
1.2 Opačná závislosť

Na strane druhej tu máme ekonómov, ktorí sa nezhodujú s tvrdeniami, že vyšší príjem a viac majetku neprináša dlhodobu pocity spokojnosti a šťastia. A dokonca tvrdia, že opak vedia aj vedecky dokázať. Ktorá teória je teda správna a ako je možné, že dochádzajú k iným výsledkom?

Stevensonová a Wolfers (2008) prehodnocujú Easterlinov paradox a analyzujú množstvo súborov dát zozbieraných po viacero desaťročí. Pomocou najaktuálnejších údajov, tentokrát už o širšom spektre krajín, vytvárajú jasnú pozitívnu väzbu medzi priemernou úrovňou nie mnohých termínov, ale jedného a síce subjektívnej životnej spokojnosti a HDP na obyvateľa. Podľa autorov má veľká časť ekonomickej literatúry, zaoberajúcej sa subjektívnou spokojnosťou v živote, aj dodnes tendenciu zamieňať termíny ako spokojnosť so životom, blahobyt a šťastie. Argumentom pre takéto jednanie je, že tieto alternatívne termíny sú si podobné a sú vysoko korelované. V skutočnosti však zachytávajú každé niečo trochu odlišné. Napríklad šťastie súvisí skôr s pocitmi, zatiaľ čo spokojnosť je hodnotiaci parameter, a preto Stevenson a Wolfers používajú tieto termíny oddelene a s opatnosťou. Ich výskum ukazuje, že hospodársky rast je predsa len spojený s rastúcou spokojnosťou, pričom hlavnou premennou v tomto raste je práve čistý individuálny príjem, zatiaľ čo relatívny príjem z porovnávania sa s ostatnými vplyva na celkovú životnú spokojnosť len obmedzene. Navyše nenachádzajú žiaden dôkaz o existencii úrovne, za ktorou by táto spokojnosť spolu s HDP viac nerástla. (Stevenson, Wolfers, 2008). V dobe, keď sa objavil Easterlinov paradox bolo podľa Stevensonovej a Wolfersa k dispozícii len malé množstvo údajov umožňujúcich dostatočne posúdiť závislosť životnej spokojnosti a HDP v čase a naprieč krajinami a hlavne poskytnúť oddelený výskum pre závislosť HDP so šťastím a HDP so spokojnosťou. *„Zatiaľ čo skoršie výskumy porovnávali len malý počet industrializovaných krajín s relatívne rovnakým HDP, nové dáta umožňujú porovnávanie naprieč krajinami na všetkých rozvojových úrovniach. Tieto porovnávanie už preukazujú silný vplyv hrubého domáceho produktu na subjektívnu spokojnosť. Pretože tieto národné výskumy obvykle zahŕňajú pomerne rozsiahle vzorky, je toto zistenie mimoriadne štatisticky významné a nebolo zatiaľ nikým významne spochybnované.“* (Stevenson, Wolfers, 2008, s.3, vlastný preklad autora)

O aké výskumy sa teda opierajú títo autori? Vo veľkej miere ide o výskumy na medzinárodnej úrovni s typom odpovedí formou vyjadrenia na stupnici od 0 do 10.

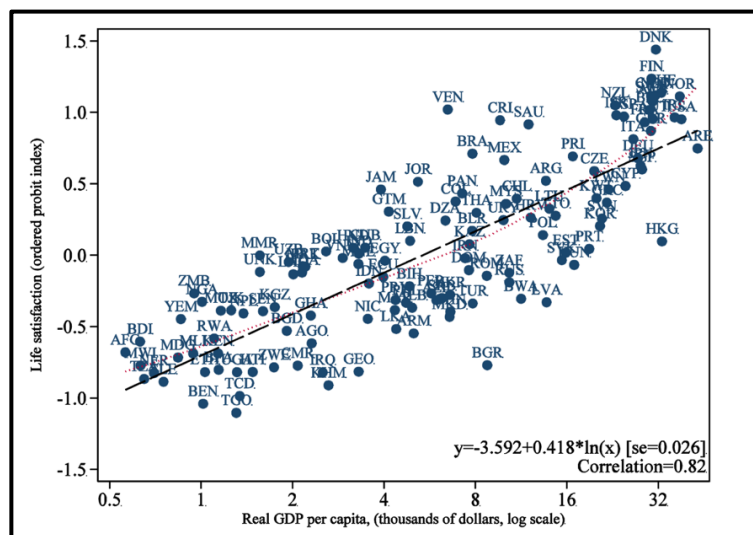
Jednorazový prieskum Pew Global Attitudes Survey z roku 2002 s názvom: „What the world thinks in 2002”, alebo v preklade: „Aký je názor sveta v roku 2002” (Pew Research Center, 2002) bol napríklad vykonaný v 44 krajinách po celom svete s rôznymi štádiami rozvoja, pričom dohromady sa ho zúčastnilo až 38 000 respondentov. Otázkou bola spomínaná spokojnosť so životom vyjadrená na stupnici 0 až 10 a porovnávala sa táto spokojnosť práve s výškou HDP danej krajiny. Výsledky výskumu sú zobrazené na obrázku č.5.

Obrázok č.5 – Výsledky Pew Global Attitudes Survey z roku 2002. (Stevenson, Wolfers, 2008, s.15)

Výskum s názvom Gallup World Poll, z ktorého taktiež čerpajú autori, sa pýta rovnako so stupnicou od 0-10, pričom respondent si má predstaviť kde by sa momentálne umiestnil, ak 10 by predstavovala najlepší možný život, a 0 ten najhorší. Od jeho založenia v roku 2005 vykonal Gallup štúdie už vo viac ako 160 krajinách. Prieskum zahŕňa viac ako 100 globálnych otázok, ale aj položky špecifické pre jednotlivé regióny. Čo je dôležité je, že Gallup kladie obyvateľom od Austrálie po Poľsko rovnaké otázky, zakaždým rovnakým spôsobom. Jednou z kategórií otázok prieskumu je práve well-being alebo blahobyt či spokojnosť človeka. To umožňuje medziročný trend údajov a priame porovnávanie krajín. (Gallup, 2023)

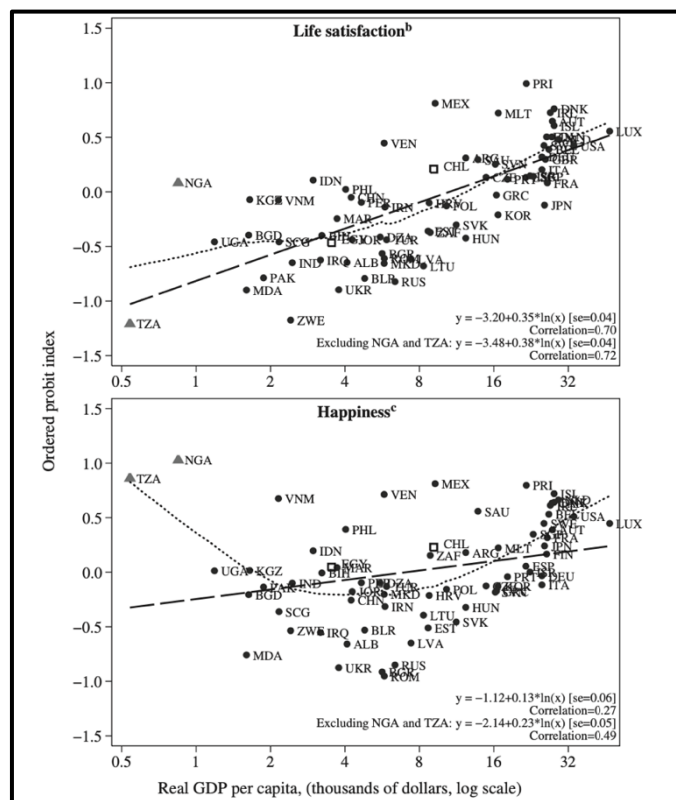
Stevensonová a Wolfers čerpali z výsledkov meraní z roku 2006 (vid' obrázok č.6). Každoročne je na základe dát z Gallup World Poll vytvorený takzvaný „World Happiness Report” alebo „Správa o svetovom šťastí”. Správa bola samozrejme vydaná aj pre rok 2023. (Helliwell, J.F. et al., 2023)

Obrázok č.6 – Výsledky GWP z roku 2006. (Stevenson, Wolfers, 2008, s.16)

Ďalší zo zdrojov autorov je World Values Survey, vykonávaný po takzvaných vlnách s poslednou siedmou vlnou z obdobia rokov 2017-2021. Najbližšie meranie je naplánované na roky 2024-2026, pričom autori Stevensonová a Wolfers sa opierajú o vlnu číslo 4 z rokov 1999 až 2004 (viď. obrázok č.7). Prieskum využíva na získavanie dát kombináciu dvoch otázok. Prvá znie: Ako spokojný ste momentálne so svojou životnou situáciou? Odpoveď je formou stupnice od 0 do 10 pričom 10 je najviac spokojný/á. Druhá otázka znie: Ak sa nad tým zamyslíte, ako šťastný/á sa cítite? Tá má štyri možné odpovede a sú to: veľmi šťastný/á, dosť šťastný/á, nie veľmi šťastný/á a neviem povedať. Vo výsledkoch prieskumu je opäť zjavná priama úmera a stúpajúca tendencia medzi HDP a spokojnosťou a do určitej miery aj šťastím v živote. (World Values Survey, 2023)

Otázky so štyrmi možnými odpoveďami sa objavujú aj v prieskume s názvom Eurobarometer, ktorý Stevenson a Wolfers taktiež používajú ako zdroj dát pre svoje úvahy. Konkrétne je to výskum z roku 2006, skúmajúci členské krajiny Európskej únie. Prvá otázka, ktorú výskum kládol respondentom znela: Povedali by ste, že ste so svojím životom veľmi spokojný/á, skôr spokojný/á, skôr nespokojný/á alebo úplne nespokojný/á? Druhá otázka sa pýtala, či sa respondent cíti veľmi šťastný/á, dosť šťastný/á, skôr nie šťastný/á alebo úplne nie šťastný. (Stevenson, Wolfers, 2008)

Obrázok č.7 – Výstupy z prieskumu WVS s ktorými pracujú Stevensonová a Wolfers. (Stevenson, Wolfers, 2008, s.13)

1.3 Šťastie alebo spokojnosť?

Ako vidíme, spomenuté výskumy a ich výstupy sa v mnohom odlišujú. Čo majú ale spoločné, sú dva formy kvantitatívnych výskumných prístupov, ktorými získavajú dáta pre svoje úvahy. Sú ale tieto kvantitatívne prístupy so stanovenými formami otázok a odpovedí dostatočujúce na hlbšie a dôkladnejšie ozrejenie toho, prečo ľudia hodnotia stav svojho šťastia a svojej životnej spokojnosti tak ako ho hodnotia? A dokážu pravdivo načrtnúť mieru, do akej reálne súvisia tieto životné aspekty s výškou príjmu či HDP? Spomínaní autori sa síce zhodujú, že k skresleniu dát pri ich výskumoch nedochádza, no Stevenson a Wolfers pripomínajú, že „aj malé zmeny v poradí otázok o šťastí, alebo v tom, ako ich ľudia vnímajú či na ne odpovedajú môžu viesť k zavádzajúcim záverom celého výskumu.“ (Stevenson, Wolfers, 2008, s.6, vlastný preklad autora)

Šťastie a životná spokojnosť, alebo aj inak nazývaná blahobyt, sú dva odlišné pojmy ktoré sa často zamieňajú, no predsa len majú odlišné charakteristiky a významy. Šťastie sa z pohľadu psychológie ale aj širokej verejnosti zvyčajne definuje ako prchavý emocionálny stav charakterizovaný pozitívnymi pocitmi, ako sú radosť či potešenie. Často sa prežíva ako reakcia na konkrétne udalosti. Už všeobecná encyklopédia Britannica (2023) rozlišuje pri

charakteristike slova šťastie v anglickom jazyku určité rozdiely: „*Šťastie je stav emocionálnej pohody, ktorý človek prežíva buď v užšom zmysle, keď sa mu v určitom okamihu prihodí dobré veci, alebo v širšom zmysle ako pozitívne hodnotenie svojho života a úspechov celkovo - teda subjektívna spokojnosť.*“ (Britannica, 2023, vlastný preklad autora)

Bližší súhrn odborných pohľadov na rozdiely medzi šťastím a spokojnosťou ponúka napríklad práca s názvom: „A Critical analysis of happiness and well-being. Where we stand now and where we need to go“ vypracovaná profesorkou psychológie Caterinou Arcidiacono a výskumníkom v danom obore Salvatorom Di Martino. Ich spoločná analýza skúma šťastie a spokojnosť hlavne z pohľadu psychológie a ekonómie.

Ako uvádzajú autori v ich analýze, oblasť komunitnej psychológie nepovažuje šťastie za výsledok národných politík zameraných na zvyšovanie HDP či zlepšovanie sociálneho systému, ale skôr za situačný fenomén. Šťastie je podľa komunitnej psychológie výsledkom zdrojov a situácií, ktoré plynú z kontextu materiálne i nemateriálne založených spoločenských vzťahov a interakcií. Práve tie stoja v základe danej emócie. (Arcidiacono C. , Di Martino S. 2016)

Je teda zjavné že jedným z kľúčových rozdielov medzi pojmami je trvanie. Šťastie je pominuteľné, prechodné, podlieha výkyvom a ovplyvňujú ho vonkajšie faktory a situácie, zatiaľ čo spokojnosť sa udržiava dlhší čas. Ľudia môžu zažívať etapy šťastia počas celého života, ale spokojnosť je o dosahovaní trvalého stavu a rovnováhy v rôznych oblastiach života. Pohoda, spokojnosť či blahobyt sú komplexnejšie pojmy a značia hlbší zmysel pre harmóniu a cieľ. Zahŕňajú rôzne rozmery života človeka vrátane fyzických, psychologických, sociálnych a dokonca aj environmentálnych aspektov, ako uvidíme ďalej v tejto práci. Spokojnosť nie je závislá len od momentálnych a situačných emócií, ale zahŕňa komplexnejšiu a dlhodobejšiu perspektívu. Je to stav optimálneho zdravia, prosperity a celkovej životnej spokojnosti. Spokojnosť odráža pocit celistvosti a naplnenia, ktorý presahuje pominuteľné emócie.

Práca s názvom: „Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress“, ktorú v roku 2009 vypracovali laureáti Nobelovej ceny Joseph Stiglitz, Amartya Sen a Jean-Paul Fitoussi, ponúka komplexnú a viacrozmernú definíciu životnej spokojnosti a blahobytu. Ako môže a mala by byť definovaná. Cieľom správy je podporiť ustálenie účinnejších a presnejších ekonomických a spoločenských indikátorov, ktoré by

nahradili podľa autorov správy už nedostatočný ukazovateľ HDP. „*Na definovanie toho, čo vlastne znamená blahobyť alebo spokojnosť, je potrebné použiť viacrozmernú definíciu. Na základe akademického výskumu a viacerých iniciatív vyvinutých po celom svete, Komisia určila tieto kľúčové parametre, ktoré by sa mali zohľadniť: 1. Materiálna životná úroveň (príjem, spotreba a bohatstvo), 2. Zdravie, 3. Vzdelanie, 4. Osobné aktivity vrátane práce, 5. Možnosť politickej zainteresovanosti a správa vecí verejných, 6. Sociálne väzby a vzťahy, 7. Životné prostredie (súčasná a budúca podmienka), 8. Neistota ekonomická ale aj fyzická.*“ (Stiglitz et al., 2009, s.14, vlastný preklad autora)

Odlišné je ako môžeme vidieť aj meranie alebo posudzovanie šťastia a spokojnosti. Šťastie sa často meria prostredníctvom sebahodnotenia, keď jednotlivci hodnotia svoj emocionálny stav v určitom okamihu. Naproti tomu spokojnosť sa meria prostredníctvom viacerých dimenzií vrátane fyzického zdravia, vzťahov, kariéry, osobného rastu alebo prostredia. Hodnotenia spokojnosti sú komplexnejšie a zohľadňujú širší rozsah faktorov, zatiaľ čo hodnotenia šťastia sa zvyčajne zameriavajú na okamžité emocionálne stavy.

Argentínsky psychológ Isaac Prilleltensky sa podľa autorov Arcidiaconovej a Di Martina (2016) pozerá na spokojnosť taktiež prostredníctvom viacúrovňovej a viacrozmernej optiky. V tejto súvislosti definuje Prilleltensky spokojnosť alebo blahobyť ako pozitívny stav, ktorý je výsledkom vyváženého uspokojenia v oblastiach ako objektívnych a subjektívnych potrebách jednotlivcov, vzťahoch či spoločenskom živote.

Rozdiel medzi šťastím a spokojnosťou je pozoruhodný aj z hľadiska spoločenských dôsledkov. Tvorcovia politik sa často zameriavajú na meranie celkovej spokojnosti ako komplexnejšieho ukazovateľa spoločenského pokroku, nie na meranie či snahu o dosiahnutie individuálneho šťastia jednotlivcov. Hoci šťastie a spokojnosť majú spoločnú črtu, ktorou je prispievanie k ľudskému naplneniu, výrazne sa líšia z hľadiska definície, merania, determinantov a trvania. Uvedomenie si rozdielov medzi šťastím a spokojnosťou je nevyhnutné pre tento výskum, ale zároveň aj pre prijímanie rozhodnutí na úrovni jednotlivca a spoločnosti, nakoľko umožňuje komplexnejší pohľad na skutočný ľudský blahobyť a prosperitu.

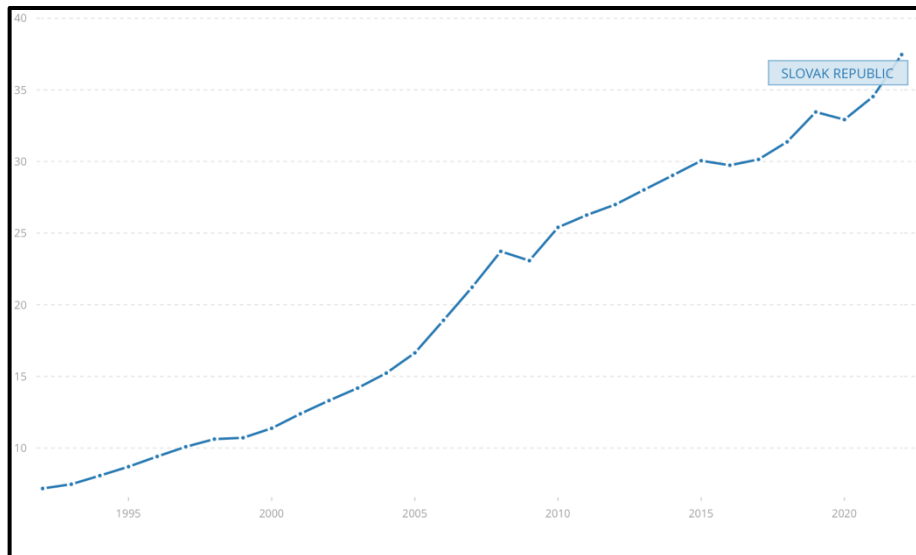
Za spomenutie určite stojí aj nasledujúce prirovnanie šťastia a spokojnosti k dvom modelom reality človeka: „*homo oeconomicus, ktorého cieľom je maximalizácia úžitku, a homo psychologicus, ktorý sa usiluje o osobný rast a optimálne fungovanie.*“ (Arcidiacono C., Di Martino S. 2016, s.24, vlastný preklad autora)

2. Ekonomická situácia v sledovanom prostredí a jej vývoj

Hrubý domáci produkt predstavuje základný národohospodársky a štatistický ukazovateľ, ktorý je udávaný v peňažných jednotkách a pomocou ktorého meriame celkový objem trhovej produkcie štátu vyrobenej v určitom období. Spravidla sa určuje za jeden kalendárny rok. Domáci produkt je, ako uvádza Holman (2004, s.12): „*nejpoužívanjším ekonomickým agregátom. Statistické jej mieri, ekonomové jej analyzujú a komentujú, politikové s ním spájajú svoju kariéru.*“ V dnešnej dobe sa ukazovateľ HDP využíva ako premenná v mnohých indikátoroch, ale spája sa napríklad aj s meraním plodnosti, zdravotnej úrovne sledovanej populácie či záťaže životného prostredia. Mnoho autorov však spája HDP s meraním ekonomického prospechu spoločnosti, ale aj jej úrovne životnej spokojnosti či dokonca kvality života pričom výstupy z takýchto výskumov a meraní, a názory na ne, sa značne rozchádzajú. Empirický výskum tejto práce sa zameriava práve na túto závislosť. Kvalitatívnym výskumom v podobe zozbierania dát formou rozhovorov s otvorenými otázkami s obyvateľmi Slovenskej republiky a ich následnou obsahovou analýzou empirická časť tejto práce overí a bližšie priblíži, čo takéto rozdiely zapríčiňuje.

Hodnota HDP môže byť získaná, ako uvádza napríklad Jurečka (2006), tromi metódami. Okrem metód produkčnej a výdajovej existuje metóda príjmová, pri ktorej je HDP definované príjmami ekonomických subjektov. „*Odměna za služby výrobních faktorů představuje náklady na produkci těchto výrobků a služeb a je představována mzdami (práce), úroky a zisky (kapitál) a rentami (přírodní zdroje). Odměna za služby výrobních faktorů přísluší vlastníkům těchto faktorů a představuje jejich důchod.*“ (Jurečka, 2006, s.54). Podľa tejto ekonomickej logiky sa vyrátava HDP tým spôsobom, že sa sčítajú mzdy, úroky, zisky, renty a príjmy zo zamestnania.

HDP je ústredným ukazovateľom aj pre ekonomiku Slovenskej republiky. Slúži ako meradlo ekonomického zdravia krajiny a odráža celkovú hospodársku aktivitu, a produktivitu krajiny. Slovensko využíva údaje o HDP na meranie vplyvu hospodárskych politík a na prijímanie rozhodnutí pre budúci hospodársky rozvoj. Okrem toho, HDP zohráva dôležitú úlohu pri alokácii zdrojov, a to ako pre vládu, tak aj pre podniky. Údaje zároveň pomáhajú vláde pri zostavovaní rozpočtov a prerozdeľovaní finančných prostriedkov pre rôzne odvetvia.

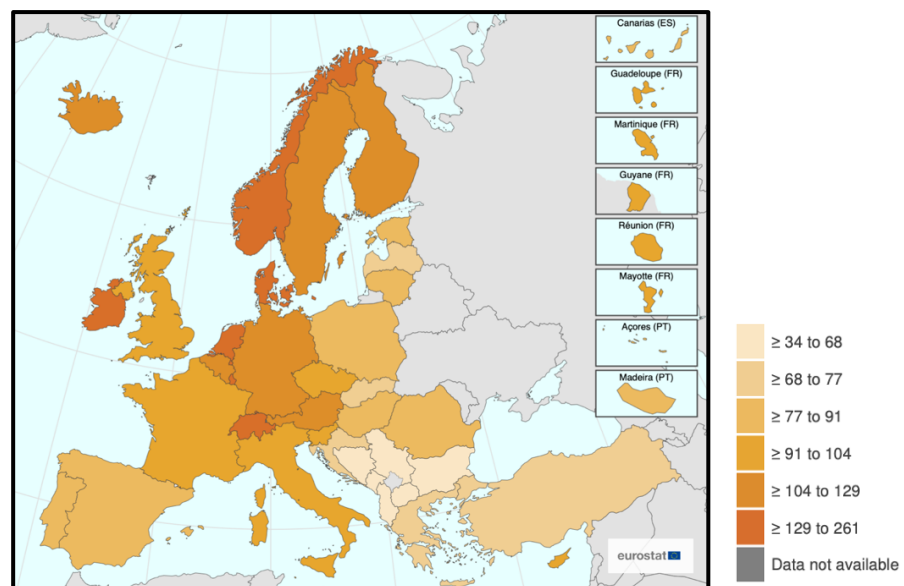
Obrázok č.8 - Vývoj HDP v Slovenskej republike od roku 1992 v tisícoch USD. (The World Bank, 2023)

Slovenská republika začala ihneď po svojom vzniku v roku 1993 prechádzať viacerými zásadnými spoločenskými a politickými zmenami. Deväťdesiate roky sa niesli v znamení pomalšieho hospodárskeho rastu a pomalšieho rastu HDP, keďže krajina v tej dobe zápasila s privatizáciou štátneho majetku a reštrukturalizáciou priemyslu. Pre vytvorenie priaznivého prostredia pre domáce podniky ale aj zahraničných investorov boli potrebné významne zmeny a reformy. „V prvom rade išlo o zmenu politického charakteru štátu – prechod z totalitného k demokratickému režimu – a o výrazné posilnenie individuálnych práv a slobôd jednotlivca. Nasledovali ekonomické reformy spočívajúce v odstraňovaní bariér brániacich rozvoju trhovej ekonomiky založenej na súkromnom vlastníctve. Ďalšou oblasťou zmien bola organizácia štátu, najmä nová štruktúra a fungovanie verejnej správy a zabezpečovanie verejných služieb.“ (Nižňanský, 2013, s.4)

Ako môžeme vidieť z grafu Svetovej banky (2023) na obrázku č.8, jedným z prvých významných zlomov pre hospodárstvo Slovenska a výšku HDP bol vstup krajiny do Európskej únie v roku 2004. Členstvo v EÚ otvorilo nové možnosti a prístup k fondom EÚ, čo uľahčilo hospodársky rozvoj a zlepšenie infraštruktúry a naštartovalo zvyšovanie HDP. Krajina prilákala zahraničné investície napríklad v automobilovom sektore, pričom spoločnosti ako Volkswagen či Kia si v krajine zriadili výrobné závody. Tieto investície významne prispeli k hospodárskemu rastu krajiny, keďže automobilový priemysel sa stal jedným z pilierov Slovenska.

Ďalším dôležitým bodom na krivke HDP pre Slovensko je rok 2008. Svetová finančná kríza mala na krajinu, podobne ako na mnohé iné vo svete, výrazný vplyv. Exportne orientované hospodárstvo krajiny, najmä automobilový priemysel, pocítilo dôsledky zníženého globálneho dopytu po svojich výrobkoch. Tempo rastu HDP Slovenska sa spomalilo až znížilo, čo podčiarkuje vzájomnú prepojenosť svetového hospodárstva. Slovensku sa však krízu podarilo ustáť. Vláda zaviedla stimulačné balíky a opatrenia proti hospodárskemu poklesu, ktoré pomohli krajine v nasledujúcich rokoch zotaviť sa. V rokoch po globálnej finančnej kríze Slovensko naďalej zaznamenávalo pozitívny hospodársky rast. Významnú úlohu v hospodárskom prostredí krajiny začali zohrávať nové oblasti vrátane technológií, ale aj obnoviteľných zdrojov energie. V roku 2009 zároveň Slovensko prijalo euro ako svoju oficiálnu menu a stalo sa súčasťou eurozóny. Toto rozhodnutie svedčilo o rastúcej hospodárskej stabilite krajiny a o jej odhodlaní prehĺbiť európsku integráciu. Cieľom zavedenia eura bolo odstrániť kurzové riziko a ďalej uľahčiť obchod a investície.

V uplynulom desaťročí Slovensko naďalej zaznamenávalo pozitívny hospodársky rast, aj keď s výkyvmi. Motorom HDP krajiny zostal automobilový priemysel. Ako uvádza organizácia GLOBSEC (2021), automobilová výroba bola v roku 2021 najväčším priemyselným odvetvím na Slovensku a krajina je popredným výrobcom automobilov na obyvateľa na svete. Je to vďaka štyrom automobilovým spoločnostiam, ktoré tu otvorili svoje továrne. Bratislavský Volkswagen Slovakia, Peugeot Citroën so závodom v Trávnici, Žilinská Kia Motors Slovakia a Nitriansky závod automobilky Jaguar - Land Rover.

Obrázok č.9 - Porovnanie výšky HDP na obyvateľa v sledovaných krajinách pre rok 2022. EÚ = 100 (Eurostat, 2023)

Aj pandémia COVID-19, ktorá sa začala v roku 2020, sa podpísala na krivke rastu HDP. Narušené ostali globálne dodávateľské reťazce a znížil sa aj spotrebiteľský dopyt. V reakcii na to vláda zaviedla opatrenia na podporu hospodárstva s cieľom zmierniť vplyv na podniky a jednotlivcov. Pandémia viedla k dočasnému poklesu miery rastu HDP, pričom pokles zaznamenali mnohé ekonomiky na celom svete. Krivka HDP ale začala mať po dvoch rokoch od vypuknutia pandémie znova rastúcu tendenciu a očakáva sa, že v tomto pozitívnom trende bude pokračovať aj napriek konflikte na Ukrajine či migračnej kríze. Na obrázku č.9 môžeme vďaka Štatistickému úradu Európskej únie s názvom Eurostat (2023) vidieť porovnanie HDP krajín v roku 2022. Eurostat každoročne porovnáva v rôznych aspektoch 36 európskych krajín. Patrí sem 27 členských štátov EÚ, 6 kandidátskych krajín (Čierna Hora, Republika Severné Macedónsko, Albánsko, Srbsko, Turecko a Bosna a Hercegovina) a 3 členské štáty Európskeho združenia voľného obchodu (Island, Nórsko a Švajčiarsko).

Slovensko pokračuje v modernizácií, inováciách a hospodárskych reformách. Rastúce hospodárstvo, ktoré sa prejavuje rastom HDP, sa často spája s lepšou životnou úrovňou. Vyšší HDP umožnil vláde investovať do verejných služieb, infraštruktúry a sociálnych programov, čo v konečnom dôsledku prináša prospech občanom a prispieva k vyššej kvalite života. Vplýva ale zvyšovanie objemu trhu a rast hospodárstva štátu pozitívne aj priamo na šťastie jednotlivcov v slovenskej populácii? Vnímajú ľudia štatistický rast rovnako úmerne aj skutočne vo svojich životoch? Na tieto a podobné otázky bohužiaľ štatistika nestačí a práve preto nám na zistenie odpovedí posluži kvalitatívny výskum rozhovorov s občanmi Slovenskej republiky.

Nemenej dôležité je v tomto ohľade spomenúť aj kritiku HDP ako ukazovateľa skutočnej životnej úrovne či spokojnosti v spoločnosti. Zbránková (2014) vo svojej práci napríklad uvádza: „*Tradiční přístup hodnocení úrovně rozvoje společnosti založený pouze na hodnocení ekonomické aktivity je v současnosti považován za nedostatečný. Konvenční ukazatel HDP byl vytvořen jako indikátor hospodářského vývoje, ale postupem času začal být mylně vnímán jako ukazatel životní úrovně či blahobytu společnosti. Ostatně tvůrce ukazatele HDP Simon Kuznets již v roce 1934 upozorňoval, že by tento jednorozměrný ukazatel neměl být používán k hodnocení celkového pokroku společnosti.*“ (Zbránková, 2014, s.576)

Holandský environmentálny ekonóm Van den Bergh (2009) sa rovnako zaoberá informáciami poskytovanými ukazovateľom HDP a ich skresleniami pri procese

rozhodovania v spoločnosti. Vplyv informácií o HDP sa podľa ekonóma veľmi ľahko podceňuje a problémom je, že prechádza a je umocňovaný viacerými informačnými kanálmi ako vládou a politikou, úradníkmi, súkromnými podnikmi, finančnými trhmi, investormi, spotrebiteľmi a medzinárodnými agentúrami. „*Ak miera rastu HDP klesá, médiá a finančné trhy na ňu sústredia všetku pozornosť a politici na to reagujú príslušnými opatreniami, cieľmi a sľubmi, ktoré sa dostanú na titulné strany médií, čo následne ovplyvní očakávania, a teda aj rozhodnutia na finančných trhoch. Čitateľ novín je ovplyvnený médiami a študent ekonómie svojim vzdelaním, pričom si myslí, že rast HDP je relevantný. Dôsledkom je veľký vplyv informácií o HDP na spotrebu, investície a politické rozhodnutia, čo má zjavné dôsledky na ekonomickú štruktúru a sociálne podmienky.*“ (Van den Bergh, 2009, str.120, vlastný preklad autora)

2.1 Životná úroveň

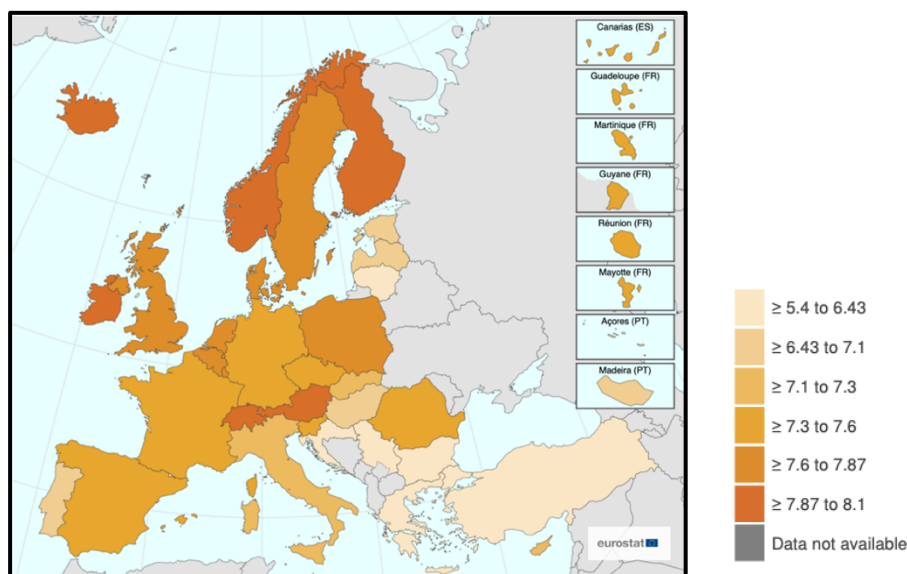
Životnú úroveň popisuje analýza Inštitútu finančnej politiky Ministerstva vnútra SR ako: „*materiálnu prosperitu, t.j. množstvo a kvalitu dostupných statkov a služieb. Najčastejšie sa meria prostredníctvom úrovne reálneho príjmu na osobu, množstva spotrebovaných statkov a služieb alebo vybavením domácností určitými statkami. Životná úroveň je jedným z determinantov kvality života.*“ (Kišš, Šiškovič, 2006, s.4)

Životná úroveň na Slovensku sa v priebehu rokov od zriadenia samostatného štátu postupne a priamo úmerne zvyšovala so zvyšujúcim sa HDP. Výrazne zvýšenie životnej úrovne Slovenska nastalo podobne ako pri HDP po vstupe do Európskej únie v roku 2004. Prijatie eura zabezpečilo cenovú stabilitu a zvýšilo finančnú bezpečnosť občanov. Na vývoji životnej úrovne na Slovensku sa podieľalo niekoľko ďalších kľúčových faktorov ako napríklad prechod krajiny od ťažkého priemyslu a výroby k moderným technológiám a službám, čo vo výsledku poskytlo občanom širšiu škálu pracovných príležitostí a kariérnych možností.

Väčšina aspektov životnej úrovne u Slovákov sa, ako uvádzajú Kišš a Šiškovič (2006) v rokoch 1989 až 2005 zlepšila pre veľkú časť obyvateľstva. Okrem napríklad lepšieho vybavenia domácností, zvýšenia priemernej očakávanej dĺžky života či kvalitnejšieho vzdelania popisujú autori v analýze s názvom: „Porovnanie životnej úrovne na Slovensku v rokoch 1989 – 2005“ aj zmeny v prístupe k životnému prostrediu. „*Kvalitatívnu úroveň života podporuje aj celkové zlepšenie životného prostredia. Znečistenie je dnes na podstatne nižšej úrovni, k čomu prispel nielen technologický pokrok ale aj silnejší dôraz autorít na*

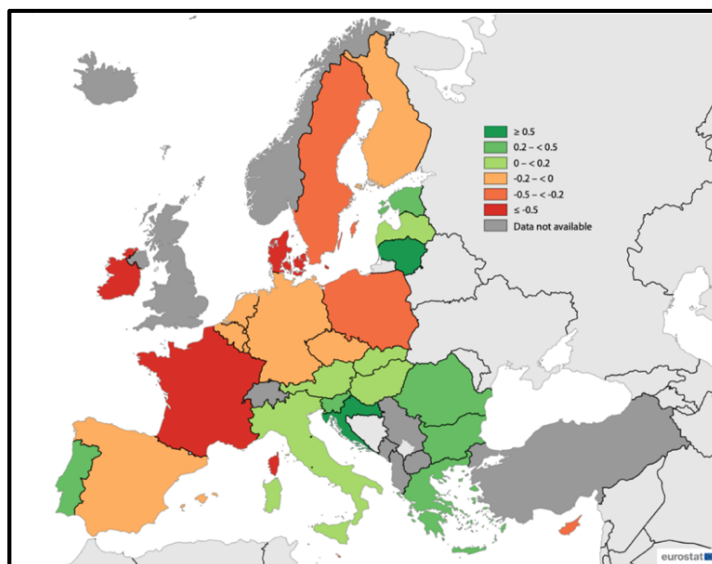
ochranu životného prostredia.“ (Kišš, Šiškovič, 2006, s.36). Investície do obnoviteľných zdrojov energie a environmentálnej udržateľnosti a upustenie od ťažkého priemyslu znížili uhlíkovú stopu krajiny a taktiež prispeli k zlepšeniu kvality života zabezpečením čistejších a udržateľnejších životných podmienok.

Veľkú výzvu predstavovala pre životnú úroveň, celkovú spokojnosť i šťastie obyvateľstva na Slovensku ale aj po celom svete už spomínaná pandémia COVID-19. Pre zmiernenie jej vplyvu a neistoty v spoločnosti vláda zaviedla podporné opatrenia ako obmedzenia pohybu a očkovacie kampane s cieľom čo najviac chrániť obyvateľov.

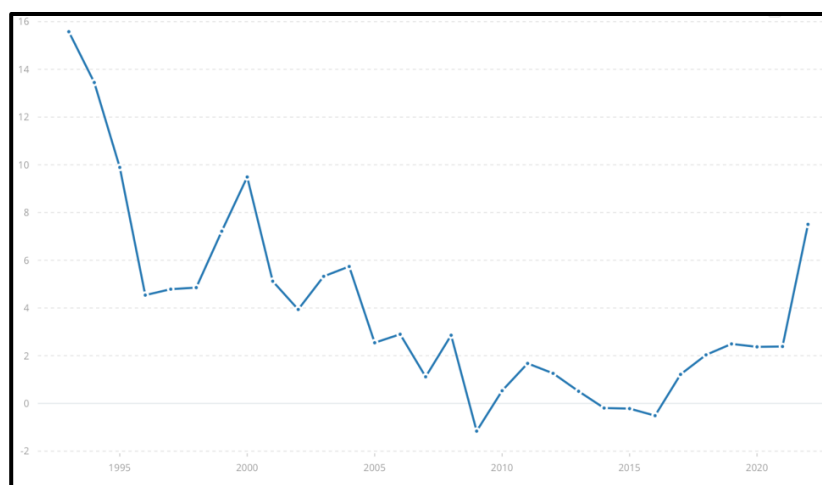
Obrázok č.10 - Priemerné hodnotenie spokojnosti v živote na stupnici 0-10 v sledovaných krajinách – Rok 2018. (Eurostat, 2023)

Zaujímavé dáta opäť poskytuje Eurostat. Na obrázku č.10 môžeme vidieť ako zhodnotili občania sledovaných krajín v roku 2018 spokojnosť v svojom živote na stupnici od 0 do 10, pričom 0 je najmenej spokojný a 10 najviac spokojný. Občania Slovenskej republiky sa umiestnili na tejto priečke v priemere na 7,2. Mój kvalitatívny výskum obsahuje v rozhovoroch s respondentmi práve túto otázku. Eurostat ponúka aj prehľad zmeny v hodnotení spokojnosti medzi rokmi 2018 až 2021. Ten je zobrazený na obrázku č.11. Pre Slovenskú republiku došlo v tomto období podľa údajov k zlepšeniu hodnotenia životnej spokojnosti o 0 až 0,2 stupňa na priečke od 0 do 10.

Obrázok č.11 - Posun ohodnotenia životnej spokojnosti v sledovaných krajinách na stupnici 0-10 v rokoch 2018-2021. (Eurostat, 2023)

Za posledné roky boli najväčším vplyvom na životnú úroveň v Slovenskej republike pretrvávajúci konflikt na Ukrajine a migračná kríza, ale nezanedbateľný vplyv majú aj zvyšovanie cien a inflácia. Inflácia, alebo aj všeobecný nárast cien tovarov a služieb v čase, je dôležitým ekonomickým ukazovateľom, ktorý priamo ovplyvňuje život jednotlivcov a celkové zdravie národného hospodárstva. V Slovenskej republike, podobne ako v mnohých iných krajinách, je inflácia dynamickou silou s ďalekosiahlymi dôsledkami a v poslednej dobe predstavuje významný politický, ekonomický a spoločenský problém. Na obrázku č.12 môžeme vidieť údaje Svetovej banky o ročnom percente inflácie v krajine od roku 1993 a jej aktuálny nebezpečný nárast približujúci sa k úrovni z roku 2000.

Obrázok č.12 - Ročné % inflácie v Slovenskej republike od roku 1992. (The World Bank, 2023)

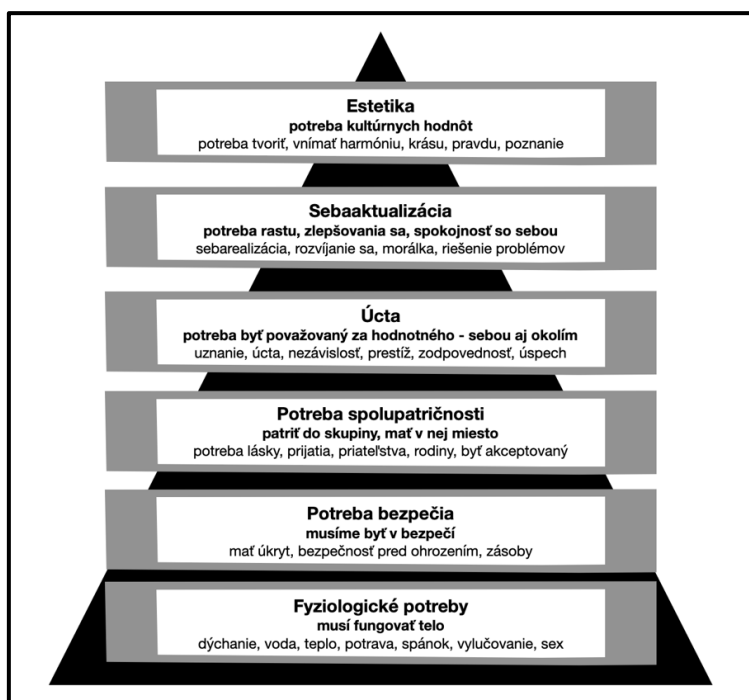
2.2 Príjmy a cena práce

Príjem a jeho výška je kľúčovým aspektom blahobytu jednotlivca a národa, ktorý odráža nie len celkovú ekonomickú stabilitu a materiálnu kvalitu života, ale ovplyvňuje aj náš nemateriálny blahobyt, šťastie a pocity pohody či spokojnosti. Na najzákladnejšej úrovni zohráva príjem dôležitú úlohu pri uspokojovaní našich základných fyziologických potrieb. Poskytuje nám prostriedky na prístup k jedlu, prístrešku a oblečeniu. Tieto potreby sú nevyhnutné pre každodenné prežitie a zabezpečenie základnej kvality života. Uspokojenie takýchto základných potrieb zmierňuje stres a úzkosť spojenú s nedostatkom. Absencia týchto finančných starostí výrazne prispieva k šťastiu a pocitu pohody. Naopak, finančná neistota a neschopnosť uspokojiť základné potreby môžu viesť k zhoršeniu duševného a emocionálneho zdravia.

„Ak sú fyziologické potreby relatívne uspokojené, vynára sa nový súbor potrieb, ktoré môžeme kategorizovať ako potreby bezpečia (bezpečnosť, stabilita, možnosť spoľahnúť sa na niekoho alebo na niečo, ochrana, oslobodenie sa od strachu, úzkosti a nepokoja, potreba organizácie, poriadku, zákona, hraníc a podobne).“ (Maslow, 1954, s.39, vlastný preklad autora). Človek už naplnil svoje základné fyziologické potreby, no teraz začína pociťovať potreby iného rázu. Takýto posun v zmýšľaní človeka charakterizuje Maslow pomyselnou pyramídou potrieb, ako môžeme vidieť na obrázku č.13. Človek uspokojuje svoje potreby podľa psychológa postupne od spodnej časti pyramídy až po jej vrch. Čo je dôležité pripomenúť je, že uspokojovanie týchto potrieb z veľkej časti vyžaduje peniaze a teda príjem.

Pri budovaní pocitu bezpečia môže byť rozhodujúcim faktorom napríklad prístup ku kvalitnej zdravotnej starostlivosti. Jeho primeraná výška umožňuje jednotlivcom dovoliť si zdravotné poistenie, lekárske ošetrenia a preventívnu starostlivosť. Možnosť riešiť zdravotné problémy rýchlo a účinne môže významne ovplyvniť fyzickú aj duševnú pohodu. Dobré zdravie navyše úzko súvisí so šťastím ako uviedli aj respondenti môjho výskum. Zdravý jedinec má väčšiu pravdepodobnosť, že si bude užívať vyššiu kvalitu života, bude sa zapájať do plnohodnotných činností a zažívať väčší pocit pohody. Finančné zabezpečenie je v oblasti pocitu bezpečia rovnako podstatným aspektom vzťahu medzi príjmom a blahobytom. Pociť finančnej stability dokáže znížiť obavy z neočakávaných výdavkov alebo núdzových finančných situácií. Ako uviedla podstatná časť opýtaných v mojom kvalitatívnom výskume, vďaka solídному príjmu môžu šetriť a plánovať do budúcnosti, či

už na dôchodok, vlastníctvo domu alebo iné dlhodobé ciele. Finančná istota podporuje ich pokoj v duši, znižuje stres a obavy z ekonomickej neistoty.

Obrázok č.13 – Vizualizácia Maslowovej hierarchie ľudských potrieb vo forme pyramídy. (vlastná tvorba)

„Všetci ľudia v našej spoločnosti (až na niekoľko patologických výnimiek) majú potrebu a túžbu po stabilnom, pevnom a zvyčajne vysokom hodnotení seba samého. To znamená po sebaúcte alebo sebavedomí a po úcte od okolia. Tieto potreby možno rozdeliť do dvoch skupín. Sú to po prvé tie ktoré chceme prezentovať pred svetom, to znamená túžba po moci, po úspechu, po adekvátnosti našej osoby a kompetencii, po sebadôvere a po nezávislosti a slobode. Po druhé máme tie, ktoré môžeme nazvať túžbou po reputácii alebo prestíži (definujeme ich ako rešpekt alebo úctu zo strany iných ľudí k nám), postavení, sláve, uznání, pozornosti, dôležitosti alebo ocenení.“ (Maslow 1954, s.45, vlastný preklad autora)

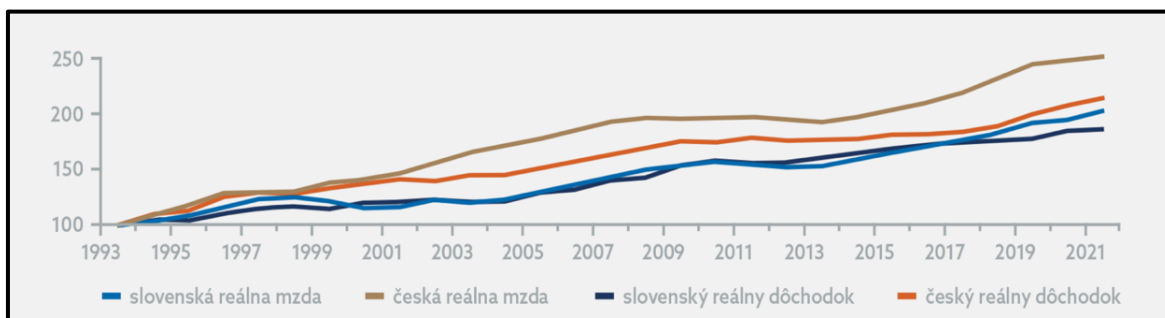
Postupne ako človek postupuje po pomyselných pyramíde potrieb, prichádza na rad aj úcta a seberealizácia. Vzdelanie je napríklad dôležitou súčasťou osobného rastu a rozvoja a práve ono môže značne prispieť k uspokojeniu potrieb súvisiacich so sebaúctou. Príjem je v tomto smere dôležitý nielen pre prístup k vzdelaniu, ale aj pre celoživotné vzdelávanie a dodatočný rozvoj zručností, ktoré sa vzdelaním nadobudli. Jedinec s vyšším vzdelaním, zručnosťami a takzvaným know-how a teda aj príjmom môže mať viac príležitostí na rýchlejší kariérny postup, lepšie pracovné podmienky a osobný rast, ale zároveň aj otvorené dvere k príležitostiam na nadviazanie profesionálnych kontaktov a vybudovanie bohatej sociálnej siete.

Koniec koncov, viac peňazí jednoducho poskytuje možnosť užívať si viac materiálneho pohodlia a žiadúci životný štýl, ako aj viac estetického vyžitia. Vyšší príjem umožňuje nákup tovarov a služieb, ktoré zvyšujú komfort a pohodlie, ako je pohodlný domov, spoľahlivá doprava a voľnočasové aktivity. Možnosť dovoliť si dovolenku, koníčky a voľnočasové aktivity môže byť, a veľmi často aj je, zdrojom radosti a naplnenia. Pre mnohých môže mať možnosť spoznávať nové miesta, užívať si kultúrne zážitky alebo jednoducho relaxovať v príjemnom prostredí výrazný vplyv na celkovú pohodu. V rozhovoroch z môjho kvalitatívneho výskumu sa takmer v každom rozhovore objavujú slová ako dovolenka, cestovanie či poznávanie nových zážitkov v kontexte toho, prečo sú financie pre jednotlivcov a ich pocit šťastia a spokojnosti dôležité.

V prípade Slovenskej republiky sa príjmy od prechodu krajiny z komunizmu na trhovo orientovanú ekonomiku výrazne vyvíjali. Ako uvádza Štatistický úrad SR (2023), priemerná nominálna mesačná mzda bola pre slovenského zamestnanca v roku 1993 necelých 179 eur. *„Za tridsať rokov sa postupne zvýšila až na 1 300 eur. V priebehu prvých desiatich rokov po prechode na trhové hospodárstvo sa medziročné tempá rastu priemernej nominálnej mzdy udržiavali väčšinou v dvojciferných číslach. Neskôr už vývoj priemernej mzdy nikdy nenabral také rýchle tempo“* (ŠÚSR, 2023)

Podľa Štatistického úradu SR (2023) bol v Slovenskej republike najrýchlejší rast reálnej mzdy zaznamenaný v rokoch 1996, 1997, 2005 a 2002. *„Zníženie reálnych miezd na ročnej úrovni zaznamenali zamestnanci za posledných 30 rokov 7-krát, najhlbší prepád priniesli roky 2000, 2022, 1993 a 1999“* (ŠÚSR, 2023). Ilustráciu ponúka aj obrázok č.14 zverejnený vo výročnom článku Národnej banky Slovenka z roku 2023.

ŠÚSR (2023) zároveň uvádza dôvody poklesu reálnej mzdy v čase. Príkladom môže byť hospodárska kríza z roku 2008, energetická kríza či rastúca inflácia. Najvyššie prepadnutie reálnej mzdy za posledných 23 rokov bolo podľa úradu vyvolané práve prudkým nárastom cien tovarov a služieb. Nepriaznivý dopad na rast cien mal podľa úradu aj pretrvávajúci vojnový konflikt na Ukrajine. Rok 2022 priniesol podľa úradu zásadný obrat, nakoľko: *„priemerné zárobky klesli v 1. štvrtroku o 1,4 %. V ďalších štvrtrokoch sa tento pokles prehlboval až na 7,6 % v posledných troch mesiacoch roka.“* ŠÚSR (2023)

Obrázok č.14 - Vývoj reálnej mzdy a reálneho dôchodku v čase. Rok 1993 = 100. (Novák, et al., 2023)

Ako môžeme vidieť porovnaním obrázkov č. 8 a č.14 a ako potvrdzujú Novák, et al. (2023) vo výročnom článku Národnej banky Slovenska, rastúce HDP sa odzrkadlilo aj na raste priemernej mzdy na Slovensku. „Rast HDP sa pretavil aj do rastu priemernej mzdy v stálych cenách, ktorá sa medzi rokmi 1993 a 2021 zhruba zdvojnásobila. Podobne priemerný starobný dôchodok dosiahol zhruba 1,9-násobok úrovne z roku 1993. Slovenské mzdy a dôchodky však zaostali za vývojom v Česku, keď priemerná mzda v roku 2021 bola až 2,5-krát vyššia než v roku 1993.“ (Novák, et al., 2023)

Hoci príjem nepochybne ovplyvňuje šťastie a pohodu, je nevyhnutné uvedomiť si, že tento vzťah je zložitý a diferencovaný. Vplyv príjmu na šťastie sa u jednotlivých ľudí diametrálne líši v závislosti od individuálnych životných okolností, potrieb, hodnôt a priorít. To naznačuje, že snaha len o vyšší príjem nie je zaručenou cestou k trvalému šťastiu. Konkrétna podoba potrieb jedincov ale aj poradie ich uspokojovania sa samozrejme, ako dopĺňa Maslow (1954), u každého človeka výrazne líši. „Ak ľudský organizmus ovládne jedna určitá konkrétna potreba, dochádza k pozoruhodnému javu. Pre daného jedinca sa obvykle zmení aj jeho celkový pohľad na svet a víziu budúcnosť. Napríklad pre chronicky a extrémne hladného človeka by bolo možné Utópiu jednoducho definovať ako miesto, kde je dostatok jedla. Daný jedinec má sklon myslieť si, že ak bude mať do konca života zaručené len jedlo, bude úplne šťastný a nikdy nebude chcieť nič viac.“ (Maslow, 1954, s.37, vlastný preklad autora)

3. Šťastie a spokojnosť v konzumnej spoločnosti

Jedným z počiatočných diel, ktoré upozornili na problematiku konzumného spôsobu života je práca kritickej sociológie s názvom: „Teória záhalčivej triedy” s prvým vydaním už z roku 1899. Jej autor, americký ekonóm a sociológ Thorstein Veblen, systematicky analyzuje konzumný spôsob života, v ktorom sa spotreba, zisk a nadobúdanie tovaru a služieb stali ústredným prvkom každodenného života a materiálne bohatstvo spolu s majetkom začali zohrávať čoraz významnejšiu úlohu pri určovaní postavenia a blahobytu človeka.

„V skorších fázach hospodárskeho vývoja sa okázala a neskromná spotreba tovaru, primárne spotreba kvalitnejších tovarov, no zväčša celková spotreba presahujúca existenčné minimum, obvykle týkala len vyššej spoločenskej vrstvy a takzvanej záhalčivej triedy.“ (Veblen, 1991, s.73, vlastný preklad autora). Toto obmedzenie ale podľa autora zmizlo s nástupom inštitútu súkromného vlastníctva a priemyselnej spoločnosti. V 20. storočí započal významný exponenciálny rozmach fenoménu konzumnej spoločnosti, ktorý priniesol transformačný posun v spôsobe jej fungovania a životoch jednotlivcov všetkých spoločenských vrstiev. Konzumerizmus, často používaný v hanlivom kontexte, sa stal charakteristickým znakom modernity a moderných spoločností po celom svete.

Český sociológ a environmentalista Ján Keller (2005) uvádza, že konzumná mentalita: *„nutí lidi, aby konzumovali stále více, protože to, co již jednou spotřebovali, je přestává uspokojovat. „Pomíjivé užívání konzumních statků a jejich brzká výměna za statky nové, vytváří bezvýhodný koloběh spotřebního nakupování. Vzniká typ „homo consumens“, který vyžaduje stálý růst produkce, protože bytostně lpí na stálém růstu osobní spotřeby, v jejíchž kategoriích definuje sám sebe i druhé lidi.“* (Keller, 2005, s.35)

Priemyselná revolúcia dramaticky zvýšila výrobu tovarov a zmenila schopnosť spoločnosti spotrebúvať. K zrýchleniu konzumného spôsobu života časom prispeli rôzne faktory ako napríklad rozvoj marketingu a reklamy, globalizácia či technologický pokrok. Príchod konzumerizmu síce sprevádzali aj pozitíva ako väčšie pohodlie a širší prístup k výrobkom a službám, ale zároveň spôsobil aj mnohé problémy, od zhoršovania životného prostredia až po ekonomickú nerovnosť a priepastné rozdiely v blahobyte jednotlivcov. *„Nikdo se příliš neobtěžuje objasnit, co vlastně ona magická prosperita znamená, jaký je účet, který za ni bude třeba zaplatit, a jaké jsou vůbec šance lidí přežít důsledky slibovaného blahobytu. Údaje o odvrácené straně prosperity se již nevešly na rozjásané plakáty a nevešly se ani do*

vyzývacích časů reklamami přetížených médií. Je to škoda, neboť jsou to údaje velmi výmluvné.“ (Keller, 2005, s.9). Sociológ zároveň dopĺňa, že ako spoľahlivý ukazovateľ ekonomického rastu výborne slúži globálne otepľovanie planéty.

V reakcii na vnímanie negatívnych dôsledkov konzumerizmu vznikli rôzne hnutia, ktoré sa snažia vzdorovať jeho vplyvu. Patria medzi ne napríklad zelené hnutia pre udržateľnosť, hnutia za nákupy na miestnej, lokálnej úrovni či zdieľaná ekonomika ktorá podporuje myšlienku, že prístup k tovaru a službám je dôležitejší ako jeho vlastníctvo.

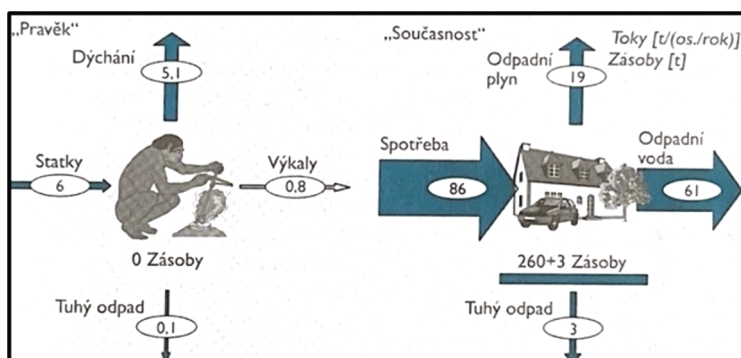
Aj americký sociológ Michael Mayerfeld Bell (2004) sa zaoberá otázkami prečo spotrebujeme v takej miere v akej spotrebujeme a či je to pre nás potrebné a prínosné. *„Prečo? Načo to všetko chceme? Je to dôležitá sociologická otázka, pretože súvisí so všetkými tromi hlavnými otázkami environmentalizmu: udržateľnosťou, environmentálnou spravodlivosťou a právami a krásou prírody. Jednou z bežných odpovedí na otázku, prečo spotrebujeme oveľa viac, ako potrebujeme, je, že ľudia sú chamtiví.* (Bell, 2004, s.29, s.30, vlastný preklad autora). Lepšie rozdelenie svetových zdrojov by podľa Bella výrazne prispelo k vyriešeniu hlavných problémov environmentalizmu.

3.1 Materiálová spotreba a metabolizmus spoločnosti

Stupňujúca sa materiálová spotreba ľudstva je charakteristickou črtou súčasného konzumného sveta a konzumnej kultúry. Počiatky materiálovej spotreby možno vystopovať až do prvých ľudských civilizácií, v ktorých boli prežitie a blahobyt neoddeliteľne spojené so schopnosťou získavať a využívať zdroje. K výraznému nárastu materiálovej spotreby v spoločnosti však došlo až v nedávnej minulosti. Medzi hlavné narastajúce problémy modernej spoločnosti patria podľa Meadowsovej (1972) zvyšovanie populácie, industrializácia a zvyšovanie úrovne znečistenia a spotreby neobnoviteľných prírodných zdrojov. *„Výška ich každoročného nárastu sa riadi vzorcom, ktorý matematici nazývajú exponenciálny rast. Takmer všetky súčasné činnosti ľudstva, od používania hnojív až po rozširovanie miest, možno znázorniť pomocou exponenciálnych rastových kriviek.*“ (Meadows, et al., 1972, s.25, vlastný preklad autora). Na pamäti by sme podľa Meadowsovej mali mať jednoduchý fakt, a síce že Zem nie je nekonečným zdrojom.

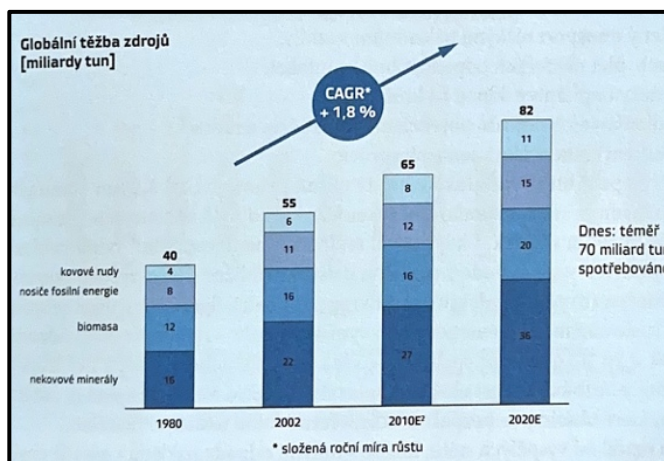
Riziká spojené s nastavením fungovania modernej spoločnosti výborne popisuje vo svojej slávnej práci s názvom Riziková spoločnosť sociológ Ulrich Beck. Beck (2004) využíva pre

znázornenie pojem bumerangový efekt, ktorý v jednoduchosti znamená, že nebezpečiam spôsobeným modernou ľudskou spoločnosťou a jej neuváženou činnosťou sú jednoducho vystavený všetci na našej planéte a zatiaľ pred nimi nie je kam ujsť.

Obrázok č.16 – Schéma materiálového obratu človeka. (Hák, et al., 2015, s.37)

Obrázok č.16, ktorý ponúka Hák (2015) znázorňuje takzvaný materiálový obrat človeka, ku ktorému došlo v priebehu jeho vývoja. „Celkový metabolismus zahrnující užívání a spotřebu statků a služeb, které z čistě fyziologického pohledu nejsou nutné, v historickém vývoji velmi vzrostl a postupně fyziologický metabolismus mnohonásobně převýšil.“ (Hák, et al., 2015, s.37). Na obrázku č.17 (Moldan, 2018) zase vidíme znázornenie zmeny miery, v akej prebieha ťažba zdrojov na globálnej úrovni. Konkrétne je to jej exponenciálny nárast.

Obrázok č.17 – Globálna ťažba zdrojov a jej zmena. (Moldan, 2018, s.49)

3.2 Vplyv konzumu na šťastie a spokojnosť

Aj keď hmotné statky, tovary a služby a ich, v dnešnej dobe, takmer nekonečný výber a dostupnosť ponúkajú na prvý pohľad prísľub radosti, komfortu, pohodlia a vyššej životnej úrovne, na samotné individuálne šťastie a celkovú pohodu môžu mať a často aj majú opačné

dôsledky. Spotrebovávanie môže skutočne navodiť pocity pohody a krátkodobého uspokojenia, no jeho dlhodobjší vplyv na šťastie a celkovú spokojnosť nie je jednoznačný. Počiatočná radosť sa časom vytratí a jednotlivci sa ocitnú v honbe za ďalším vytúženým predmetom, čo vedie k nekonečnému cyklu. Otázku ohľadom reálneho prínosu dnešného množstva ponúkaného tovaru a služieb a možností výberu na osobnú spokojnosť a šťastie som zakomponoval samozrejme aj do rozhovorov v mojom kvalitatívnom výskume.

Reklama a marketing zohrávajú ústrednú úlohu pri propagácii konzumerizmu a formovaní spoločenských hodnôt a správania. Reklamní tvorcovia často využívajú emocionálne apely, asociácie životného štýlu a vytváranie umelých potrieb na podporu spotreby. Hoci reklama môže stimulovať hospodársky rast a predaj nových výrobkov, prispieva aj k vytváraniu idealizovaného obrazu spotrebiteľského životného štýlu, ktorý nemusí vždy zodpovedať skutočnosti. *„Na první a velice povrchní pohled by se mohlo zdát, že dnešní výroba a dnešní konzum jsou nutné, protože se vyrábí a konzumuje to, co lidé potřebují. Pokud by tomu tak skutečně bylo, byla by ekologická katastrofa bohužel neodvratná. Naštěstí tomu tak není.“* (Keller, 2005, s.29)

Že je naša spotreba neprirodzená a k šťastiu a spokojnosti nepotrebná ukazuje Keller (2005) na príklade porovnania obyvateľov rôznych štátov. Priemerný Američan spotrebuje podľa autora 1,7 krát viac energie ako Nemec a dva a pol násobok spotreby priemerného Japonca. Vynára sa teda otázka či človek potrebuje skutočne denne, mesačne a ročne nechávať za sebou taký objem degradovaného odpadu. Podľa sociológa sa skôr zdá, že ľudia potrebujú toľko, na koľko majú peňazí. Keller rozdeľuje ľudské potreby príznačne na potreby prirodzené a vynútené. *„Lidé zkrátka potřebují řadu nových věcí jednoduše proto, že již přestaly existovat podmínky, ve kterých mohli potřeby uspokojovat jednodušším způsobem. Mnohé z potřeb, které lidé bez ohledu na aktuální stupeň devastace přírody považují za vlastní potřeby, jsou ve skutečnosti potřebami trhu, respektive potřebami jednotlivých firem na trhu soupeřících.“* (Keller, 2005, s.31)

Kultúra spotrebovávania zároveň vo veľkej miere podporuje používanie výrobkov na jedno použitie a honbu za najnovšími a najmodernejšími predmetmi. Takéto plytvanie má ďalekosiahle environmentálne dôsledky. Ďalšiu dôležitú oblasť v tomto kontexte, ktorá je podľa autora málo reflektovaná, spomína Moldan (2018). *„Ve skutečnosti velkým problémem je značný rozsah plýtvání potravinami. Potravinářské suroviny i samotné*

potraviny se mění v odpad místo toho, aby byli skutečně snědeny. Plýtvá se samozřejmě i v domácnostech, zejména v těch bohatších.“ (Moldan, 2018, s.42)

Moldan (2018) tiež informuje, že podľa údajov Svetovej organizácie pre výživu a hospodárstvo sa na odpad premieňa až jedna tretina celkovej hospodárskej produkcie potravín, čo predstavuje okolo 1,3 miliardy ton ročne. *„Ve vyspelých štátoch Evropy a Severní Ameriky je to 95-115 kg na osobu a rok, zatímco v subsaharské Africe je to 6-11 kg na osobu a rok. Nejvíce se plýtvá ovocem a zeleninou (45% ztrát), ale na zmar přijde i 35% vylovených ryb a dalších mořských plodů.*“ (Moldan, 2018, s.42)

Príklad, ktorým Bell (2004) popisuje porovnanie lovecko-zberačskej spoločnosti a moderného človeka výstižne popisuje rozdielne poňatie šťastia a spokojnosti vo vzťahu k materiálnemu bohatstvu. *„My, ktorí sme takí bohatí, sme oveľa viac zaujatí materiálnymi vecami ako ktorákoľvek predchádzajúca spoločnosť. V istom zmysle teda možno nie sme nijako zvlášť bohatí. Lovci-zberači sa dobre stravujú, málo pracujú a majú veľa voľného času napriek tomu, že žijú z oveľa menšieho množstva peňazí ako moderné národy. A nielenže materiálne potreby lovcov-zberačov sú vďaka ich spôsobu života ľahko uspokojené, ale aj ich materiálne túžby - pretože nechcú veľa.*“ (Bell, 2004, s.33, vlastný preklad autora). Typický lovec-zberač podľa sociológa pracoval 2 až 5 hodín denne, pričom si za ten čas vedel zabezpečiť stravu a zvyšok dňa venoval voľnému času, socializácií, odpočinku či svojim záujmom. Moderní ľudia sú však väčšinou príliš zaneprázdnení a zaslepení nadobúdaním materiálnych statkov, ktoré vo výsledku nijak zvlášť neprispievajú k ich šťastiu a spokojnosti.

Pochopenie dynamiky konzumnej spoločnosti je dôležité na to, aby sme sa dokázali orientovať v zložitých problémoch, ktoré prináša, a usilovali sa o vyváženejší a zmysluplnejší život, ktorý presahuje neúnavnú honbu za materiálnymi statkami. Uvedomelými rozhodnutiami, presadzovaním udržateľnosti a odolávaním zbytočnej spotrebe sa jednotlivci a komunity môžu usilovať o udržateľnejšiu a spravodlivejšiu budúcnosť naplnenú väčšou individuálnou spokojnosťou a šťastím. Do akej miery nás a náš život kultúra konzumu ovplyvňuje môžeme v konečnom dôsledku zmeniť len my sami ako jednotlivci zmenou našich hodnôt a zásad.

4. Príroda ako zdroj šťastia a spokojnosti

Nevyhnutnosť udržateľnosti rozvoja ľudskej spoločnosti a ochrany prírody nie je možné podceňovať. Zachovávaním prírody zabezpečujeme nielen svoje vlastné blaho, ale aj blaho budúcich generácií. Je preto našou povinnosťou správať sa k planéte zodpovedne, vážiť si životné prostredie a starať sa oň v prospech všetkého života na Zemi. Príroda a životné prostredie nie sú len nemenným a nehybným pozadím existencie, kde sa človek usiluje o čo najvyššiu kvalitu a úroveň života, ale sú jej samotnou podstatou. Človeku poskytujú okrem praktických výhod a služieb zabezpečujúcich základné potreby aj hlbšie, vnútorné hodnoty a cítenie.

Prínosy prírody a ekosystémov pre človeka popisuje Hák (2015) ako ekosystémové služby. „*Ekosystémové služby (ES) jsou definovány jako přínosy poskytované přírodním prostředím společnosti. Nejedná se pouze o komodity ve smyslu například zemědělské produkce, ale hlavně o soubory ekosystémových procesů a produktů, které poskytují předpoklad či přímo konečný výstup ovlivňující ekonomickou prosperitu a kvalitu lidského života.*“ (Hák, et al., 2015, s.179)

Celkovo môžeme ekosystémové služby podľa autora rozdeliť na: 1.Podporné, 2.Zásobovacie, 3.Regulačné a 4. Kultúrne služby. S určitosťou dokážeme z vlastnej skúsenosti potvrdiť, že na prežívanú celkovú spokojnosť a životnú úroveň človeka priamo vplyva z uvedeného výpisu napríklad kvalita vzduchu, čistota vody či ako už bolo uvedené v kapitole 2.2 dostupnosť potravy, zdravie, rekreácia a kultúrne vyžitie. To je ale len zlomok toho, čo príroda človeku prostredníctvom ekosystémových služieb ponúka. Úrodná pôda, opelovanie, cykly živín či fotosyntetická produkcia sú príkladom prínosov, ktoré nemusíme vnímať priamo, no sú nevyhnutné pre naše prežitie, bezpečnosť, blaho a koniec koncov aj šťastie a spokojnosť. Pri zachovávaní a ochrane prírody je preto treba myslieť na to, že chránime nielen tieto procesy ako také, ale samých seba a našu úroveň a kvalitu života.

Okrem spomínaných mechanizmov zaisťujúcich samotné fyzické prežitie obohacuje príroda náš život aj hlbším, duchovnejším spôsobom. Poskytuje nám napríklad pocit úžasu a obdivu, inšpiruje nás k tvorivosti, zvedavosti či skúmaniu. Štúdie ukázali, že pobyt v prírode môže znížiť stres, úzkosť a depresiu a zároveň zvýšiť pocity pohody a spokojnosti. Príroda má pozoruhodnú schopnosť pozdvihnúť nášho ducha a obnoviť pocit vnútorného pokoja, či už ide o pokojnú prechádzku lesom alebo túru po náročnom horskom chodníku. Predovšetkým zaujímavé sú výskumy v tejto oblasti vykonávané v štatisticky najšťastnejšej krajine na svete, vo Fínsku.

Ako uvádza The New York Times (2023), táto severská krajina bola už šesť rokov po sebe vyhlásená za najšťastnejšiu krajinu na svete. V článku zaoberajúcom sa témou čo robí obyvateľov tejto krajiny šťastnými sa uvádza, že: „*Mnohí z našich respondentov uviedli, že pre šťastie Fínov je rozhodujúce prírodné bohatstvo: Takmer 75 percent územia Fínska pokrývajú lesy a všetky sú prístupné každému vďaka zákonu známemu ako "jokamiehen oikeudet" alebo "právo každého človeka", ktorý oprávňuje ľudí voľne sa pohybovať po všetkých prírodných oblastiach na verejných alebo súkromných pozemkoch.*“ (Colston, The New York Times, 2023, vlastný preklad autora)

Oblasti výskumu sa venujú aj členovia akademickej obce Helsinskej univerzity, konkrétne fínsky doktor spoločenských vied Juho Eemeli Hakoköngäs, Ph.D a Riikka Puhakka, fínska docentka výskumného programu životného prostredia a ekosystémov. Ich štúdie sa zaoberali názormi fínskej mládeže vo veku 15 až 16 rokov na vzťah prírody so šťastím a spokojnosťou a ako tento vzťah ovplyvňuje ich samotných a ich životy. Podľa štúdií, väčšina účastníkov jednoznačne uviedla, že príroda robí ľudí šťastnými, alebo si s prírodou spájajú len pozitívne vlastnosti. Individuálne ale aj spoločné zážitky v prírode podporujú na základe odpovedí respondentov psychickú a kognitívnu, fyziologickú, sociálnu ale aj duchovnú pohodu a zdravie. Zaujímavým je zistenie, že účastníci výskumu častejšie ako opis konkrétneho prírodného prostredia opisovali viaczmyslové zážitky, ktoré spájali s prírodou a šťastím. Vtáčí spev a iné zvuky prírody (vrátane ticha) boli typickým sluchovým prvkom, ktorý spomínali v zápiskoch, zatiaľ čo čistý vzduch alebo sviežosť a flóra, zeleň alebo iné farby prírody stimulovali ďalšie zmysly, ako napríklad zrak a čuch. Ako zároveň uvádzajú autori, prírodné prostredie predstavovalo neoddeliteľnú súčasť aj každodenného voľného času mladých účastníkov. V zisteniach sa objavilo účelné využívanie prírody pri úniku z každodennej rutiny, sociálnych noriem a dokonca aj technológií.

Príroda nám skutočne ponúka príležitosti aj pre spojenie a spoločenstvo, nakoľko má jedinečnú schopnosť spájať ľudí a posilňovať pocit spolupatričnosti a priateľstva, či už ide o zblíženie s blízkymi počas rodinného táborenia, alebo nadväzovanie nových priateľstiev prostredníctvom spoločných dobrodružstiev v prírode. Vo svete, ktorý sa zdá čím ďalej tým viac rozdelenejší a izolovanejší, poskytuje príroda spoločný priestor, kde sa môžu stretnúť ľudia rôzneho pôvodu a presvedčenia, aby spoločne ocenili krásu prírodného sveta.

Medzi ekosystémovými službami a životnou spokojnosťou existuje podľa Háka (2015) mnohorozmerný vzťah, ktorý je pod významným vplyvom spoločenských zmien modernej spoločnosti. Autor vo svojej práci nadväzuje na ucelenú, už vypracovanú, koncepciu

vzťahov medzi prírodným prostredím a kvalitou ľudského života, ktorá je súčasťou rozsiahleho projektu s názvom Miléniové hodnotenie ekosystémov (Millenium Ecosystem Assessment) vydané v roku 2005. Projekt prebehol pod záštitou vtedajšieho generálneho tajomníka OSN Kofiho Annana s cieľom zhodnotiť dôsledky zmien ekosystémov pre ľudský blahobyť.

Koncepcia ekosystémových služieb je ústredným prvkom ekosystémového chápania zložitých sietí interakcii medzi všetkými organizmami a ich prostredím. Uznávaním hodnoty týchto služieb a vzájomnej prepojenosti všetkých živých organizmov a ich prostredia sa ekosystémový prístup snaží podporovať dlhodobý udržateľný rozvoj, ktorý dokáže uspokojiť potreby súčasnosti bez toho, aby bola ohrozená schopnosť budúcich generácií uspokojovať ich vlastné potreby. Je to práve prijatie zásad ekosystémového prístupu a prijatie komplexného a integrovaného prístupu k riadeniu životného prostredia, ktorým môžeme vytvoriť udržateľnejšiu budúcnosť, v ktorej budú ľudia šťastnejší, spokojnejší a spolu s prírodou prosperovať v harmónii.

5. Metodológia

Empirická časť mojej práce je založená na kvalitatívnom výskume. Podkladom pri vykonávaní tohto výskumu mi bola predovšetkým kniha „Metody výskumu ve společenských vědách“ (Novotná et al., 2019). Moje výskumné otázky boli sformované na základe predchádzajúcich, už vykonaných a v teoretickej časti tejto práce popísaných, výskumov konkrétne štúdie Richarda Easterlina (1974) a štúdie autorov Stevensonovej a Wolfersa (2008). Richard Easterlin stavia na predpoklade, že dlhodobý rast HDP neprináša človeku rovnako dlhodobý rast spokojnosti a šťastia. Po určitom dosiahnutom bode sa stáva táto úmera nepriamou. Stevensonová a Wolfers naopak dokazujú, že opak je možný. Na základe ich výskumov prichádzajú s tvrdením, že rastúce HDP dokáže stabilne zvyšovať aj ľudskú spokojnosť a šťastie.

Samotné otázky a celková podoba pološtruktúrovaných dotazníkov, ktoré som využíval pri rozhovoroch s respondentmi, boli konzultované s vedúcou mojej práce a zároveň aj autorkou sesterskej práce Mgr. Veronikou Nováčkovou. Tá pri svojom výskume v empirickej časti jej diplomovej práce s názvom: „Faktory ovlivňující životní spokojenost, ukazatel HDP ve vztahu ke štěstí a k životní spokojenosti“, z roku 2023 na Fakulte humanitních studií Univerzity Karlovej, využívala podobný set otázok a metodológiu pre spracovanie zozbieraných dát. Celkovo som vykonal päťdesiat rozhovorov. Polovica respondentov odpovedala na otázky prvej verzie dotazníka, zatiaľ čo druhá polovica odpovedala na otázky druhej verzie dotazníka s pozmenenou štruktúrou. Tematické otázky boli účelovo komponované tak, aby priniesli čo najhlbší a najkvalitnejší obraz respondenta a faktorov, ktoré ovplyvňujú jeho šťastie a spokojnosť.

Oba verzie dotazníkov začínali hlavnými otázkami, pričom následne odpovedali respondenti na doplňujúce otázky. Hlavnou otázkou prvej verzie dotazníka bolo: „Ako šťastný/šťastná ste vo svojom živote?“. Respondenti mali na výber z troch možností, a to: A) Veľmi šťastný/šťastná, B) Celkom šťastný/šťastná a C) Nie veľmi šťastný/šťastná. Takáto forma otázky a jej možností odpovede bola inšpirovaná štúdiami, z ktorých vychádzali závery Richarda Easterlina. Po prvej z hlavných otázok som sa respondentov opýtal: „Aké faktory boli pre Vás dôležité pri rozhodovaní sa, ktorú odpoveď si zvolíte?“, a následne: „Čo si predstavujete osobne pod pojmom šťastie?“. Doplnujúce otázky zisťovali napríklad ako vplývajú na respondentov, a ich výber možnosti z prvej otázky, financie, ako sa zmenil výber ich možnosti z prvej otázky v horizonte 5 rokov, či vnímajú rozdiel medzi šťastím

a spokojnosťou, aký je ich názor na konzum a konzumnú spoločnosť ale aj či ich výber možnosti z prvej otázky ovplyvnila určitá konkrétna situácia alebo momentálne dianie.

Druhá verzia dotazníka bola stavaná na základe štúdií, z ktorých vychádzali závery Stevensonovej a Wolfersa (2008). Začal som otázkou: „Predstavte si rebrík s priečkami očíslovanými od 0 (spodná priečka rebríka) do 10 (vrchol rebríka). Predpokladajme, že vrchol rebríka (teda číslo 10) znamená najlepší možný život a spodok (číslo 0) naopak najhorší možný život. Na akú priečku rebríka by ste sa zaradil/a?“. Nasledovali otázky: „Aké faktory boli pre Vás dôležité pri rozhodovaní sa, na ktorú priečku rebríka sa umiestnite?“, a následne: „Ako si osobne predstavujete najlepší možný život, tú priečku 10?“ a „Ako si osobne predstavujete najhorší možný život, priečku 0?“. Samozrejmosťou boli pre porovnanie aj doplňujúce otázky rovnaké ako v prvej verzii dotazníka, s pozmenenou štruktúrou pre formu otázky s rebríkom či škálou od 0 do 10.

Na záver boli respondentom v oboch verziách dotazníka položené otázky ohľadom sociodemografických údajov. Respondentov som sa pýtal na ich vek a na ich momentálny status, pričom mali možnosti: zamestnaný, nezamestnaný, študent alebo dôchodca. Respondentom som tiež ponúkol možnosť uviesť ich priemerný mesačný príjem, pričom mali opäť na výber z možností: do 800 eur, od 800 až do 1500 eur a 1500 eur a viac. Takouto detailnou formou otázok sa môj výskumný materiál výrazne líši od dát v pôvodných štúdiách.

5.1 Zber dát

Miestom pre vykonávanie mojich rozhovorov bolo mesto Prešov na východnom Slovensku. Zber dát prebiehal prevažne na Hlavnej ulici v Prešove, ale rozhovory boli napríklad aj so šoférom taxislužby počas jazdy, v nákupnom centre či v čakárni na vlakovej a autobusovej stanici. Priemerná dĺžka rozhovorov sa pohybuje medzi 6 až 7 minútami. Každý rozhovor začal mojím predstavením sa a popisom výskumu, podpísaním písomného súhlasu a následne začatím nahrávania na môj mobilný telefón. Typy osôb som spočiatku vyberal náhodne, neskôr som sa snažil o doplnenie aj vekových kategórií, ktoré medzi respondentmi chýbali. Rovnako to bolo aj s pohlavím. Podarilo sa mi však osloviť viac žien ako mužov a to 34 žien a 16 mužov. Vekové rozmedzie respondentov je od 19 do 84 rokov. Účasť na výskume bola dobrovoľná a zozbierané materiály boli anonymné.

5.2 Prepis dát

Rozhovory zaznamenané na diktafón môjho mobilného telefónu som si uložil v počítači a následne som pristúpil k doslovnej transkripcii. Tento typ transkripcie, ako ju popisuje Novotná et al. (2019), je charakteristický zachycovaním toho, čo sa skutočne povedalo. To znamená že môj prepis rozhovorov obsahoval doslovné, niekedy aj nespisovné výrazy prípadne slang a východoslovenské nárečie. Vynechané boli však mimoslovné prejavy respondentov. Rovnako som, ako odporúča autorka, začal s transkripciou ihneď po prvom rozhovore. To mi napríklad ucelilo predstavu ako časovo viesť a prispôbiť rozhovor a ako udržať pozornosť respondenta čo najdlhšie vhodným poradím otázok. *„Je důležité začít s přepisy, a tedy i s analýzou hned, jak začneme dělat první rozhovory – můžeme tak odhalit nedostatky v našem výzkumném designu či ve formulacích témat výzkumu a včas je změnit, upravit, reformulovat. Čím dříve začneme s analýzou, tím spíše se nám podaří výzkum dobře zacílit.“* (Novotná et al., 2019, s.345). Prepisy rozhovorov som následne vložil do analytického softvéru ATLAS.ti, pomocou ktorého som bol schopný roztriediť tematické okruhy zozbieraného materiálu a vytvoriť kódovanie textových dát. Pri spracovávaní dát mi pomáhal aj tabuľkový softvér Microsoft Excel.

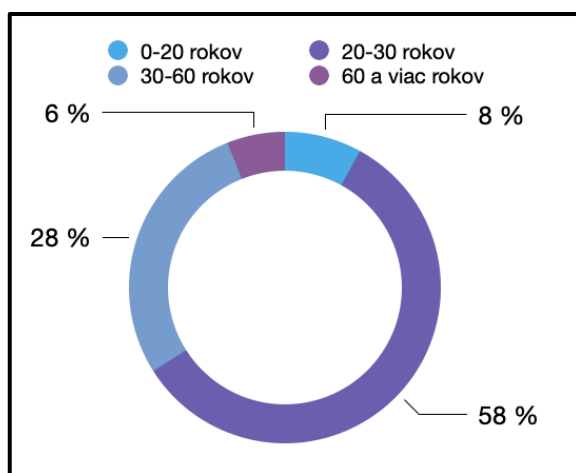
5.3 Analýza dát

V prvej fáze analýzy dát som si postupne prechádzal súbor obsahujúci kompletný prepis mojich zozbieraných rozhovorov, a identifikoval základné tematické okruhy a kódy. Pre prvú verziu dotazníka som identifikoval 3 základné kódy. Sú to úroveň momentálneho šťastia, faktory ovplyvňujúce úroveň momentálneho šťastia a význam šťastia. Pre druhú verziu dotazníka som identifikoval 4 základné kódy. Sú to umiestnenie na stupnici prežívanej kvality života, faktory ovplyvňujúce umiestnenie na stupnici prežívanej kvality života, predstava najlepšieho možného života a predstava najhoršieho možného života.

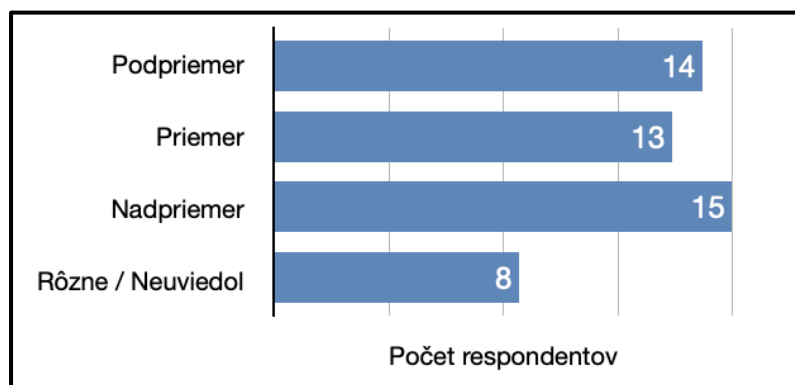
Pre obe verzie dotazníkov som dohromady identifikoval 7 doplňujúcich kódov. Boli to vek respondentov, úroveň ich mesačného príjmu, vnímanie rozdielu medzi šťastím a spokojnosťou, vplyv financií na ich odpovede, vplyv spoločenského diania na ich odpovede, zmena odpovede v horizonte 5 rokov a postoj ku konzumerizmu. Po identifikovaní kódov som prešiel na tematickú analýzu dát a pomocou programov ATLAS.ti a Microsoft Excel sa mi podarilo roztriediť zozbierané dáta, priradiť výpovede respondentov k relevantným kódom a pre vizualizáciu výsledkov vytvoriť grafy a tabuľky. Tento materiál je základom kapitoly č.6 mojej práce s názvom: Výsledky výskumu.

6. Výsledky výskumu

Kvalitatívneho výskumu mojej práce sa spolu zúčastnilo 50 respondentov. 34 opýtaných tvorili ženy a 16 muži. Vek respondentov sa pohyboval od 19 do 84 rokov a budem ho zobrazovať v zátvorke za výpoveďou každého respondenta. Znázornenie vekového rozloženia účastníkov rozhovorov je na grafe č.1. Mladí ľudia vo veku 20 až 30 rokov sa výrazne ochotnejšie zúčastnili rozhovoru, čo sa koniec koncov odzrkadlilo aj na samotnom grafe č.1, kde je ich zastúpenie väčšinové (58%). Nasleduje kategória vo veku 30 až 60 rokov (28%) a do 20 rokov (8%). Najmenej opýtaných bolo vo veku 60 a viac (6%).

Graf č.1 – Vekové rozloženie respondentov dotazníka (vlastná tvorba)

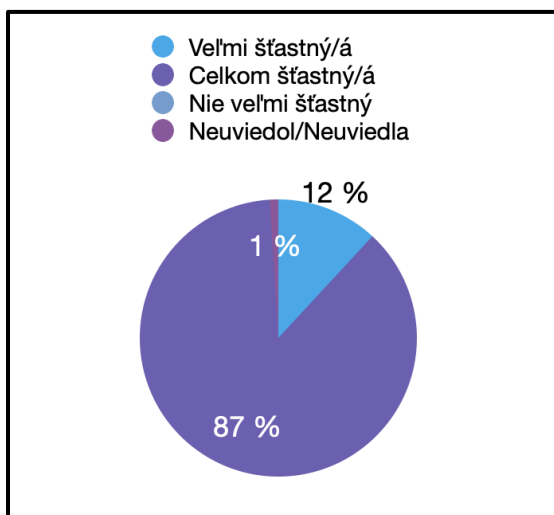
Graf č.2 – Úroveň mesačného príjmu respondentov dotazníka (vlastná tvorba)

Priemerný mesačný príjem opýtaných je zobrazený na grafe č.2. Každá zo stanovených úrovní mesačného príjmu bola zastúpená priemerne takmer rovnakým počtom osôb. Podpriemerný mesačný príjem predstavoval 0 až 800 eur, priemerný 800 až 1500 eur a nadpriemerný 1500 eur a viac. Respondenti opisovali svoje názory a postrehy prevažne podobnými výrazmi, čo poukazuje na rozpoznanie témy a jej spoločné chápanie. Výpovede ľudí boli vecné, zaujímavé a zriedkakedy potrebovali respondenti naväzujúce otázky, ktoré by ich museli navádzať k hlbšiemu zamysleniu alebo dlhšej a detailnejšej výpovedi.

6.1 Prvá verzia dotazníka

Prvá verzia dotazníka bola zodpovedaná dvadsiatimi piatimi respondentmi a obsahovala prvú, hlavnú otázku: „Ako šťastný/á ste vo svojom živote?“. Respondenti mali pri odpovedi na výber z troch možností: A) Veľmi šťastný/á, B) Celkom šťastný/á a po C) Nie veľmi šťastný/á. Graf č.3 zobrazuje percentuálnu vizualizáciu odpovedí.

Graf č.3 – Úroveň momentálneho šťastia u respondentov (vlastná tvorba)

Z grafu č.3 môžeme vidieť, že prevažná väčšina respondentov sa vo svojom živote považuje za celkom šťastných (87%). Na druhom mieste boli jedinci, ktorí sa cítili vo svojom živote veľmi šťastní (12%). Možnosť: Nie veľmi šťastný/á, si nevybral ani jeden z opýtaných. Namiesto toho sa už v prvej otázke objavila odpoveď, pri ktorej sa respondent nedokázal umiestniť ani na jednej z možností, nakoľko si nevedel predstaviť a popísať čo to preňho šťastie je.

„Ja neviem na to odpovedať. Nevieť čo to je. V pohode sa cítim ale či šťastný, to neviem fakt. Ako v pohode som spokojný by som to tak nazval. Primerane situácií. Ťažko mne to pridávať hodnotu takto to sú nemerateľné veci pre mňa.“ (49)

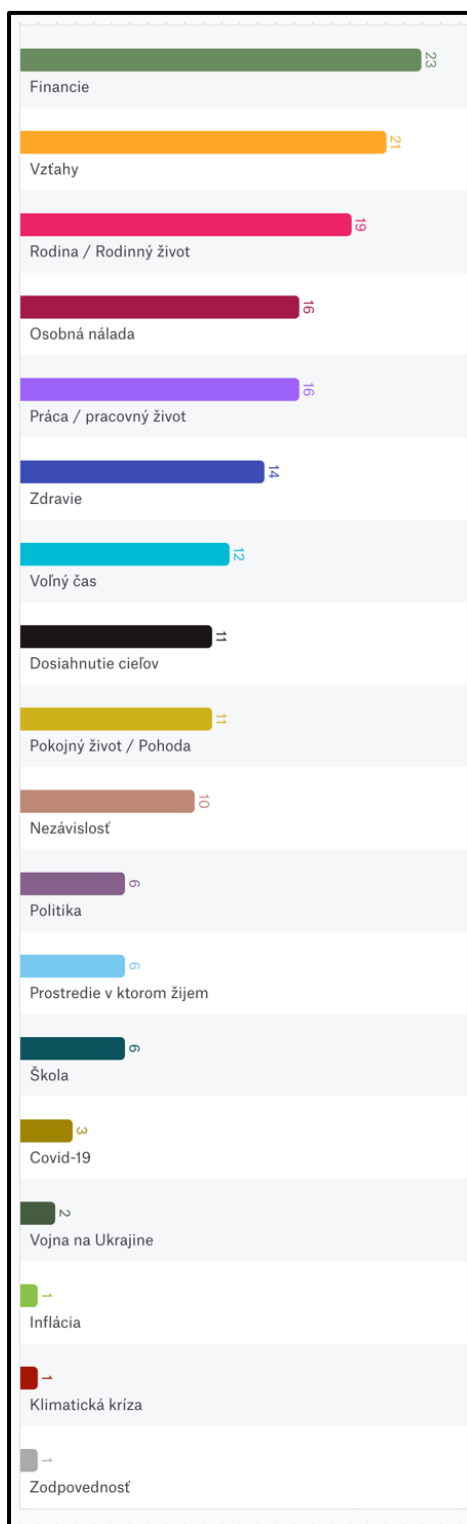
Zvyšok odpovedí na prvú otázku bol väčšinou jednoslovný. Respondenti, až na pár výnimiek, po výbere možnosti svoje odpovede príliš nerozvíjali.

„Momentálne celkom šťastná. Viac k tomu veľmi šťastná.“ (25)

„Tak asi že celkom šťastná. Že stále by sa tam dalo niečo vylepšiť, ale nie je to mizéria.“ (19)

6.1.2 Faktory ovplyvňujúce výber odpovede respondentov

Druhá otázka prvej verzie dotazníka znela: „Aké faktory boli pre Vás dôležité pri rozhodovaní sa, ktorú odpoveď si zvolíte?“. Pri tejto otázke už prejavili účastníci výskumu svoje myšlienky a názory podstatne viac.

Graf č.4 – Faktory ovplyvňujúce momentálne šťastie respondentov (vlastná tvorba)

Spomedzi odpovedí som identifikoval dohromady 18 premenných, ktoré ovplyvňujú životné šťastie respondentov. Ako dokazujú dáta na grafe č.4, hlavným faktorom šťastia u respondentov boli financie. Tie spomenulo až 23 opýtaných. Nasledovali vzťahy či už romantické alebo priateľské a záležitosti spojené s rodinou a rodinným životom. Respondenti samozrejme neuvádzali tieto faktory jednotlivo, zväčša bolo v ich odpovediach zmiešaných viacero rôznych premenných.

„Najviac som premýšľala nad súkromím a financiami... nemôžem povedať že super šťastná lebo boli tam niektoré situácie, ktoré to trošku znížili tu moju radosť a čo sa týka financií tak v podstate mám pocit že je všetko drahé takže mi to berie trošku tu radosť z toho že aj keď človek chodí do práce tak čím ďalej tým menej si môže dovoliť.“
(32)

„...mi chýba možno nejaká osoba, taká soulmate. Toto je taký asi jediný faktor, ktorý to zohľadňuje. Chcel by som ešte viac peňazí vlastne, ale nie, ale v podstate hej nebudem klamať.“ (31)

„Pravdepodobne by to bol voľný čas a asi financie, keďže stále som študent.“ (26)

„Mám špecifikovať? Nad zdravím, peniazmi, rodinou, to je všetko.“ (31)

Pri vplyve financií na šťastie je potrebné uviesť, že jednou z mojich otázok neskôr v priebehu rozhovoru bola samotná otázka: „Sú pre vás v kontexte šťastia dôležité peniaze? Zatiaľ ste ich neuviedol/neuviedla.“ Túto otázku som sa ale pýtal len ak respondent vôbec neuviedol financie pri iných, predchádzajúcich otázkach. To znamená, že skôr či neskôr uviedol financie ako premennú takmer každý opýtaný. Dôležité ale je, či ju uviedol sám od seba, alebo až keď som mu podložil túto premennú v mojej otázke. Podrobnejšie sa tomuto rozdielu venuje kapitola č.6.3.3 tejto práce.

Respondenti často uvádzali aj prácu a pracovný život ako dôležitý vplyv na ich šťastie. Konkrétne bola práca dôležitá pre 16 opýtaných.

„Len môj pocit. Práca, vzťahy. Veľa mám toho, niekedy až veľmi veľa. Pracovníci, ktorých mám pod sebou, niekedy je to s nimi ťažké. Napríklad vzťah s partnerom, raz je dobre raz je zle.“ (37)

„Určite to bol vzťah, aj práca dajme tomu? Napríklad čo sa týka teraz momentálneho dajme tomu stavu som prechádzala z dajme tomu že typu zamestnanec na podnikateľ a prichádza to s novými dajme tomu okolnosťami, ktoré človek vlastne predtým ako keby nemal možnosť spoznať. Takže toto je také že, hlavne je to veľká zmena.“ (22)

„Prostredie kde žijem, práca na základe ktorej získavam peniaze. Hmm, neviem. No hlavne to prostredie, krajina a okolie akože tak.“ (25)

„Asi, hmm, smer ktorým smerujem v živote. Asi práca. Neviem či som spokojná kde sa môj život vyvíja ten pracovný. Nepracujem ešte tak dlho v tejto novej práci tak asi si musím ešte viac zvyknúť na to, že nemám už toľko času asi pre seba, ktorý som mala predtým. Nie som ani veľmi spokojná s tým v ktorom meste žijem, to tiež neviem či som zvolila správne mesto na žitie...“ (28)

Medzi účastníkmi výskumu rezonovalo pri otázke šťastia aj napríklad osobné vnútorné nastavenie a osobná nálada, ako môžeme opäť vidieť na grafe č.4. Faktory spojené s osobnou náladou uviedlo až 16 respondentov, celkovú pohodu 11 respondentov.

„No tak asi ohľadom toho že keď ráno vstanem že ako sa cítim a že aj keď mám nejaký problém tak stále si viem nájsť nejaké východiská a sa viem z toho spamätať. Som vďačná za to čo mám, ale viem že by to mohlo byť aj lepšie ale. Určite to že som zdravá, že nemám, že dobre vyzerám podľa mňa ...“ (19)

„Asi nejaké také celkovo ako vnímam svoj život z viacerých aspektov, nejaké vnútorné moje šťastie či som so sebou spokojná ako človekom, potom sú tam nejaké možno vzťahy s ľuďmi a potom možno nejaké naplnenie v práci aj ako trávim voľný čas dajme tomu.“ (26)

V jednej odpovedi prinášalo opýtanému šťastie už samotné bytie a zabezpečenosť základných životných potrieb, či v ďalšom prípade aj napríklad požívanie alkoholických nápojov.

„Že žijem. Že žijem a že mám čo jesť a že mám kde spať.“ (26)

„To je čiste len vnútorný pocit. Ja neviem to ani prečo. Keď sebe ligné hej, je, ale vie že to je dočasné a je to aj tak falošné. Ale tak celkovo tak to vnímam ale neviem presne že čo.“ (49)

Ako faktor a vplyv na šťastie boli uvedené aj politika či covid-19, vojna, inflácia a klimatická kríza. Dotazník v niektorých prípadoch mohol obsahovať aj nadväzujúce otázky ako: „Čo by vás napríklad dokázalo prinútiť zvoliť si inú možnosť úrovne šťastia v prvej otázke?“, alebo: „Čo by sa muselo stať aby ste si vybral/a možnosť a)Veľmi šťastný alebo c)Nie veľmi šťastný/á ?“. Tieto otázky som použil len v prípade, ak sa respondent z akéhokoľvek dôvodu dostatočne nevyjadril k faktorom ovplyvňujúcich výber jeho

odpovede. Chcel som takýmto spôsobom respondenta nepriamo naviesť na poskytnutie bližších informácií.

6.1.3 Význam šťastia pre respondentov

Posledná otázka špecifická pre prvú verziu dotazníka znela: „Čo si predstavujete osobne pod pojmom šťastie?“. Odpovede respondentov boli rôzne, držali sa však prevažne schémy znázornenej na grafe č.4. Vzorku odpovedí som kategorizoval podľa konkrétneho popisu šťastia respondentom a naopak jeho abstraktného vyjadrenia.

„Šťastie znamená hlavne byť zdravý, mať dobrých ľudí okolo seba, vychádzať dobre so svojou rodinou, mať zamestnanie ktoré ma baví, venovať sa koničkom ktoré ma bavia a potom je človek šťastný reálne.“ (20+)

„Ťažká otázka. Neviem, mať dobrú prácu, byť zdravá, to je najdôležitejšie a mať dobré vzťahy s rodinou, s priateľmi.“ (37)

„Sloboda nemusieť riešiť vlastne nejaké problémy každodenného bežného života čo sa týka finančnej stránky napríklad, finančná stabilita, samozrejme zdravie a v podstate nejaké dobré vzťahy čo sa týka rodiny a priateľov to je taký základ.“ (26)

„Možnosti napríklad cestovať, poznávať nove kultúry, krajiny, jedlá proste všetko čo sa toho týka. Vnímam, že peniaze sú prostriedok ako sa môžem dostať k tým možnostiam.“ (25)

Pri konkrétnom popise významu šťastia uvádzali respondenti aj prostredie a prírodu, ako napríklad nasledujúci dvaja mladí respondenti:

„Stromy, vodu, kopce.“ (26)

„...prostredie, aby som sa v ňom cítila dobre keď tam mám žiť väčšinu svojho života, alebo tak kde žijem nech je príjemné pre mňa, to znamená dobré podmienky, počasie, a tak ďalej.“ (25)

Čo sa týka abstraktného vyjadrenia šťastia, účastníci výskumu ho popisovali nasledovne:

„Predstavujem si psychický a fyziologický stav, kedy človek sa cíti spokojný a jeho myseľ je kludná a neprichádzajú žiadne myšlienky, ktoré by ho mohli rozrušovať ani okolnosti.“ (31)

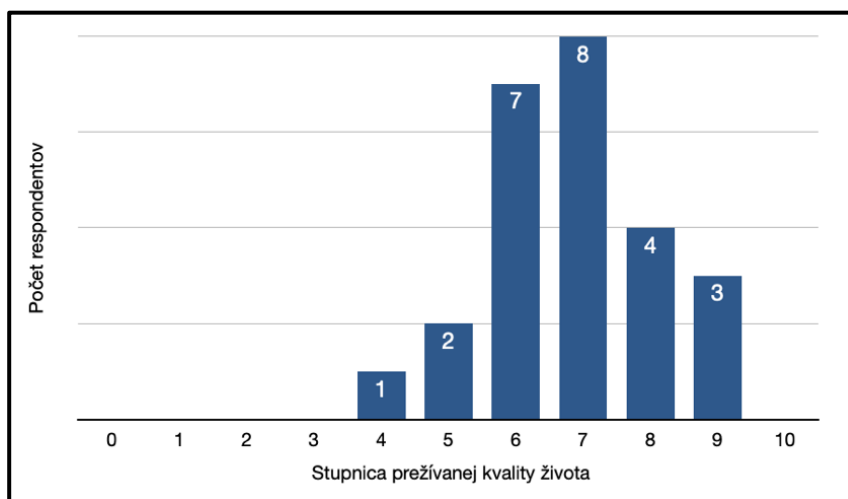
„Je to taký stav, kedy človek nepotrebuje nič viac k životu, že vlastne v podstate nie je to ani stav peňazi ani vzťahu alebo tak podobne je to nejaký stav ktorý človek dosiahne

alebo ku ktorému sa snaží dopracovať a nie je to dajme tomu že závislé od toho, koľko reálne čoho má, alebo čo vlastní.“ (22)

„No tak pre mňa to znamená určite sa cítiť dobre vo vlastnej koži a byť vlastne spokojný so sebou samým.“ (19)

„Nič konkrétne, to je pre mňa tá večná cesta“ (49)

6.2 Druhá verzia dotazníka

Graf č.5 – Umiestnenie respondentov na stupnici prežívanej kvality života (vlastná tvorba)

Druhá verzia dotazníka bola zodpovedaná rovnako dvadsiatimi piatimi respondentmi a obsahovala prvú, hlavnú otázku: „Predstavte si rebrík s priečkami očíslovanými od 0 (spodná priečka rebríku) do 10 (vrchol rebríku). Predpokladajme, že vrchol rebríku (teda číslo 10) znamená najlepší možný život a jeho spodok (číslo 0) najhorší možný život. Na akú priečku rebríku by ste sa momentálne zaradil/a?“. Graf č.5 zobrazuje percentuálnu vizualizáciu odpovedí. Väčšina opýtaných sa umiestnila na priečke sedem (8 respondentov) a šesť (7 respondentov). Nasledovala priečka číslo osem (4 respondenti) a deväť (3 respondenti). Výrazne pôsobí zlom v strede rebríku, kde od priečky šesť a nižšie rapídne klesol počet umiestnení sa respondentmi.

Na otázku odpovedali opýtaní prevažne priamo výberom priečky, v niektorých prípadoch s krátkym popisom či zamyslením sa medzi dvoma priečkami.

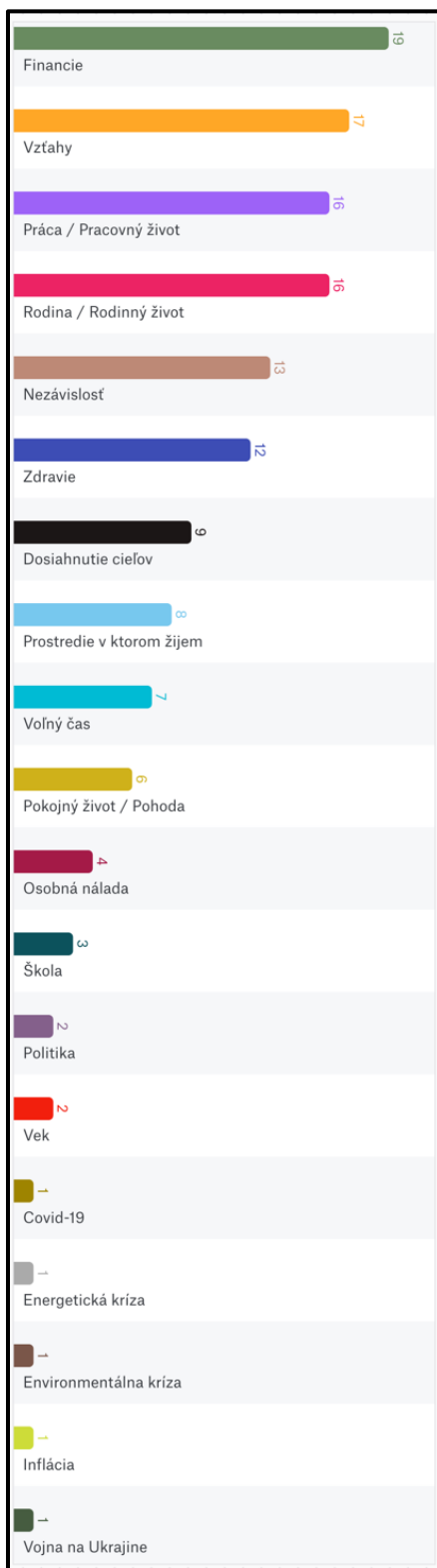
„Asi 8. Sú tam ešte nejaké rezervy ale je to už super.“ (37)

„Hmm, asi nejak 7,8 by som povedala.“ (22)

„Niekde nad polovicou. 6,7.“ (56)

6.2.2 Faktory ovplyvňujúce umiestnenie respondentov

Ďalšou z otázok druhej verzie dotazníka bola otázka: „Aké faktory boli pre Vás dôležité pri rozhodovaní sa, na ktorú priečku rebríka sa umiestnite?“. Spomedzi odpovedí som identifikoval dohromady 19 premenných, ktoré ovplyvnili umiestnenie respondentov na škále rebríka.

Graf č.6 – Faktory ovplyvňujúce umiestnenie na stupnici prežívanej kvality života (vlastná tvorba)

Ako dokazujú dáta na grafe č.6, hlavným faktorom pri umiestnení respondentov boli už tradične financie. Tie spomenulo až 19 opýtaných. Na druhom mieste boli rovnako ako v prípade prvej verzie dotazníka vzťahy či už romantické alebo priateľské, no následne ale došlo pri premenných k zmene. Na treťom mieste spomenuli respondenti pri druhej verzii dotazníka ako faktor prácu a pracovný život celkom šesťkrát, čo je rovnako ako rodinu a rodinný život. Respondenti samozrejme znova neuvádzali tieto faktory jednotlivo, zväčša bolo v ich odpovediach zmiešaných viacero rôznych premenných.

„Tak proste mám svoj život zariadený z jednej strany, mám svoju vysnenú prácu, mám svojho priateľa, proste k šťastiu nechýba mi nič iba určité veci čo sú životné dôležité.“
(25)

„Hm. Asi celkové šťastie by som povedal že v tom živote a tým že momentálne je veľmi málo vecí čo by mi chýbalo k šťastiu. Preto 8. S prácou som spokojný, v normálnom osobnom živote som tiež spokojný s priateľkou takže myslím si že preto tieto dve sú také najdôležitejšie. Je to taká ta kombinácia osobný a pracovný život.“ (37)

„Tak rozhodovala som sa podľa vlastnej spokojnosti, momentálne sa necítim nejak extrémne nekomfortne alebo nespokojne. Financie, medziľudské vzťahy, práca, vzťahy partnerské.“ (22)

„Tak, možno takým hlavným faktorom bolo nejaký osobný úspech že keď som dosiahol nejaké veci ktoré som vlastne aj chcel dosiahnuť a začalo sa mi dariť. A samozrejme aj ďalším faktorom bolo že mám super priateľku, ktorá mi to uľahčuje.“ (23)

Z výpovedí respondentov, ohľadom faktorov pri rozhodovaní sa ako budú odpovedať na moju otázku, bola v druhej verzii dotazníka citelne rozoznatel'ná predstava určitej škály a pohybu po tejto škále. Či už to bol vzostup alebo zostup, predstava úspechu, zdokonalenia. Dokazuje to aj odklon od určitých statickejších premenných ako napríklad voľný čas alebo osobná nálada, ktoré boli v prvej verzii dotazníka spomínané podstatne viac a naopak početnejšie zvýšenie premenných ako dosiahnutie cieľov a nezávislosť.

„Hej no, lebo momentálne sa nemám až tak zle, bývam vo svojom, som samostatný ale vidím priestor na zlepšenia života. Nájsť si životnú lásku a finančné ohodnotenie, kariérny rast, čiže je tam priestor aj pre posun. Byť finančne nezávislý a mať vytvorenú tak rezervu aby som si mohol povedať že na rok nebudem nikde pracovať a žiť. užívať si tie peniaze.“ (30+)

„Tak, možno takým hlavným faktorom bolo nejaký osobný úspech že keď som dosiahol nejaké veci ktoré som vlastne aj chcel dosiahnuť a začalo sa mi dariť. A samozrejme aj ďalším faktorom bolo že mám super priateľku, ktorá mi to uľahčuje.“ (23)

„Rozmýšľal som nad tým že, som zamestnaný, som spokojný ale chcem si rozbehnúť niečo popri robote ale neviem si to zatiaľ nejak nájsť, takže jedine to ma trápi. Mám dosť voľného času, ktorý využívam práve na toto a chvála bohu poklopem som zdravý, šťastný, všetko funguje takže jedine čo ma trápi práve je tento nedostatok že si neviem nájsť nejakú brigádu popri robote.“ (27)

„Asi od práce, že by som ju rada zmenila napríklad, len práca nič viac myslím si že inak je všetko ok.“ (52)

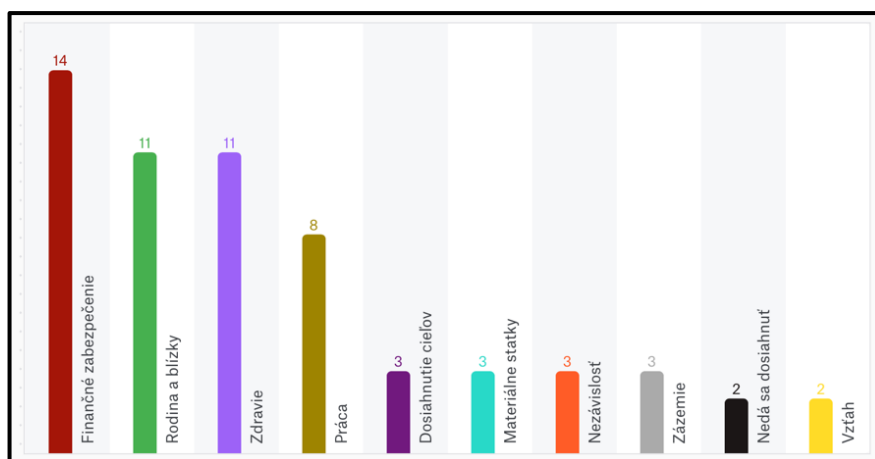
„Podľa okolia kde žijem, mesta kde žijem a podľa toho, aký je môj ekonomický status. Vlastne okolie alebo miesto kde žijem je v poňatí že by som možno chcela žiť vo väčšom meste alebo respektíve že to miesto by mi poskytlo lepšie podmienky na život. Viac pracovných príležitosti a potom nejaké lepšie kultúrne vyžitie, či už no také lepšie kultúrne a voľnočasové vyžitie.“ (26)

Z menej častých, špecifických premenných bol napríklad pozoruhodnou u starších ľudí aj vek:

„Podľa kategórie že treba si uvedomiť že mám nejaké roky, a prijať ten život s takou pokorou a práve prehodnotiť veci tie dobré aj zlé a hľadať to nejak riešenie aby človek mohol fungovať tak hovorím ten priemer. Nebyť veľmi náročný ale zase nebyť úplne niekde tak skromný, takže hľadám tú zlatú strednú cestu a z pohľadu dnešnej generácie im to chýba práve tá skromnosť, pokora, úcta k prírode a úcta k prírode a úcta k samým sebe. Vek je rozhodujúci preto lebo vekom človek získa veľa skúseností. Ja keď fyzicky, už nie je taký schopný ale zasa tým pohľadom na život, hodnotením, tak by som povedal že ďaleko môžem povedať za seba kvalitnejšiu odpoveď o živote ako ten, ktorý ma 25 rokov a pozerá sa úplne inak na tento život.“ (84)

„Tak vplýva na to moje roky. Že už jsem se mi zdá celkem starší, no ale takže vplýva na to to stárí hlavně ja si myslím. A podnebí v tom stárí. Jaká je tá, když je zima tak to už na mně působí tak.“ (65)

6.2.3 Predstava najlepšieho možného života

Graf č.7 – Kategórie predstáv najlepšieho možného života respondentov (vlastná tvorba)

Účastníkov výskumu som sa následne pýtal otázkou: „Ako si osobne predstavujete najlepší možný život? Bod 10 na rebríku.“ Predstavy najvyššieho bodu na životnom rebríku, dá sa povedať, verne kopirovali už spomínané premenné z otázky kapitoly 6.2.2 tejto práce. Graf č.7 ukazuje postavenie najviac spomínaných asociácií s najlepším možným životom, pričom na prvom mieste bola finančná zabezpečenosť u 14 respondentov a nasledovali rodina a zdravie u 11 respondentov.

„Tak samozrejme ak by som bol zdravý, ak by som mal super vzťah a ak by som bol finančne tak na tom aby som vlastne bol v rámci svojich kritérií v pohode.“ (23)

„Ta 10 myslím že nikto nemá tak úplne že vrchol, každý ma ambíciu sa ešte posúvať takže ja som asi na tej ceste ešte vylepšovať to dobré.“ (50+)

„Tak aby som mala neobmedzené finančné prostriedky, pevné zdravie a aby som bola obklopená svojimi blízkymi ľuďmi, rodinou.“ (26)

„Tak určite by 10 hralo úlohu aj to že človek by nemal žiadne finančné problémy, že by nemusel pozerieť na ceny keď ide do obchodu a kupovať, že by si trebárs kupoval čo chcel. Lebo určite veľa stresu v živote robí to že človek je odkázaný na príjme a na práci, ktorú má. Na tých finančných veciach, aj keď to nie sú v živote najdôležitejšie, ale má to vplyv aj na fyzický aj na mentálny spôsob ako človeka, života.“ (60)

„Tak najlepší možný život je mať rodinu, manžela, svoje vlastné bývanie, dom alebo byt možno keby som mala auto, chatu svoju, vysnenú prácu, deti zabezpečené a tak.“ (25)

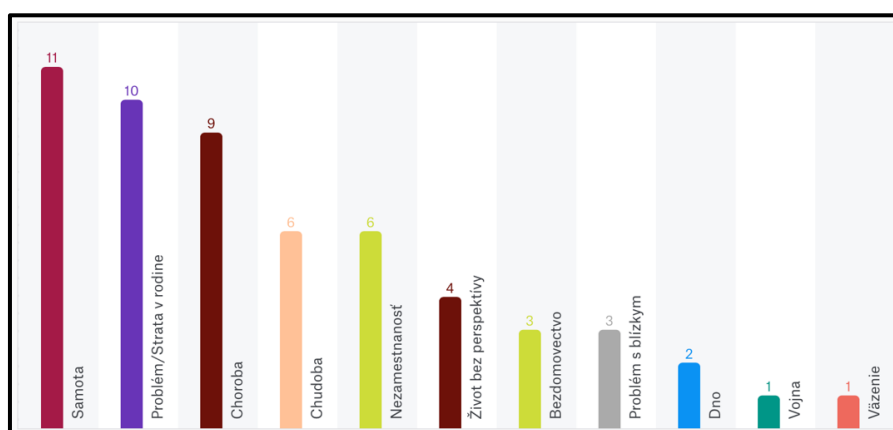
Zo špecifických odpovedí bolo zaujímavým už jedno zamyslenie sa staršieho respondenta nad rozdielom medzi materiálnou a duchovnou predstavou stropu kvality života, ale aj napríklad opäť premenná vek či tvrdenie, že najlepší možný život neexistuje.

„Otázka zneje že či 10 je materiálny svet, alebo porovnanie materiálneho a duchovného. Pre mňa najlepší možný život je keď máte stabilnú prácu, ktorá vás baví a ktorou viete uživiť rodinu.“ (59)

„To bych si přál dožít se více roků třeba 80 aspoň, tak to bych potom bodoval 10.“ (65)

„Najlepší, život najlepší ani neexistuje, treba ho zobrať taký aký je, prijať ho s pokorou a nadhľadom na ten život, že je nám obrovským darom a preto ho tak skromne využiť a vážiť si vôbec života, ľudí, vzduchu, slnka vážiť si vody a s takou úctou a pokorou sa pozerat' vôbec na ten náš krátky život, ktorý ho máme.“ (84)

6.2.4 Predstava najhoršieho možného života

Graf č.8 – Kategórie predstáv najhoršieho možného života respondentov (vlastná tvorba)

Čo sa týka odpovedí na otázku ohľadom opačného konca rebríka: „Ako si osobne predstavujete najhorší možný život? Bod 0 na rebríku.“?, je prekvapujúcim posun financií, alebo slovami respondentov chudoby, až na štvrtú priečku so 6 respondentmi. Hlavnými boli v tomto prípade samota a teda vzťahy a zároveň problémy v rodine a choroba, ktoré boli spolu spomenuté priemerne desiatimi respondentmi.

„Keby som nemal teda vzťah, prácu ktorú mám s ktorou som spokojný a nemal by som tie vzťahy ani v rodine tak tieto tri veci by som povedal že ak by som nemal to by bola 0.“ (37)

„0 by som povedal že niečo kde nemám istotu v ničom, čiže čo sa týka práce, čo sa týka či už lásky, partnera alebo celkovo že by som bol ako keby stratený a nevedel kudy kam.“ (29)

„V prvom rade ak by mám nejaký vážny zdravotný problém tak to by ovplyvňovalo aj vzťah aj financie, čiže tá 0 by bola určite ak by som trpel nejakou chorobou. To by bolo určite najhoršie ak by sa stalo niečo s mojimi blízkymi, alebo ak by nejaký problém nastal v rodine.“ (23)

„To už by bola čistá katastrofa, keby sme nejak ochoreli, niekto zomrel z rodiny to by bolo by som povedala najhoršie asi.“ (52)

„0 by bola proste že úplne choroba.“ (47)

Obavy spojené s najhorším možným životom vzbudzoval medzi opýtanými aj, všeobecne povedané, spoločenský úpadok. Kategórie ako bezdomovectvo, nezamestnanosť, dno alebo väzenie boli taktiež súčasťou výpovedí.

„Tak to je to ak človek spadne na dno, keď skončí na ulici alebo vo väzení, alebo proste nemá nič. Že o všetko príde vlastnou zásluhou.“ (25)

„Skončiť na ulici. Bezdomovectvo. Nemať rodinu, nemať nikoho, byť sám, smrdieť.“ (30+)

„Totálny kolaps môjho spôsobu života.“ (50+)

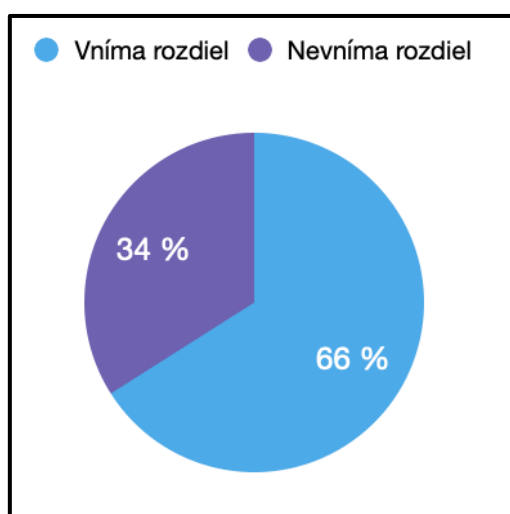
„Kde žijete v krajine kde je vojna a kde je problém so zabezpečením takých bežných štandardných životných potrieb.“ (59)

6.3 Spoločné otázky oboch verzií dotazníkov

Po otázkach špecifických pre prvú či druhú verziu dotazníka som sa respondentov pýtal na doplňujúce otázky, ktoré už boli rovnaké pre obe verzie rozhovorov. Tieto otázky rozširovali myšlienky opýtaných a slúžia pre celkové výsledné porovnanie a vyvodenie záverov z výskumu. Otázky sa zaoberali vnímaním rozdielu medzi šťastím a spokojnosťou, vplyvom samotných financií na výpovede respondentov, zmenu ich výpovedí v horizonte piatich rokov a ich názor na konzumnú spoločnosť a konzumerizmus. Nasledujúce kapitoly č.6.3.2 až č.6.3.6 mojej práce zhrňajú dáta zozbierané z rozhovorov aj ohľadom týchto premenných.

6.3.2 Rozdiel medzi šťastím a spokojnosťou u respondentov

Na základe teoretického ukotvenia mojej diplomovej práce som za jednu z najdôležitejších otázok jej výskumu považoval v rozhovoroch práve otázku: „Vnímate rozdiel medzi pojmami šťastie a spokojnosť?“. Na grafe č. 9 môžeme vidieť, že rozdiel medzi týmito pojmami vnímalo až 66% opýtaných. Dôležité je ale uviesť, že zvyšných 33% respondentov, ktorí uviedli že rozdiel nevnímajú, zároveň svoju odpoveď vo veľkom počte prípadov buď ihneď doplnilo, že sa jedná len o ich osobný, subjektívny názor a pojmy môžu byť odlišné, alebo rozdiel len pre nich existuje, len nie je markantný.

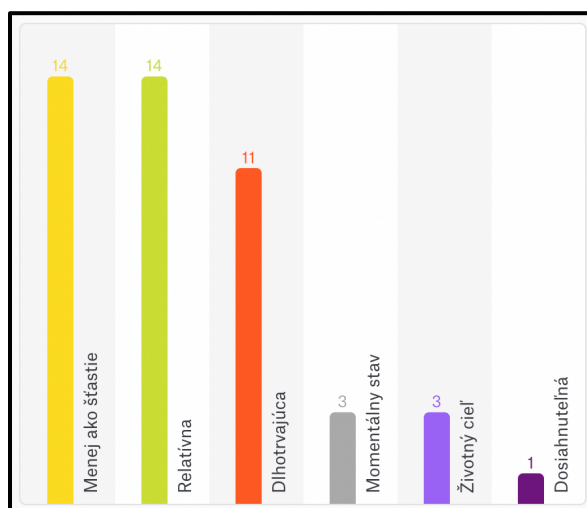

Graf č.9 – Vnímanie rozdielu medzi šťastím a spokojnosťou u respondentov (vlastná tvorba)

„Myslím že ani nie, je to celkom príbuzné. Ak som spokojný, tak som aj šťastný. Osobne rozdiel nevnímam. V definíciách tam určite rozdiel bude ale osobne nie.“ (37)

„Šťastie je relatívny pojem. Myslím, že to patrí nejak spolu človek keď je šťastný je spokojný, keď je spokojný mal by byť aj šťastný ale nejaký priepastný rozdiel medzi tým nie je.“ (52)

„Asi nie podľa mňa to vyjadruje jednu a tú istú vec aspoň u mňa. Dve podobné dost vlastnosti.“ (25)

Graf č.10 – Hlavné asociácie respondentov so slovom spokojnosť (vlastná tvorba)

Graf č.10 ukazuje hlavné asociácie respondentov so slovom spokojnosť, vyjadrené v protiklade k pojmu šťastie. Na základe týchto dát môžeme porovnať, v čom práve nadpočetná väčšina účastníkov výskumu vníma rozdiel medzi uvedenými pojmami. Nakoľko každý z opýtaných mal o šťastí a spokojnosti inú, jedinečnú predstavu, rovnako rozmanité boli aj ich popisy ich rozdielov. Snažil som sa preto rozdeliť tieto výpovede do premenných, pričom som ich identifikoval 6. Hlavným rozdielom bola sila emócií, ktoré respondenti pociťujú pri šťastí a pri spokojnosti.

„Šťastie mi príde ako silnejšia emócia. Spokojná som aj teraz ale či som že šťastná vyslovene, to asi nie.“ (22)

„Spokojnosť je podľa mňa taká viac neutrálnejšia alebo nie že neutrálnejšia ale keď ste na takom priemere že ešte nie ste šťastný ale ste len spokojný. Akože si uvedomujete že mohlo by to byť horšie, ale viete že by to mohlo byť aj lepšie. A keby to bolo lepšie tak by ste boli šťastný. Tým že ste spokojný tak je to taký medzistupeň.“ (19)

„Určite, lebo spokojnosť je niečo čo človek dajme tomu že docieli, ale nemá z toho nejaký vedľajší pocit a šťastie je skôr o takom dajme tomu pocite že je taký ako kebyže naplnený. Aspoň ja si to tak vysvetľujem. Že má pocit úplného dostatku, harmónie aj jednoducho v každom odvetví je ani nie že spokojný, ale skôr, lebo spokojnosť sa nedá všeobecne dosiahnuť ale šťastie je skôr vnútorný pocit. Spokojnosť je momentálny stav.“ (22)

„Sa ma pýtali niekto že či som šťastná, tak som povedala že definuj šťastie a nikto mi ho nevie definovať. A spokojná, áno momentálne som spokojná. Ale či som šťastná, veľmi ťažká otázka. Sú to pre mňa dve rôzne veci.“ (37)

Na druhom mieste som identifikoval kategóriu, ktorú som nazval relatívnosť. Relatívnosť v zmysle toho ako sa k šťastiu a spokojnosti vedeli respondenti, ako je možné vidieť aj na vzorke odpovedí, dopracovať.

„Spokojná môžem byť hocikde, partner sa mi nemusí venovať, môže mi domov nosiť peniaze, nemusí robiť nič pre vzťah ale môžem byť spokojná v tom vzťahu a to isté v práci. Môžem si obtočiť peniaze za týždeň a môžem byť spokojná ale šťastie je keď robím niečo a prídem domov a som šťastná že to robím.“ (24)

„Pre mňa je šťastie náhodná kategória. Spokojnosť je niečo čo viete dosiahnuť viac svojím spôsobom, vlastnými schopnosťami.“ (59)

„Je to v nás, či sa dokážeme potešiť z maličkostí, z drobností, z vecí ktoré sú nám pred nohami, ktoré nás obklopujú. Tešme sa z toho čo nás obklopuje. Tešme sa že sa ráno zobudíme, že vidíme slniečko, že sa môžeme zohriať a že máme ľudí schopných a dobrých okolo seba. Toto je šťastie aj by som povedal také životné krédo.“ (84)

Jedenásť respondentov uviedlo ako dôležitý rozdiel aj trvanie šťastia alebo spokojnosti a v jednej odpovedi bola dokonca spokojnosť popísaná ako dosiahnuteľnejšia oproti šťastiu.

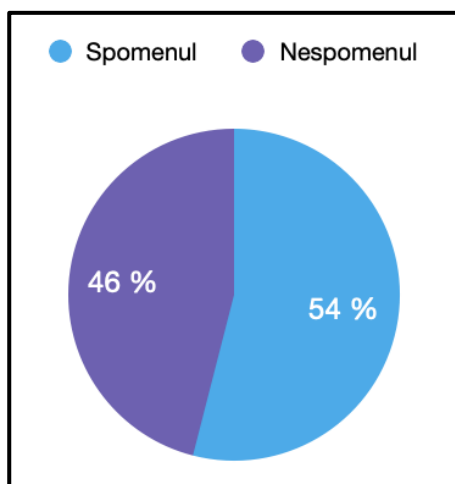
„Spokojnosť beriem ako nejakú dlhodobejšiu, nejaký dlhodobejší pojem a šťastie beriem viac situačne. Môžem povedať že som dlhodobo spokojná pretože mám taký a taký život a šťastie je že také ma urobí šťastnou v daný moment nejaký, niečo ma poteší alebo tak.“ (26)

„Môže byť chvíľkové, teraz som mal šťastie lebo som našiel sto eur na zemi alebo našiel som nového priateľa, ktorý je úplne inšpiratívny, ale až potom môžem byť spokojná lebo mala som šťastie že som ho stretla ale stretávame sa naďalej. Jedno bez druhého asi nie.“ (47)

„Šťastie prežívam momentovo, keď sa mi niečo vydarí alebo keď zažijem pekný moment, ale spokojnosť je dlhotrvajúca. Ako keby na jednej úrovni a keď sa niečo negatívne stane že to ovplyvní tú moju spokojnosť, tak vtedy som nespokojná. Ale keď zase tú moju spokojnosť ovplyvní nejaký pozitívny moment alebo udalosť, tak vtedy som šťastná.“ (26)

„No ja si myslím že šťastie je veľmi ťažko dosiahnuteľné. Lebo ja si myslím že šťastie môžete mať také chvíľkové šťastie, ale na to aby ste boli šťastný to neviem či to nie je len taký pojem, ktorý je veľmi ťažko dosiahnuteľný. Lebo spokojná som stále, ale šťastná nie som skoro nikdy.“ (28)

6.3.3 Vplyv financií na odpovede respondentov

Graf č.11 – Vizualizácia spomenutia financií respondentom pred samotnou otázkou (vlastná tvorba)

Ako je možné vidieť z grafu č.11, len niečo viac ako polovica respondentov, konkrétne 54%, spomenulo v rozhovore peniaze ako vplyv na ich šťastie či životnú spokojnosť už skôr, ako som im položil samotnú otázku: „Zatiaľ ste neuviedol/neuviedla financie, sú pre Vás v tomto kontexte dôležité?“. Tento fakt považujem za významný, nakoľko ukazuje, že peniaze síce hrajú v životoch ľudí dôležitú úlohu, no neboli nutne prvou premennou, na ktorú by si v kontexte šťastia či spokojnosti spomenuli.

Z odpovedí 46% respondentov, ktorí financie vo svojich výpovediach až po moju otázku neuviedli, som vybral vzorku odpovedí pre porovnanie ich názoru na túto premennú.

„Sú, ale nie sú na prvom mieste.“ (37)

„Tak ako sa vraví že za peniaze si človek zdravie nekúpi, podľa mňa ani šťastie. Ale určite pokiaľ je človek finančne zabezpečený tak určite má aj lepšiu náladu, môže sa venovať veciam, ktoré ho robia šťastným takže určite tam hrajú nejakú rolu peniaze a financie v šťastí. Ako samozrejme človek vie byť šťastný aj bez peňazí ale určite hrajú rolu podľa mňa.“ (20+)

„Ja si na tom veľmi nejako nezakladám že šťastie sú peniaze, akože samozrejme sú podstatné ale nemyslím si aj keby som mal málo, aj keby som mal málo nemyslím si že by som bol menej šťastný alebo šťastnejší.“ (25)

„V mojom profesionálnom živote som nikdy nemal dajaky problém s peniazmi. Preto predpokladám že moje schopnosti sú dostatočné na to, aby som v každom čase vedel nejaký štandard zarábať. Pre mňa je to vždy kombinácia duchovného života plus toho

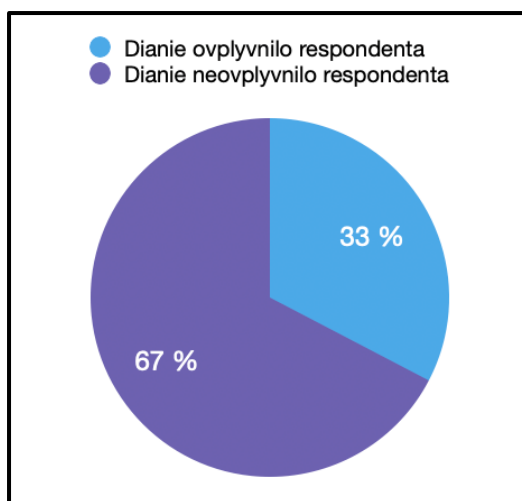

materiálneho. Nemyslím si že materiálny život prináša dajaky dobrý pocit zo života.“ (59)

„Určite áno, keďže keď máte financie tak viete napríklad aj keď ste smutný, tak viete kedykoľvek nejak si umelo spraviť to šťastie, keďže viete odísť že k moru napríklad, do hôr a tak ďalej. Neviem si predstaviť že keď ste smutný a ste v depresii a nemáte na účte nič tak iba sedíte doma a nemôžete nikde vypadnúť, že nejak si tie hormóny šťastia naplniť umelo, keď sa v tom momente necítite dobre.“ (19)

„No tak toto by som klamal keby som povedal že nehrajú vôbec ale tiež to není zdroj toho, ako samozrejme keď chceme ísť na ten kopec skratka treba tie prostriedky mať a treba preto niečo spraviť aby som sa dostal ... ale zas žeby som tu mal nejaké milióny, aj keby z neba padli nechcel by som lebo by to bolo ešte horšie ako keby ich človek nemal. Keď ich je priveľa.“ (49)

6.3.4 Vplyv spoločenského diania na odpovede respondentov

Graf č.12 – Ovplynenie odpovedí respondentov aktuálnym spoločenským dianím (vlastná tvorba)

Aktuálne spoločenské a svetové dianie ovplyvnilo oficiálne odpovede len 33% respondentov. Graf č.12 znázorňuje percentuálne zastúpenie odpovedí na otázku: „Je možné že Váš výber možnosti/umiestnenie na škále ovplyvnila určitá konkrétna situácia alebo dianie?“. Pri tejto otázke je ale nutné podotknúť, že vo viacerých výpovediach respondenti priznali vplyv spoločenského diania na ich životy, no jeho dopad v rámci rozhovoru a svojich výpovedí nezahŕňali či potlačovali.

„Na jednej strane to dajme tomu aj ovplyvňuje to vonkajšie čo sa deje vo svete, napríklad čo sa týka na Slovensku situácie s lgbtq komunitou alebo aj v oblasti ako sa rieši politika, súdny systém že jednoducho je tam neférovosť a nesprávnosť a

nerespektujú ľudí. Na druhej strane to vo veľa situáciách si to snažím nebrať osobne lebo si uvedomujem že mi to berie zo šťastia, pocitu pokoja.“ (22)

„... spoločnosť v ktorej žijeme, že všetko by mohlo byť lepšie.“ (19)

„Snažím sa nesledovať televízne noviny a všelijaké tie aktuality a správy ale ísť si za svojim len práve kvôli tomu že v každej dobe, v každom roku bolo niečo zlé a ľudia sa stále vedeli vynájsť. Týka sa ma to aj netyká čo sa deje vo svete.“ (27)

„Ja už som sa odosobnila od toho čo sa deje vo svete. Pred dvomi rokmi som to neskutočne prežívala čo sa dialo vo svete a skoro som sa z toho zbláznila tak som si povedala že už sa nebudem zaujímať vecami čo sa dejú vo svete.“ (37)

„Do toho môjho rebríka som nebral situácie čo sa dejú vo svete. Existenčne sa ma to určite dotýka.“ (23)

Svetové dianie a politika rezonovali vo viacerých výpovediach. Okrem vojny na Ukrajine, pandémie a ekonomických problémov boli spomenuté aj napríklad klimatická kríza.

„Hej ja som človek ktorý, nehovorím že to veľmi vnímam ale ak niečo počujem alebo vidím že sa deje niečo vo svete ma to nehorázne ovplyvní. Stačí mi vidieť dokument a ma to veľmi ovplyvní a som človek, ktorý cíti s ľuďmi a som veľmi nešťastná keď je nespravodlivosť aj tým že korona ovplyvnila ľudí aj mňa všetko či už je to politicky alebo spoločensky ma to tiež ovplyvňuje. Nie som taká že ma to vôbec nezaujíma.“ (24)

„Na to vplýva veľa faktorov aj presne čo sa deje že vojna, a neviem klimatická kríza takéto veci že keď vidíme že svet okolo nás nie je v poriadku tak že určite je to taký že spôsobuje to väčší nepokoj alebo úzkosť. Určite to vplýva ale ja som z toho hľadiska celkom sebecká takže to nemá až taký veľký vplyv ako možno na nejakých iných ľudí.“ (26)

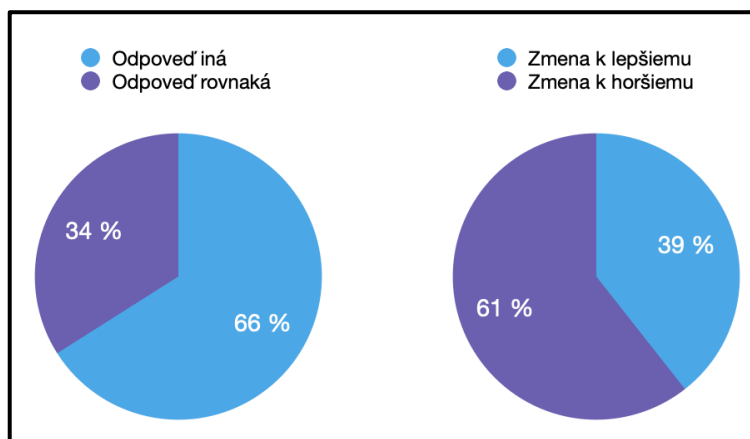
„Určite aj tá situácia, ktorá je ekonomická teraz že v podstate pri tejto inflácii a cenách produktov a cenách základných vecí človek fakt musí už viacej rozmyšľať, už sa to nedá tak jednoducho ako to bolo predtým. Fakt už aj ja sama vidím na sebe že musíme trošku zvažovať čo si teda môžeme dovoliť a čo nie.“ (52)

„Určite keď sa pozrieme okolo seba čo sa deje vo svete tak sme šťastní že žijeme v krajine akej žijeme, že nežijeme vo vojne, že máme kde bývať, máme čo jesť, máme prácu, vieme sa o seba postarať.“ (26)

„Určite vojna a taktiež vlastne situácia s koronou to sú tiež také menej šťastné udalosti vo svete, ktoré sa momentálne dejú.“ (20+)

6.3.5 Zmena odpovedí respondentov v horizonte 5 rokov

Pre porovnanie pocitov šťastia a spokojnosti respondentov v čase som do výskumu zakomponoval aj otázku: „Odpovedal/a by ste pred pár rokmi, dajme tomu pred piatimi rokmi inak? Zmenilo by sa vaše umiestnenie na rebríku/výber vašej možnosti?“. Graf č.13 percentuálne zhŕňa údaje, pre koľkých zúčastnených by boli odpovede pred piatimi rokmi iné. Zároveň aj dopĺňa či by sa ich umiestnenie, prípadne výber možnosti, posunul k lepšiemu, alebo k horšiemu. Odpoveď by sa pred piatimi rokmi zmenila až u 66% opýtaných. Za pozornosť stojí fakt, že táto odpoveď by sa v minulosti zhoršila až pre 61% respondentov.

Graf č.13 – Vizualizácia zmeny odpovedí respondentov pred 5 rokmi (vlastná tvorba)

Pre 39% respondentov, ktorých odpovede by sa pred piatimi rokmi zmenili k lepšiemu, boli hlavným dôvodom ľahkosť života v uvedenom období, menej starostí či vízia zlepšenia v budúcnosti.

„Vtedy nie, vtedy by som povedala že asi veľmi šťastná. Vtedy som mala študentský bezstarostný život. Ja môžem povedať že som bola spokojné dieťa, alebo aspoň som nemala nikdy nič také čo by ma trápilo alebo zaťažovalo.“ (25)

„Bolo by to 10 z 10. Bol som študent, nemal som žiadne záväzky, bol som slobodný, mal som nejaký bočný príjem, ktorý mi pokryl náklady ktoré som potreboval a moje vízie boli krátkozraké. Nemal som nejaké plány jednoducho to bolo len na to aby som mal teraz trepnem na párty, kávu a niečo. Rodičia ma chvalabohu vedeli zabezpečiť a nechýbalo mi nič.“ (27)

„Pred 5 rokmi? Asi by som povedala že veľmi šťastná. Keď sa pozriem späť na môj život tak áno v tom momente vtedy som bola veľmi šťastná. Bola som tam kde som chcela byť, bola som s ľuďmi s ktorými som chcela byť a nič mi nechýbalo.“ (37)

„Pred 5 rokmi nastal práve ten moment, kedy som bola plná očakávania lebo som práve nastupovala do tej novej práce ... toto bola taká nová výzva a bola som veľmi nabudená takže áno, nebolo by to že radikálne lepšie ale o niečo lepšie ... ta práca mi dala toho veľa lebo mi veľmi dvihla sebavedomie a veľmi veľa skúseností mi dala do života čiže či sa to dá porovnať, istým spôsobom áno aj nie.“ (47)

Naopak pre účastníkov rozhovorov, ktorí uviedli že ich odpoveď by sa zhoršila, boli hlavným dôvodom finančná neistota v uvedenom období ale napríklad aj menej voľnosti.

„Je tam ten dôvod že som bol závislý na rodičoch, že som nemal vlastnú ako keby voľnosť ale mal som dostatok všetkého aj som mal stále nejaký vzťah čiže všetko bolo ok na pomery vekové pred 5 rokmi. Len tam nebola tak väčšia voľnosť ako je teraz.“ (23)

„Hej. Tam by som bol dajme tomu na nejakej 5. Horšie lebo nežil som vo svojom, finančne som na tom bol oveľa horšie ako som momentálne aj mentálne asi, čiže hej vidím tam progres.“ (30)

„Zmenilo sa, bolo by nižšie. V tom čase som bola študentka, teraz zarábam čiže je to iné, mám prácu.“ (26)

Dôvodom zhoršenia situácie pred piatimi rokmi mohli ale byť aj záležitosti v rámci vzťahov a práce, ako uvádzajú vzorky výpovedí.

„Súvisí to s tým že som bola mimo Slovenska a síce finančne som sa mala lepšie aj tá úroveň života bola lepšia, keďže to bolo na západe Európy, takže dá sa povedať lepší životný status. Ale bola som zase ďaleko od blízkych a priateľov a to to posunulo nižšie.“ (26)

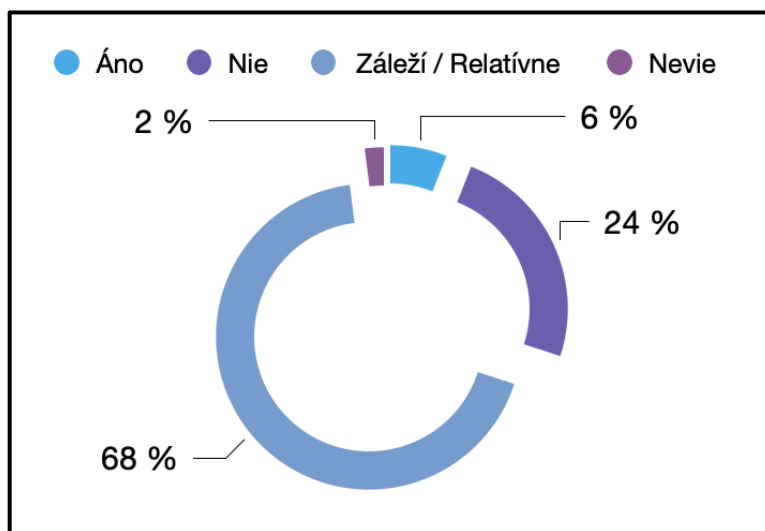
„Určite. Definitívne by som to posunula nižšie, to je určite možna tak na 4,5. Najviac na 5. Zase tá situácia v ktorej som sa nachádzala, ten stres ktorý som prezívala a všetky tie okolnosti ktorými som prechádzala.“ (60)

„5 rokov dozadu som mala 19. Líšilo by sa to veľmi. Nebola som spokojná so svojim životom lebo som bola obklopená ľuďmi, ktorými som sa nechcela obklopovať, robili mi zle čiže určite áno. Nebola som vtedy veľmi šťastná aj keď som si to neuvedomovala možno v tej sekunde. Teraz je to omnoho lepšie.“ (24)

„Pred piatimi? Jemine, hej tam som bola úplne niekde mimo, to bolo aj v osobnom živote aj pracovnom živote celé zle. Išlo by to isto nižšie.“ (37)

„Nebolo by to 9 bolo by to možno 6 alebo 7. Na tom svojom spôsobe života neustále pracujem a vylepšujem. Tým že sa posúvam, myslím že vyzeralo to jeden čas že tá doba ktorá prišla tá zlá doba, neprirodzená doba že dokáže zablokovať. Covid, ten zablokoval väčšinu mojich činností. V podstate teraz sa začala tá situácia troška otáčať a myslím si že mi poskytuje výber a ja som si nastavila život tak aby som mala to čo chcem, to čo potrebujem a v podstate som viac menej spokojná.“ (50+)

6.3.6 Postoj respondentov ku konzumerizmu

Graf č.14 – Názor respondentov na tvrdenie, že viac je lepšie (vlastná tvorba)

Poslednou z mojich otázok výskumných rozhovorov bola otázka: „Hovorí sa, že viac je lepšie. Čo si o tom myslíte vy?“. Keďže odpovede respondentov na túto otázku boli zväčša z neznámeho dôvodu kratšie ako pri predchádzajúcich otázkach, veľakrát som bol nútený použiť doplnujúcu otázku ako: „Dnes je všetkého dostatok, možno až nadbytok napríklad tovaru, možností. Robí vás tento fakt spokojnejšími alebo šťastnejšími?“. Na grafe č.14 som zhrnul odpovede do štyroch kategórii.

Až pre 68% opýtaných bolo dôležité o čo sa pri danej otázke konkrétne jedná. „Viac je lepšie“ považovali za relatívne a všeobecné prehlásenie.

„No záleží určite že čoho viac. Je to veľmi všeobecná otázka. Viac práce neznamená že budem viac spokojnejšia v osobnom živote, že budem spokojnejšia vnútorne.“ (25)

„Myslím si že to môže byť pravda áno. Napríklad čím viac peňazí tým lepšie, čím viac lásky tým lepšie, samozrejme čím viac problémov tým lepšie nie je takže podľa toho na čo sa zameriame.“ (38)

„Čoho viac. Ja tvrdím primerane. To nie je že máme vecej a vecej to neni dobre to je ešte horšie ako keď nemáme nič.“ (49)

Na druhom mieste s 24% odpovedí sa umiestnili respondenti, ktorí ihneď vyvrátili dané tvrdenie.

„Menej je niekedy viac by som povedala.“ (52)

„Ja vsádzam na kvalitu.“ (50+)

„Človek nech má toľko koľko potrebuje. Keď už má viac ho to aj ovplyvňuje v živote.“ (27)

„Ja nesúhlasím s tým, definitívne s tým nesúhlasím. V akomkoľvek smere nemyslím si že viac je lepšie. Naopak si myslím že ľudia, ktorí sú skromnejší, sa dokážu viac tešiť z maličkosti všedného života. Že nemajú veľké očakávania. Naopak keď človek má aj dajme tomu, poznala som ľudí, ktorí mali veľmi veľa a neboli šťastní, neboli spokojní. Trpeli trebárs depesiou čo som nemohla pochopiť že nemajú finančné problémy a trpia depesiou. Takže nemyslím si že viac je lepšie.“ (60)

Napokon 6% opýtaných vyjadrilo súhlas s tvrdením, že viac je lepšie, pričom jeden mladý respondent vo veku 23 rokov uviedol nápadité tvrdenie. Podľa mladého muža je konzumerizmus dokonca motivujúci.

„Určite áno. Peňazí, voľného času, šťastia, zdravia. Peniaze dávajú vlastne tu možnosť slobody, čiže určite áno. Mám vymenovať aj ďalšie veci, rozšíriť?“ (23)

„Určite áno. Všetkého viac je lepšie. Viac peňazí, viac šťastia, viac rodiny. Ale podľa toho čo pre koho znamená viac.“ (22)

„... všetko má nejakú svoju cenu a nie každý na to má, takže je toho nadbytok ale v podstate nie je toho nadbytok lebo podľa mňa 60% ľudí si nemôže dovoliť niektoré vysnívané veci, ktoré chcú. Pre mňa je to motivujúce.“ (23)

7. Diskusia

Základom predloženej diplomovej práce bol predpoklad, že zvyšujúci sa hrubý domáci produkt (HDP) krajiny a k nemu pridružené zvyšovanie životnej úrovne v krajine prinášajú jej obyvateľom priamo úmerne aj zvýšenie šťastia a životnej spokojnosti. Dva významné výskumy ekonómov Richarda Easterlina (1974) a Betsey Stevensonovej spolu s Justinom Wolfersom (2008) s týmto predpokladom síce obe súhlasia, no rozchádzajú sa v záveroch ohľadom možnosti trvania takéhoto priamo úmerného zvyšovania šťastia a životnej spokojnosti. Easterlin hovorí o fiktívnom bode na krivke rastu HDP, po ktorého dosiahnutí už predpoklad stráca platnosť, zatiaľ čo Stevensonová a Wolfers existenciu tohto bodu popierajú.

Nakoľko uvedené, predchádzajúce výskumy boli kvantitatívneho charakteru, v mojej práci som si vytýčil cieľ zachytiť postoje ľudí a ich názory dôkladnejšie ako z jednoducho formulovaných dotazníkov s niekoľkými predpripravenými odpoveďami. Urobil som tak pomocou pološtruktúrovaných rozhovorov s dostatočne detailnými otázkami na respondentov, pri ktorých im bol ponúknutý priestor a čas na presnejšie vyjadrenie vzťahu medzi ich osobným šťastím, spokojnosťou a peniazmi. Prostredím môjho kvalitatívneho výskumu daného predpokladu bolo mesto Prešov v Slovenskej republike. Ako uvádzajú aj obrázok č.8 a kapitola č.2.1 predloženej práce, HDP a životná úroveň Slovenskej republiky za posledných 25 rokov stabilne rástli. To znamená, že rásť by mala stabilne aj spokojnosť a šťastie jej obyvateľov. Zozbierané dáta však ukázali menej samozrejmé výsledky.

7.1 Porovnanie výsledkov dvoch verzií dotazníkov

Je to práve formulácia otázok a predpripravených odpovedí, s ktorými pracovali predchádzajúce výskumy, ktoré považujem za veľmi problematické. Konkrétne sa jedná o využívanie a časté zamieňanie slov šťastie a spokojnosť. Vo svojom kvalitatívnom výskume som mal práve preto rozdelené dotazníky na dve verzie, pričom hlavné otázky jednej verzie sa bližšie zameriavali na výpovede ohľadom šťastia a tej druhej ohľadom spokojnosti. Zároveň bola z tohto dôvodu respondentom neskôr v priebehu rozhovoru v oboch verziách dotazníkov položená aj priamo otázka, či vnímajú rozdiel medzi týmito dvoma pojmami a ak áno, aby ho bližšie špecifikovali.

Okrem hlavných otázok zameraných špecificky na poukázanie rozdielu medzi vnímaním prežívaného šťastia a prežívanej úrovne životnej spokojnosti mali ostatné, doplňujúce otázky v oboch verziách mojich dotazníkov naopak totožný charakter. Aj vďaka tomu sa mi podarilo zachytiť a porovnať rozdiely v asociáciách s oboma pojmami.

Z kapitoly 6.3.2 je zrejmé, že respondenti medzi uvedenými pojmami rozdiel vnímajú. Pre niektorých bol tento rozdiel nepatrný, pre iných významnejší. Za ústrednú ale považujem už samotnú existenciu tohto rozdielu a dokázanie jeho významu v rozlišovaní šťastia a spokojnosti pre účely nielen môjho výskumu. Pri šťastí predstavovali hlavné asociácie u opýtaných prevažne silnejšie, statické emócie, ktorých interval trvania bol podstatne kratší. Pri spokojnosti bola hlavnou asociáciou dlhotrvajúcnosť, jednoduchšia dosiahnuteľnosť oproti šťastiu a citeľne rozoznateľná predstava určitej škály a pohybu po tejto škále. Či už to bol vzostup alebo zostup, predstava úspechu i zdokonalenia sa. Okrem samotnej otázky ohľadom rozdielu medzi pojmami môžeme rozdielny prístup k daným pojmom medzi respondentmi zachytiť aj porovnaním výpovedí na hlavné otázky dotazníka, ktoré sa v oboch jeho verziách líšili. Z grafov odpovedí na tieto otázky v kapitolách 6.1.2 a 6.2.2 vidíme posuny asociácií s danými pojmami. Pri šťastí boli na vyšších priečkach umiestnené napríklad osobná nálada, rodina a rodinný život či zdravie, zatiaľ čo pri spokojnosti to bola práca a pracovný život, nezávislosť a dosiahnutie cieľov.

Napriek veľkému počtu rozmanitých asociácií so šťastím a spokojnosťou sa na prvých miestach v oboch verziách dotazníkov stabilne umiestnili peniaze alebo financie. Tie ale majú na šťastie a spokojnosť účastníkov výskumu trochu iný vplyv, ako by sme na základe teórie predloženej práce a predchádzajúcich výskumov predpokladali. Za najdôležitejšie zistenie, súvisiace s peniazmi a ich vplyvom na šťastie a spokojnosť, považujem v mojom výskume skutočnosť, že aj keď síce bola táto premenná uvedená štatisticky najčastejšie, nebola ale uvádzaná respondentmi vo väčšine prípadov ako prvá, najdôležitejšia či výlučná. Kapitola 6.3.3 a jej graf č.11 ukazujú, že len niečo viac ako polovica respondentov, konkrétne 54%, spomenulo v rozhovore peniaze ako vplyv na ich šťastie či životnú spokojnosť skôr, ako som im položil samotnú otázku ohľadom tejto premennej. Ak aj túto premennú opýtaní spomenuli skôr, nasledovala v poradí väčšinou až po asociáciách spojených s rodinou a vzťahmi.

S tým určite stojí za pozornosť spomenúť aj samotný kontext, v ktorom účastníci peniaze spomínali. Nehmotné asociácie prevládali nad tými hmotnými aj pri súvislosti so šťastím, aj

spokojnosťou. Najčastejšie sa peniaze objavovali v súvislosti so zaistením finančnej nezávislosti, stabilnej prítomnosti a budúcnosti pre seba či rodinu, premennými ovplyvňujúcimi psychické a fyzické zdravie či ako nutnosť, bez ktorej sa jednoducho nezaobídeme.

Kapitola číslo 6.3.5 bola postavená na základe porovnania. Porovnávaná bola rastúca krivka HDP v Slovenskej republike (Obrázok č.8) a výpovede respondentov ohľadom toho, k akým zmenám došlo v ich osobnom šťastí a spokojnosti v časovom horizonte 5 rokov. Predpokladom bolo, že rovnako ako rástlo za obdobie posledných 5 rokov HDP sa vyvíjala aj finančná situácia účastníkov výskumu a koniec koncov aj ich šťastie a spokojnosť. Z informácií, ktoré poskytli účastníci výskumu, síce v uvedenom období k zmenám v ich prežívanom šťastí a spokojnosti došlo, zmeny boli však pre každého z opýtaných čisto subjektívne a vplyvy na tieto zmeny boli čisto osobné a relatívne k posunu krivky HDP a rastu životnej úrovne Slovenskej republiky. Medzi hlavné vplyvy patrili napríklad osobné úspechy a problémy, rozhodnutia či vzťahy a zdravie. Vplyv financií a priaznivej finančnej situácie bol v období piatich rokov u respondentov určite prítomný. Opäť však nebol jediný a výlučný, ale často spájaný práve s inými premennými.

Inak to nebolo ani pri vplyve spoločenského diania na osobné šťastie a spokojnosť v životoch účastníkov výskumu. Vo výpovediach boli prevažne zdôrazňované negatívne emócie ohľadom toho, čo sa momentálne v spoločnosti, ale aj vo svete deje. Vplyv tohto diania priamo na životy respondentov bol ale minimálny. Dôvodom bolo buď zámerné potlačanie vplyvu spoločenských udalostí kvôli zachovaniu si osobného pokoja, alebo jednoducho ľahostajnosť k tomu, čo sa momentálne v spoločnosti odohráva.

V mojom výskume bola zakomponovaná aj otázka skúmajúca konzumný spôsob života, konkrétne či život v spoločnosti orientovanej na rast, zisk a výrobu prináša respondentom vyššiu úroveň šťastia a spokojnosti. Z výpovedí je zrejmé, že respondenti väčšinou uprednostňujú kvalitu pred kvantitou. Dôležitým pri tvrdení „viac je lepšie ako menej“ bolo pre opýtaných stanovenie čoho viac. Nehmotné a duchovné premenné figurovali pri potvrdení uvedeného tvrdenia podstatne viac ako hmotné a monetárne statky.

7.2 Skúmanie limitov výskumu

Napriek dôkladnému plánovaniu, stanovenej metodológii a detailnej analýze dát čelil môj výskum samozrejme aj obmedzeniam. Za jedno z najpodstatnejších považujem otázku

veľkosti vzorky respondentov. 50 respondentov predstavuje predsa len nepatrnú časť populácie a čím väčšie by mal výskum napríklad časové možnosti, tým početnejšie a presnejšie by boli jeho zozbierané dáta a dokázali by sme vyvodiť detailnejšie závery. Napriek tomu sa ale domnievam že dáta zozbierané aj na mojej menšej vzorke populácie majú svoju výpovednú hodnotu.

Čo sa týka časových možností, výskumný materiál som zbieral sporadicky v období od mája 2023 až po september 2023. Dôvodom dlhšieho zberu dát bola neochota okoloidúcich vykonávať rozhovor, ktorú taktiež považujem za limit môjho výskumu. Snažil som sa o náhodný výber respondentov, no neskôr som začal viac oslovovať ľudí, ktorí niekde čakali, stáli alebo jednoducho bolo vidno že sa neponáhľajú, keďže títo jedinci boli značne ochotnejší zúčastniť sa výskumu. Aj tento fakt súvisiaci so zaujatosťou a subjektivitou považujem za slabinu vo výskume. Pri rozhovoroch s respondentmi som sa zároveň snažil ich čo najmenej navádzať na odpoveď či vyjadrenie myšlienky, no napriek tomu som v niektorých prípadoch dlhého ticha použil príklady, ktoré mohli ovplyvniť finálnu výpoveď opýtaného.

Za limit považujem aj potrebu nahrávania rozhovorov. Tento fakt bol hlavnou z príčin odmietnutia účasti na výskume u mnohých opýtaných. Tento etický aspekt sa objavil ako významné obmedzenie, kedy opýtaných na ulici sprvu výskum zaujal, no hneď ako som spomenul nahrávanie, účasť si rozmysleli.

8. Záver

Aj keď je zo zozbieraných dát môjho výskumu zrejmé, že financie predstavujú jeden z najdôležitejších aspektov pri určovaní šťastia a spokojnosti jedincov, zďaleka ale nie sú faktorom jediným a výlučným. Tento fakt je zásadný pri snahe o zodpovedanie hlavnej otázky a predpokladu mojej práce. So stúpajúcim množstvom dostupných finančných prostriedkov, zaistených aj rastom HDP a rastom životnej úrovne, podľa mojich zistení nie je u jedinca možné zaistiť priamo úmerné, nepretržité stúpajúce šťastie a spokojnosť. Tým sa výsledok výskumu mojej práce prikláňa k záverom Richarda Easterlina z jeho práce s názvom „Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence“ z roku 1974 a k jeho ekonomickej teórii nazývanej Easterlinov paradox.

Peniaze boli v rozhovoroch môjho výskumu v drvivej väčšine prípadov stále spájané s inou premennou či premennými, s ktorými sa v rôznych časových horizontoch navzájom dopĺňali a ovplyvňovali a bez ktorých by ich podstata a význam strácali na významnosti. Príkladom sú rodina a jej zaistenie, voľný čas, psychohygiena, osobná nálada, zdravie, vzťahy ale aj prostredie či široká škála pocitov a nálad. Bez zaistenia týchto premenných by boli peniaze pre respondentov zväčša len krátkodobým stimulantom šťastia a spokojnosti bez dlhodobejšej perspektívy.

Hoci peniaze nesporne zohrávajú významnú úlohu pri uľahčovaní niektorých aspektov života a poskytovaní pohodlia, ich súvislosť so šťastím a životnou spokojnosťou nie je absolútna. Samotná honba za bohatstvom často, v konečnom dôsledku, zanedbáva význam týchto iných, dôležitých premenných, ktoré prispievajú k celkovej pohode. Preto je veľmi dôležité zaujať k blahobytu taký postoj, ktorý uznáva mnohostrannú povahu šťastia a spokojnosti a uznáva dôležitosť rovnováhy medzi finančnou stabilitou a ostatnými, pre každého jedinca špecificky dôležitými premennými. Domnievam sa, že schopnosť prijať túto širšiu perspektívu, ktorá presahuje peňažné bohatstvo, vedie k zmysluplnejšej a plnohodnotnejšej existencii naplnenej skutočným šťastím a spokojnosťou.

Bibliografia

ARCIDIACONO C., DI MARTINO S. 2016. *A critical analysis of happiness and well-being. Where we stand now, where we need to go*. Community Psychology in Global Perspective. ISSN 2421-2113. [citované dňa 19.09.2023].

Dostupné na: <https://doi.org/10.1285/i24212113v2i1p6>

BECK U. 2004. *Riziková společnost. Na cestě k jiné modernitě*. Sociologické nakladatelství Praha. ISBN 80-86429-32-6

BELL M. 2004. *An invitation to environmental sociology. 2nd ed.* Sage Publications, Inc. ISBN 0-7619-8775-4

BRITANNICA. 2023. *General knowledge English-language encyclopaedia*. [citované dňa 14.09.2023]. Dostupné na: <https://www.britannica.com>

COLSTON. 2023. *The Finnish Secret to Happiness? Knowing When You Have Enough. The New York Times*. [citované dňa 11.02.2024]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2023/04/01/world/europe/finland-happiness-optimism.html>

DI TELLA R., MACCULLOCH R. 2006. *Some Uses of Happiness Data in Economics*. Journal of Economic Perspectives, 20 (1), 25-46,

EASTERLIN R. 1974. *Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence*. Nations and Households in Economic Growth, Academic Press. Pages 89-125. ISBN 9780122050503

EASTERLIN R. 2003. *Explaining happiness*. Inaugural Articles. Los Angeles: University of Southern California, Department of Economics. no. 19: 11176–83. [citované dňa 05.05.2023]. Dostupné na: <https://www.pnas.org/content/100/19/11176>

ERIKSEN T. 2008. *Syndrom velkého vlka. Hledání štěstí ve společnosti nadbytku*. Brno: DOPLNĚK. ISBN 80-7239-244-5

EUROSTAT. 2023. *Official database*. [citované dňa 19.10.2023]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/main/data/database>

GALLUP. 2023. *What is the Gallup World Poll?*. [citované dňa 20.06.2023]. Dostupné na: <https://www.gallup.com/178667/gallup-world-poll-work.aspx>

GLOBSEC. 2021. *Slovakia: An Automotive Industry Perspective*. [citované dňa 04.07.2023]. Dostupné na: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/slovakia-automotive-industry-perspective>

HÁK T., et al. 2015. *Metabolismum spoločnosti. Materiály, energie a ekosystémy*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2799-1

HAKOKÖNGÄS E., PUHAKKA R. 2023. *Happiness from Nature? Adolescents' Conceptions of the Relation between Happiness and Nature in Finland*, Leisure Sciences, 45:7, 665-683. [citované dňa 11.02.2024]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/01490400.2021.1877584?needAccess=true>

HELLIWELL J. F., et al. 2023. *World Happiness Report 2023*. New York: Sustainable Development Solutions Network. ISBN 978-1-7348080-5-6

HOLMAN R. 2004. *Makroekonomie. Středně pokročilý kurz*. Praha: C.H.Beck. ISBN 8071797642

JUREČKA V. 2006. *Úvod do ekonomie*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava. ISBN 978-80-2482-515-1

KELLER J. 2005. *Až na dno blahobytu*. Earth save. ISBN 8090308570

KIŠŠ Š., ŠIŠKOVIČ M. 2006. *Porovnanie životnej úrovne na Slovensku v rokoch 1989 – 2005*. Inštitút finančnej politiky Ministerstvo financií SR (IFR). [citované dňa 11.12.2023]. Dostupné na: https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/19997/15/EA11_ZIVOTNA_UROVEN.pdf

MASLOW A. 1954. *Motivation and personality*. Harper & Row, Publishers, Inc. ISBN 978-0-06-041987-5

MEADOWS D. et al. 1972. *The limits to growth. A Report for THE CLUB OF ROME'S Project on the Predicament of Mankind*. Universe Books, New York. ISBN 0-87663-165-0

MOLDAN B. 2018. *Civilizace na planetě Zemi*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-36

NIŽŇANSKÝ V., HAMALOVÁ, M. 2013. *Decentralizácia a Slovensko*. Úrad vlády SR. [citované dňa 11.12.2023].

Dostupné na: https://komunal.eu/images/pdf/decentralizacia_bilancia.pdf

NOVÁK V., et al. 2023. *Národná banka Slovenska: Slovensko pred 30 rokmi a dnes*. [citované dňa 10.06.2024]. Dostupné na: <https://nbs.sk/slovensko-pred-30-rokmi-a-dnes/>

NOVOTNÁ, ŠPAČEK, ŠTOVÍČKOVÁ, et al. 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. ISBN 80-7571-052-9

PEW RESEARCH CENER. 2002. *What the World thinks in 2002 - Overview*. [citované dňa 08.07.2023]. Dostupné na: <https://www.pewresearch.org/global/2002/12/04/what-the-world-thinks-in-2002/>

PUHAKKA R., HAKOKÖNGÄS E. 2024. *Adolescents' experiences in nature: Sources of everyday well-being*, Journal of Leisure Research, 55:2, 250-269. [citované dňa 11.02.2024]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/00222216.2023.2204346?needAccess=true>

STEVENSON B., WOLFERS J. 2008. *Economic Growth and subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin paradox*. Brookings Papers on Economic Activity.

STIGLITZ J., SEN A., FITOUSSI J.P. 2009. *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. European Commission. [citované dňa 11.08.2023].

Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf>

ŠÚSR. 2023. *Dynamika medzoročného rastu priemernej mzdy od vzniku SR*. [citované dňa 10.06.2024]. Dostupné na: <https://slovak.statistics.sk/wps/portal?urlile=wcm:path:/obsah-sk-inf-akt/aktivityaktuality/vsetkyaktuality/dc9aa4f1-b10a-4c35-95bd-2614cdfb1a59>

THE WORLD BANK. 2023. *GDP per person employed – SR*. [citované dňa 12.10.2023]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.GDP.PCAP.EM.KD?locations=SK>

VAN DEN BERGH J. C. 2009. *The GDP paradox*. Journal of Economic Psychology 30. 117-135. [citované dňa 28.06.2023]. Dostupné na: https://dnr.maryland.gov/mdgpi/documents/GDP_Paradox.pdf

VEBLEN T. 1991. *The Theory Of The Leisure Class*. Routledge. ISBN 978-15-60005-62-9

WORLD VALUES SURVEY. 2023. *WVS Database* [citované dňa 14.06.2023]. Dostupné na: <https://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>

ZBRÁNKOVÁ M. 2014. *Možnosti merení blahobytu spoločnosti*. Súčasť: *Sborník príspevků - Reprodukce lidského kapitálu - vzájemné vazby a souvislosti*. Relik. ISBN 978-80-87990-03-2

Prílohy

Príloha č.1. Projekt diplomovej práce

Fakulta humanitních studií UK

magisterský obor

sociální a kulturní ekologie

Pátkova 5/2137, 182 00 Praha 8 – Libeň

Magisterský obor
sociální a kulturní
ekologie

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: Bc. Samuel Džoganík
2. Osobní číslo (UKČO): 49124475
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2020
4. Datum zápisu na obor sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok): 09/2020
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny: Bakalářská práce: Genderové rozdiely v ochote priplácania si v zdravotníctve Českej republiky, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Studium humanitní vzdělanosti, 18/06/2020 v Prahe
6. Předběžný název DP (česky): Chápání pojmov št'astie a životná spokojnosť vo vzťahu k výške príjmu a životnej úrovni u respondentov zo Slovenskej republiky
7. Předběžný název DP (anglicky): Perception of terms happiness and life satisfaction in the context of income and living standard levels of Slovak republic's respondents
8. Klíčová slova (česky): Životní spokojenost, štěstí, blahobyt, hrubý domácí produkt, příjem, Easterlinův paradox
9. Klíčová slova (anglicky): Life satisfaction, happiness, well-being, great domestic product, income, The Easterlin paradox
10. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]): Práca rozpracováva tému chápania št'astia a životnej spokojnosti v spojení s peniazmi, konkrétne s individuálnou výškou príjmov, a obcenejšou výškou životnej úrovne na základe hrubého domáceho produktu. Hlavným záujmom práce nebudú konkrétne čísla a štatistické porovnania, ale kvalitatívny výskum zameraný na individuálne reflexie vzorky respondentov zo Slovenskej republiky po pojmoch št'astie a životná spokojnosť, a ako významnú rolu v takýchto reflexiách respondentov z tejto vzorky zohrávajú práve peniaze. Téma vzťahu a miery závislosti št'astia a peňazí je atraktívna, a rozpracovalo ju už mnoho svetových výskumníkov z rôznych výskumných oblastí. Práca sa preto oprie o najvýznamnejšie zistenia ekonómov ako Richard Easterlin či Betsey Stevenson a Justin Wolfers, ale aj antropológov či sociológov ako napríklad Thomas Hylland Eriksen
11. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]): Predmetom skúmania mojej práce bude vzorka respondentov zo Slovenskej republiky, konkrétne osobné reflexie týchto respondentov po pojmoch št'astie, životná spokojnosť či blahobyt v spojení s výškou príjmu a hrubého domáceho produktu. Vzorky budú dvoch typov a to na základe dvoch hlavných, už vykonaných, zahraničných výskumov v tejto oblasti a ich metodologických postupov. Čo najvernejšou reprodukciou týchto výskumov overím vzťah spomínaných premenných a pokúsím sa na mojej vzorke popísať možné príčiny existencie rozdielov vo výstupoch zahraničných prác

12. Hlavní vstupní výzkumný problém – výzkumná otázka (výzkumné otázky) – ev. hypotéza (hypotézy): Hlavním vstupním výzkumným problémem mojej práce je reflexia platnosti záverov dvoch ústredných zahraničných výskumov. Na jednej strane je to práca ekonóma Richarda Easterlina, a na strane druhej je to práca ekonómov Justina Wolfersa spolu s Betsey Stevenson. Oblasťou výskumu, ktorou sa oba strany zaoberajú, je vzťah ľudského šťastia, blahobytu a spokojnosti s výškou príjmu a hrubého domáceho produktu. Zatiaľ čo podľa Wolfersa a Stevenson je tento vzťah priamo úmerný, Easterlin sa domnieva, že spokojnosť a šťastie rastú priamo úmerne s výškou hrubého domáceho produktu a príjmov len do určitého bodu po ktorom je ich rast výrazne spomalený či dokonca zastavený. Moje výskumné otázky preto budú: Ako uvažujú respondenti pri odpovedi na otázku o šťastí a životnej spokojnosti? Líšia sa odpovede respondentov na podobné otázky o šťastí a životnej spokojnosti v dôsledku ich rozdielnej formulácie?
13. Metodologický postup: metódy a techniky, ktoré budú v práci použité: Pre svoju prácu som zvolil kvalitatívnu metódu výskumu. Hlavným technickým prvkom budú anonymné pološtruktúrované rozhovory so vzorkou respondentov zo Slovenskej republiky. Tieto rozhovory budem nahrávať a následne po ich prepise ich budem podrobovať kvalitatívnej obsahovej analýze.
14. Cíl DP (okrem ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.): Cieľom mojej práce je reflektovať platnosť vzťahu medzi šťastím spolu so životnou spokojnosťou a výškou príjmov spolu s hrubým domácim produktom. Výstupy už vykonaných zahraničných výskumov sa v odpovedi na tento vzťah rôznia, a preto považujem za prínosné reflektovať oba verzie výstupov ich reprodukciou na vzorke respondentov zo Slovenskej republiky a kvalitatívnou formou výskumu sa pokúsiť o zmapovanie možných dôvodov vedúcich k takýmto rozdielom vo výsledkoch.
15. Čím budú rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“): Za najväčší prínos a rozšírenie už existujúcich znalostí v oblasti výskumu, ktorou sa v práci zaoberám, považujem aplikáciu a reflexiu jej najvýznamnejších zahraničných výstupov na vzorke respondentov zo Slovenskej republiky a zároveň pokus o zmapovanie samotných možných príčin výskytu rozdielov vo výstupoch spomínaných, už vykonaných, výskumov.
16. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos: Za teoretické zobecnenie a prínos práce považujem porovnanie dvoch typov metodík, s ktorými pracovali dve ústredné zahraničné výskumy a ich spojenie a reprodukciu v jednotnom výskumnom teréne.
17. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol): Štruktúra mojej práce bude obsahovať klasické časti ako abstrakt, úvod, časti teoretickú a empirickú a zároveň aj záver spolu s výpisom použitej literatúry. V teoretickej časti bude dôležité popísať okrem hlavných výskumov, s ktorými budem pracovať, aj ekonomickú teóriu hrubého domáceho produktu, či napríklad sociologickú teóriu fenoménu konzumnej spoločnosti a jej možných vplyvov na moju oblasť výskumu. Empirická časť sa bude skladať ako zo samotného zberu dát tak z ich popisu, analýzy a tvorby záverov.
18. Předběžná bibliografie k tématu:
EASTERLIN, R. 1974. *Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence*. University of Pennsylvania.
GALLUP. 2021. *What is the Gallup World Poll?* Dostupné na: <https://www.gallup.com/178667/gallup-world-poll-work.aspx>

HOLMAN, R. 2004. *Makroekonomie. Středně pokročilý kurz*. Praha: C.H.Beck. ISBN 80-7179-764-2

NOVOTNÁ, ŠPAČEK, ŠŤOVÍČKOVÁ, eds. 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. ISBN 80-7571-052-9

STEVENSON B. - WOLFERS J. 2008. *Economic Growth and subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin paradox*. Brookings Papers on Economic Activity.

WORLD VALUES SURVEY. 2021. *WVS Database*. Dostupné na: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp>

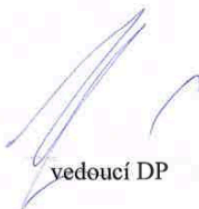
19. Předpokládaný vedoucí DP: doc. Ing. et Ing. Eliška Vejchodská, Ph.D

20. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zájem, praxe a zájem studenta): Hlavním důvodem volby tématu této diplomové práce je můj osobní zájem o obsah a myšlenky přednášek environmentální ekonomie spolu se skutečností, že téma navrhl samotná docentka Vejchodská

Troja 11.04.2022

diplomant/ka

vedoucí DP

zást. garanta SKE pro studijní záležitosti

Príloha č.2. Prvá a druhá verzia dotazníka

Rozhovor č.1

Krátky popis výskumu:

Dobrý deň, moje meno je Samuel Džoganík a momentálne pracujem na svojej diplomovej práci. Jej výskum sleduje vzťah medzi individuálnym šťastím spolu so životnou spokojnosťou a faktormi, ktoré môžu mať vplyv na tieto osobné pocity. Keďže súčasťou výskumu sú aj pološtruktúrované rozhovory so vzorkou respondentov rád by som sa Vami, samozrejme po Vašom súhlase, na túto tému porozprával. Výskum je samozrejme dobrovoľný a anonymný. Pre účely spracovania zozbieraných dát a tvorby záverov je ale nutné rozhovor nahrávať. Preto by som Vás chcel požiadať o výslovný súhlas s účasťou na rozhovore a jeho a nahrávaním.

Hlavné otázky rozhovoru:

1. Ako šťastný/á ste v svojom živote?

- A) Veľmi šťastný/á
- B) Celkom šťastný/á
- C) Nie veľmi šťastný/á

2. Aké faktory boli pre Vás dôležité pri rozhodovaní sa, ktorú odpoveď zvolíte?

3. Čo si predstavujete osobne pod pojmom šťastie?

Možné pod-otázky k hlavným otázkam rozhovoru:

- > Nad čím ste konkrétne pri odpovedi premýšľal/a?
- > Čo vedie k tomu, že ste/nie ste šťastný/á?
- > Čo konkrétne máte pod pojmom xxx na mysli?
- > Čo je na xxx pre Vás významné, že túto oblasť spomínate v súvislosti s xxx?
- > Je možné že Váš výber ovplyvnila určitá konkrétna situácia či udalosť/dianie?
- > Čo by Vás dokázalo prinútiť zvoliť inú možnosť úrovne šťastia ako ste uviedli?

- > Zatiaľ ste neuviedli financie, sú pre Vás v tomto kontexte taktiež dôležité?
- > Odpovedal/a by ste na xxx pred pár rokmi, dajme tomu pred 5 rokmi, inak? Ako by sa Vaša odpoveď líšila?
- > Je ešte niečo iné, nad čím ste uvažoval/a v súvislosti so šťastím?
- > Mohli by ste viac rozviesť xxx?

- > Vnímate rozdiel medzi pojmi šťastie a spokojnosť?
- > Odpovedali by ste inak ak by som sa Vás nepýtal na šťastie ale spokojnosť?

- > Myslíte si, že viac je skutočne lepšie?
- > Všetkého je dnes dostatok, možno až nadbytok. Robí Vás tento fakt šťastnejším/spokojnejším?
- V porovnaní napríklad s dobou/časťami sveta kde tomu tak nebolo/nie je.
- > Rovnako je to aj s dostatkom možností. Prináša Vám šťastie/spokojnosť táto možnosť výberu?

Doplňujúce otázky rozhovoru:

4. Pohlavie respondenta:

5. Vek respondenta (Môže byť uvedený aj rámcovo)

6. Aktuálny stav respondenta:

- A) Študent
- B) Nezamestnaný
- C) Zamestnaný
- D) Na dôchodku

7. Výška čistého mesačného príjmu respondenta:

- A) Do 800€ (Podpriemer)
- B) 800 – 1500€ (Priemer)
- C) 1500€ a viac (Nadpriemer)

Rozhovor č.2

Krátky popis výskumu:

Dobrý deň, moje meno je Samuel Džoganík a momentálne pracujem na svojej diplomovej práci. Jej výskum sleduje vzťah medzi individuálnym šťastím spolu so životnou spokojnosťou a faktormi, ktoré môžu mať vplyv na tieto osobné pocity. Keďže súčasťou výskumu sú aj pološtruktúrované rozhovory so vzorkou respondentov rád by som sa Vami, samozrejme po Vašom súhlase, na túto tému porozprával. Výskum je samozrejme dobrovoľný a anonymný. Pre účely spracovania zozbieraných dát a tvorby záverov je ale nutné rozhovor nahrávať. Preto by som Vás chcel požiadať o výslovný súhlas s účasťou na rozhovore a jeho a nahrávaním.

Hlavné otázky rozhovoru:

1. Predstavte si rebrík s priečkami očíslovanými od 0 (spodná priečka rebríku) do 10 (vrchol rebríku). Predpokladajme, že vrchol rebríku (teda číslo 10) znamená najlepší možný život a jeho spodok (číslo 0) naopak najhorší možný život. Na akú priečku rebríku by ste sa zaradil/a? (momentálne, práve v tejto životnej etape)

2. Aké faktory boli pre Vás dôležité pri rozhodovaní sa, na ktorú priečku rebríku sa umiestnite?

3. Ako si osobne predstavujete najlepší možný život?

4. Ako si osobne predstavujete najhorší možný život?

Možné pod-otázky k hlavným otázkam rozhovoru:

- > Nad čím ste konkrétne pri odpovedi premýšľal/a?
- > Čo Vás viedlo konkrétne k umiestneniu xxx na škále?
- > Čo konkrétne máte pod pojmom xxx na mysli?
- > Čo je na xxx pre Vás významné, že túto oblasť spomínate v súvislosti s xxx?
- > Je možné že Vaše umiestnenie na škále ovplyvnila určitá konkrétna situácia či udalosť/dianie v poslednej dobe/celkovo?
- > Čo by Vás dokázalo prinútiť zvoliť inú úroveň na škále? Vyššiu alebo nižšiu.

- > Zatiaľ ste neuviedli financie, sú pre Vás v tomto kontexte taktiež dôležité?
- > Odpovedal/a by ste pred pár rokmi, dajme tomu pred 5 rokmi? Ako by sa Vaša odpoveď líšila?
- > Je ešte niečo iné, nad čím ste uvažoval/a v súvislosti s umiestnením?
- > Mohli by ste viac rozviesť xxx?

- > Vnímate rozdiel medzi pojmami šťastie a spokojnosť?
- > Odpovedali by ste inak ak by som sa Vás pýtal na šťastie a inak ak na spokojnosť?

- > Myslíte si, že viac je skutočne lepšie?
- > Všetkého je dnes dostatok, možno až nadbytok. Robí Vás tento fakt šťastnejším/spokojnejším? V porovnaní napríklad s dobou/časťami sveta kde tomu tak nebolo/nie je.
- > Rovnako je to aj s dostatkom možností. Prináša Vám šťastie/spokojnosť táto možnosť výberu?

Doplňujúce otázky rozhovoru:

5. Pohlavie respondenta:

6. Vek respondenta:

7. Aktuálny stav respondenta:

- A) Študent
- B) Nezamestnaný
- C) Zamestnaný
- D) Na dôchodku

8. Výška čistého mesačného príjmu respondenta:

- A) Do 800€ (Podpriemer)
- B) 800 – 1500€ (Priemer)
- C) 1500€ a viac (Nadpriemer)